

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

74508

YARATICI DÜŞÜNCE ÜZERİNDE
AİLENİN ETKİSİ

74508

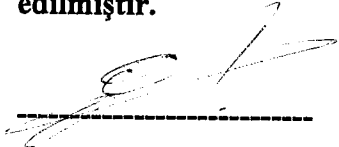
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mustafa ÖZTUNÇ

Enstitü Anabilim Dalı : SOSYOLOJİ

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Ahmet ESKİCUMALI

Bu tez 4/3/1999 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği/Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

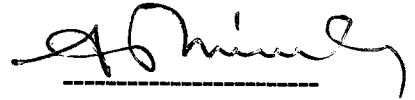
Jüri Başkanı

Prof. Dr. Musa TAŞDELEN

Jüri Üyesi

Doç. Dr. Hacı DURAN

Jüri Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Ahmet ESKİCUMALI

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞRETİM KURULU
REKTÖRLÜK MERKEZİ

ÖNSÖZ

Bu araştırma ailelerin sosyo-ekonomik statüleri ve eğitim durumları ile tutumlarının, çocukların yaratıcı düşünce yetenekleri arasındaki ilişkiyi açıklamaya yöneliktir.

Bu tez çalışması pek çok kişinin yardımı ve desteği ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmamın başlangıcından bitimine değin, önerileri ve yardımlarından dolayı öncelikle danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Ahmet ESKİCUMALI'ya, rehberliğin yanısıra istatistiki bilgilerin çözümlenmesini yapan değerli hocam Doç. Dr. Hacı Duran ve Kocaeli Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Nuray SUNGUR hocama, Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Mehmet KİREMİT hocama teşekkürü bir borç bilirim. Araştırmanın yöntemi konusunda bilgisinden yararlandığım Sayın Hilal SARI'ya ayrıca teşekkür ederim.

Bu çalışmada ilköğretim okulu 5. sınıf öğrencilerinin Torrance Yaratıcı Düşünme Testi'nden aldıkları puanlar ile aynı öğrencilerin aile tutumları karşılaştırılmaktadır. Eğitimde yaratıcı düşünmenin yeri, önemi ve ailelerin tutumlarının çocuğun yaratıcı düşünme yeteneği üzerindeki önemli etkileri ele alınmaktadır.

Torrance'nin Yaratıcı Düşünce Testi'ni uyguladığım bir devlet okulu ve sosyo-kültürel durumları farklı özel iki ilköğretim okulunun yönetici ve öğretmenlerine, ayrıca uygulanan tutum testine samimiyetle cevap veren kıymetli öğrenci velilerine teşekkür ederim.

Sakarya, Şubat 1999

Mustafa ÖZTUNÇ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
KISALTMALAR.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	vii
ÖZET.....	x
SUMMARY.....	xii

BÖLÜM- I- GİRİŞ :EĞİTİMDE YARATICI DÜŞÜNMENİN ÖNEMİ, KAPSAMI VE GELİŞİMİ

1.1.Yaratıcı Düşünmenin Tanımı ve Kapsamı.....	1
1.1.1. Yaratıcı Kişinin Özellikleri.....	5
1.1.2. Çocukta Yaratıcılığın Gelişimi.....	7
1.2.Yaratıcı Düşünme İle İlgili Yapılan Araştırmaların Gelişimi.....	7
1.2.1. Yaratıcı Düşünce İle İlgili Kuramlar.....	14
1.2.1.1. Psikoanalitik Yaratıcı Düşünce Kuramı.....	14
1.2.1.2. Gestalt Yaratıcı Düşünce Kuramı.....	19
1.2.1.3. Çağrışım (Association) Yaratıcı Düşünce Kuramı.....	20
1.2.1.4. Algısal Yaratıcı Düşünce Kuramı.....	21
1.2.1.5. İnsancıl (Hümanist) Yaratıcı Düşünce Kuramı.....	21
1.2.1.6. Bilişsel-Gelişimsel Yaratıcı Düşünce Kuramı.....	23
1.3.Yaratıcı Düşünceyi Etkileyen Faktörler.....	23
1.3.1. Algısal Faktörler.....	23
1.3.2. Kültürel Faktörler.....	23
1.3.3. Duygusal Faktörler.....	24
1.3.4. Öğretmen Tutumlarından Kaynaklanan Faktörler.....	24
1.4.Yaratıcı Düşünmenin Önemi ve Kapsamı.....	25
1.4.1. Problem ve Hipotezler.....	28

BÖLÜM- II- ARAŞTIRMANIN TANITILMASI VE MODELİ

2.1. Araştırmanın Modeli.....	30
2.1.1. Evren.....	30
2.1.2. Örneklem.....	30
2.1.3. Sayıtlar.....	30
2.1.4. Sınırlılıklar.....	31
2.2. Araştırmanın Bağımlı Değişkenleri.....	31
2.2.1. Torrance Yaratıcı Düşünce Testi ve Önemi.....	31
2.2.2. Torrance Yaratıcı Düşünce Testi' nin Güvenirliği ve Geçerliliği.....	36
2.2.3. Torrance Yaratıcı Düşünce Testi'nin Uygulanması ve Puanlanması.....	38
2.2.4. Veri Çözümleme Teknikleri.....	39
2.3. Araştırmanın Bağımsız Değişkenleri.....	39
2.3.1. Ailenin Ekonomik Durumu.....	39
2.3.2. Ailenin Eğitim Durumu.....	42
2.3.3. Ailenin Çocuğa Karşı Tutumları.....	44
2.3.3.1. Aşırı Baskıcı ve Otoriter Aile Tutumları.....	44
2.3.3.2. Aşırı Hoşgörülü Aile Tutumları.....	45
2.3.3.3. Dengesiz ve Kararsız Aile Tutumları.....	45
2.3.3.4. Aşırı Koruyucu Aile Tutumları.....	46
2.3.3.5. Güven Verici ve Hoşgörülü Aile Tutumları.....	46
2.4. Çocuğun Sosyal ve Yaratıcılık Gelişiminde Ailenin Etkisi.....	49
2.4.1. Demokratik Aile Ortamında Yaratıcılığın Gelişimi.....	55
2.4.2. Aile Yapısının Çocuğun Yaratıcılığına Etkisi.....	56

BÖLÜM- 3. BULGULAR VE YORUM

3.1. Babanın ve annenin eğitim durumu ile çocuğun yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki.....	59
3.2. Ailenin aylık geliri ve geçim durumu ile çocuğun yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki.....	62

3.3. Çalışan ve çalışmayan annelerin durumu ile çocuğun yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki.....	63
3.4. Çocuğun evde kendisine hazırlanan ders çalışma ortamı ile yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki.....	65
3.5. Ailelerin çocuklarına ayırdıkları zaman ile çocukların yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki.....	66
3.6. Ailelerin çocukların okul durumları ile ilgilenme derecelerinin çocukların yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişkisi.....	67
3.7. Ailenin çocuğuna sağladığı sosyal etkinlik imkanları ile çocukların yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki.....	69
3.8. Ailedeki çocuk sayısı ile çocukların yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki.....	70
3.9. Çocukların okudukları okul türleri ile yaratıcı düşünme yetenekleri arasındaki ilişki.....	71
3.10. Anne-babanın birbirlerine karşı tutumları ile çocukların yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki.....	72
3.11. Ailenin çocuklarına verdikleri ceza durumları ile çocukların yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki.....	73
3.12. Babanın mesleği ile çocuğun yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki.....	74
3.13. Ailenin disiplin anlayışı ile çocuğun yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki.....	75
3.14. Çocuğun hatalı davranışı karşısında ailenin tutumu ile çocuğun yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki.....	76
3.15. Aile içerisinde karar verme süreci ile çocuğun yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki.....	77
3.16. Ailenin çocuğun fikrine önem vermesi ile çocuğun yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki.....	78
3.17. Aile içerisinde ortaklaşa karar verme tutumu ile çocukların yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki.....	79
3.18. Çocuklar arasında çıkan tartışmalarda ailenin tutumu ile çocukların yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki.....	81

3.19. Ailenin eleştiriye karşı tutumu ile çocuğun yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki.....	83
3.20. Çocuğun geliştirdiği fikir ve projelere karşı ailenin gösterdiği tutumlar ile çocukların yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki.....	88
3.21. Çocuğun evde bir enstrüman çalmasına karşı ailenin göstereceği tutum ile çocukların yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki.....	90
3.22. Ailenin aylık geliri ile çocukların okudukları okullar arasındaki ilişki.....	92
3.23. Babanın eğitim durumu ile çocukların okudukları okullar arasındaki ilişki.....	94
3.24. Annenin eğitim durumu ile çocukların okudukları okullar arasındaki ilişki.....	97
3.25. Ailedeki çocuk sayısı ile çocukların okudukları okullar arasındaki ilişki.....	100
3.26. Çocuğun evdeki ders çalışma ortamı ile okuduğu okul arasındaki ilişki.....	102
3.27. Aile içerisinde alınan kararlarda ailenin tutumu ile çocuğun okuduğu okullar arasındaki ilişki.....	104
3.28. Öğrencilerin T.Y.D.T'nden aldıkları puanlarla cinsiyet arasındaki ilişki.....	107
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	108
KAYNAKLAR.....	117
ÖZGEÇMİŞ.....	122
EKLER.....	123
(EK. 1). Torrance Yaratıcı Düşünme Testi A Formu.....	123
(EK. 2). Anket Formu.....	139

KISALTMALAR

(T.Y.D.T) Torrance Yaratıcı Düşünme Testi

(Z. B) Zeka Bölümü

TABLÖLAR LİSTESİ

2.1. Başarılı ve başarısız öğrencilerin anne-babalarının öğrenim durumları.....	43
3.1. Babanın eğitim durumu ile çocuğun yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki.....	58
3.2. Annenin eğitim durumu ile çocuğun yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki.....	59
3.3. Ailenin aylık geliri ile çocuğun yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki....	61
3.4. Ailenin geçim durumu ile çocuğun yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki.....	61
3.5. Çalışan annelerin durumu ile çocuğun yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki.....	63
3.6. Çocuğun evdeki ders çalışma ortamı ile yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki.....	64
3.7. Ailelerin çocuklarına ayırdıkları zaman ile çocukların yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki.....	66
3.8. Ailelerin çocukların okul durumları ile ilgilenme derecelerinin çocukların yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişkisi.....	67
3.9. Ailenin çocuklarıyla birlikte sinema, tiyatroya gibi sosyal faaliyetlere gitme tutumları ile çocukların yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki.....	68
3.10. Ailedeki çocuk sayısı ile çocukların yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki.....	69
3.11. Okudukları okul türleri ile çocukların yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki.....	70
3.12. Anne-babanın birbirlerine karşı tutumları ile çocukların yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki.....	72
3.13. Ailenin çocuklarına verdikleri ceza durumları ile çocukların yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki.....	73
3.14. Babanın mesleği ile çocuğun yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki.....	74
3.15. Ailenin disiplin anlayışı ile çocuğun yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki.....	75

3.16. Çocuğun hatalı davranışı karşısında ailenin tutumu ile çocuğun yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki.....	76
3.17. Aile içerisinde karar verme süreci ile çocuğun yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki.....	77
3.18. Ailenin çocuğun fikrine danışması ile çocuğun yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki.....	78
3.19. Aile içerisinde ortaklaşa karar verme tutumu ile çocukların yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki.....	79
3.20. Çocuklar arasında çıkan tartışmalarda ailenin tutumu ile çocukların yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki.....	81
3.21. Ailenin eleştiriye karşı tutumu ile çocuğun yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki.....	82
3.22. “Çocuğun iplere tutunarak bulutlara çıkacağını” söylemesine karşı ailenin göstereceği tutum ile çocukların yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki.....	84
3.23. Çocuğun ortaya attığı fikir karşısında ailenin tutumu ile çocukların yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki.....	85
3.24. Çocuğun icat etmiş olduğu bir projeye karşı ailenin yaklaşım şekli ile çocuğun yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki.....	86
3.25. Çocuğunun oynacağı ile konuştuğunu gören anne-babanın çocuğuna karşı tutumu ile çocuğun yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki.....	87
3.26. Çocuğun evde bir enstrüman çalmasına karşı ailenin göstereceği tutum ile çocukların yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki.....	90
3.27. Ailenin aylık geliri ile çocukların okudukları okullar arasındaki ilişki.....	92
3.28. Babanın eğitim durumu ile çocukların okudukları okullar arasındaki ilişki.....	94
3.29. Annenin eğitim durumu ile çocukların okudukları okullar arasındaki ilişki.....	97
3.30. Ailedeki çocuk sayısı ile çocukların okudukları okullar arasındaki ilişki.....	100
3.31. Çocuğun evdeki ders çalışma ortamı ile okuduğu okul arasındaki ilişki.....	102

3.32. Aile içerisinde alınan kararlarda ailenin tutumu ile çocuğun okuduğu	
okullar arasındaki ilişki.....	104
3.33. Öğrencilerin T.Y.D.T'nden aldıkları puanlarla cinsiyet	
arasındaki ilişki.....	106-107

ÖZET

Bu araştırmada, ilköğretim okulu 5. sınıf düzeyindeki öğrencilerin yaratıcı düşünme yetenekleri ile, ailelerin eğitim ve ekonomik durumları ile çocuklarına karşı tutumları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Ayrıca, çocuklardaki yaratıcı düşünme yeteneği ile çocukların okudukları okullar arasındaki ilişki ve yaratıcılığın cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediği incelenen diğerkonular arasındadır. Araştırmada, Torrance Yaratıcı Düşünme Testi' nin alt boyutlarını oluşturan akıcılık, esneklik ve özgünlük puanları üzerinden, ailelerin eğitim ve ekonomik durumları ile çocuklarına karşı tutumları incelenmiştir.

Araştırmanın evrenini, 1998-1999 öğretim yılında, Sakarya'da okuyan ilköğretim okulu 5. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklem grubunu ise, ekonomik ve eğitim durumu düşük olan bir devlet okulu ile farklı görüşlere sahip eğitim ve ekonomik düzeyleri yüksek olan ailelerin çocuklarının okudukları iki ayrı özel okul oluşturmuştur. Örneklem grubuna devlet okulundan 25, özel okullardan ise 27 öğrenci olmak üzere toplam 52 katılmıştır.

Araştırmada bilgi toplama aracı olarak, çocukların yaratıcı düşünme yeteneğini ölçmeye yönelik, Torrance Yaratıcı Düşünme Testi' nin Şekil A formu; ailelerin eğitim ve ekonomik durumları ile çocuklarına karşı olan tutumlarını ölçmeye yönelik 31 sorudan oluşan bir anket kullanılmıştır.

Araştırma bulgularının analizi aşamasında, ailelerin ekonomik ve eğitim durumları, çocuklarına karşı tutumları ile çocukların yaratıcı düşünme puanları arasındaki ilişki, yaratıcı düşünme puanlarının cinsiyete göre değişip değişmediğini anlamak için varyans analizi (f testi) uygulanmıştır. Ailelerin eğitim durumları, ekonomik durumları ve çocuklarına karşı tutumları, yaratıcı düşünme yeteneğinin alt boyutları olan özgünlük, esneklik ve akıcılık özellikleri ile karşılaştırılarak hesaplanmıştır.

Araştırmanın bulguları, ailelerin eğitim ve ekonomik durumları, çocuklarına karşı tutumları ile çocuklardaki yaratıcı düşünme yeteneği arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Ayrıca akıcılık, esneklik ve özgünlük özellikleri üzerinde cinsiyet farklılığının etkili olduğu görülmüştür. Yaratıcı düşünme yeteneğinin alt boyutları olan akıcılık, esneklik, özgünlük özellikleri ile ailelerin eğitim durumları, ekonomik durumları ve tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Araştırmanın sonucunda, ailelerin eğitim ve ekonomik durumları ile tutumlarının çocukların yaratıcı düşünme yeteneğine etkisi konusunda, aileye, okula ve bu konuda yeni araştırmalar yapacak olanlara önerilerde bulunulmuştur.

SUMMARY

This study investigates the relationship between parents' attitudes and children's creative thinking. The study was conducted in three 5th grade classes. One of them was a public school and the other two were private school classes. The students in these schools were given Torrance Creative Thinking Measurement Test and the scores that each student got were calculated. At the same time, the parents of these students who owned different social, economical and educational statuses were asked a number of questions about their behaviors toward their children. And a correlation was sought between children's creative thinking scores and their parents' responses.

The study has found a high correlation between the parent's level of education and their children's creative thinking ability. It has also found that children who have had affluent families did much better in creativity tests than their friends who have got poor families. The study has also pointed out that those families who value democratic rules at home and respect and support their children's talents and abilities would have more creative children than those families who apply a strict discipline at home and never give a free space for their children to develop their thinking and abilities.

At the end, the study suggests how families can help their children to develop a good level of creative thinking at home and in school.

BÖLÜM-1-GİRİŞ:EĞİTİMDE YARATICI DÜŞÜNMENİN ÖNEMİ, KAPSAMI VE GELİŞİMİ

1.1.Yaratıcı Düşünmenin Tanımı ve Kapsamı

Batı dillerinde karşılığı “Kreativitaet; Creativity “ olan “yaratıcılık” latince “creare” sözcüğünden gelmektedir. Bu kelime “doğurmak, yaratmak, meydana getirmek” anlamındadır. Bu durum devingen, dinamik bir süreç olma niteliğini de saklı tutmaktadır.

“Yaratıcı düşünme yeteneği; geleneksel alışılmış düşüncelerin tersine, yenilikçi düşünme, konformizm sınırlar içine sıkışmamış, yeni çözümlerin ortaya konulduğu farklı stillerde bir düşünmedir” (Sprinthall ve Sprinthall, 1977:29). Sprinthalller’e göre yaratıcılık, farklı şekillerde düşünme olarak kabul edilmiştir. Buna göre yaratıcılık; geleneksel, alışılmış düşüncelerin tersine yenilikçi düşünme ve çözümlerin ortaya konduğu bir düşünme sürecidir.

Çocuklarda yaratıcı düşünme yeteneğinin gelişmesi ile ilgili olarak yaptığı bilimsel çalışmalarla önemli bir yere sahip olan Torrance ise yaratıcılığı, bir sezgi süreci olarak kabul etmekte ve şu şekilde tanımlamaktadır: “ Boşlukları, rahatsız edici ya da eksik öğeleri sezip bunlar hakkında düşünce ya da varsayımda bulunmak; bunları sınamak, sonuçları karşılaştırmak ve olasılıkla bu varsayımları değiştirip yeniden sınamak.” (Süzen, 1987:11).

Torrance, yaratıcı düşünceye sahip olan bireylerde, diğer insanlardan farklı olarak bir sezgi yeteneği olduğunu belirtmektedir. Birey bu sezgi yeteneği ile, sorunları çözerken, daha önce düşünülmemiş yollar izleyerek sonuca ulaşmayı benimsemektedir. Yaratıcı bir şekilde düşünen birey sonuca ulaşırken, geleneksel yollar yerine, daha özgün çizgiler üzerinde ilerlemektedir.

Yaratıcılıkta eş ve zıt anlamları birlikte düşünme vardır. Verileri akıllıca düzenleme esnek yaklaşımlarla problemi çözme ve ortaya özgün bir ürün koyma yaratıcılıktır.

Prof. Dr. İnci San, yaratıcı kişiyi, diğer bireylere göre daha özgün düşünen, sorunlara yeni çözümler üretebilen, karmaşık ve yeni bir düzeyde sentez yapabilen bireyler olarak tanımlamaktadır (Süzen, 1987:2). San'a göre; yaratıcı düşünme yeteneği, insan yaşamının ve insan gelişiminin tüm yönlerinin temelini oluşturmaktadır. Yaratıcılık yalnızca belli alanlarda değil, insan yaşamının her anında ortaya çıkabilen bir yetenek olarak kabul edilmektedir.

J. P. Guilford, bu özellikleri taşıyanları "ıraksak düşünmeye" sahip bireyler olarak nitelemektedir. Guilford'a göre düşünme, "yakınsak" ve "ıraksak" olmak üzere iki çeşittir. Yakınsak düşünceye sahip bireyler, geleneksel, alışılmış yolları izleyerek; hazır bilgiye dayanarak, doğru tepkiler verebilmektedirler. İraksak düşünen birey ise, bir sorunu çözerken, alışılmışın dışında, kendine özgü tepkiler vererek sonuca ulaşmak istemektedir. "Guilford yaratıcı bireylerin, daha akıcı, özgün ve esnek bir şekilde düşündüklerini vurgulamaktadır. Torrance ise, Guilford'un sıraladığı bu özelliklere ek olarak, imgelem (imagination) düzeyde düşünmeyi de yaratıcı bireylerin bir özelliği olarak kabul etmektedir" (Süzen, 1987:3).

Bu düşünceyi Barlett, bireyin, anayoldan ayrılması, deneye açık olması, kalıplardan kurtulması olarak nitelemektedir. Bu tanımlardan da anlaşılacağı gibi, yaratıcı birey, basmakalıp geleneksel düşüncelerin üzerine çıkmayı, farklı, yeni ürünler ortaya koyabilmeyi başarmaktadır. Yaratıcı düşünmeyi belirleyen, yenilik getirici, keşfedici, serüvenci ruhtur; bu ruh, basmakalıp, alışılmış, geleneksel olandan uzaklaşmakta ve bilinmeyen, belirsiz olan şeylere yönelmektedir (Vexliard, 1966: 107).

Bu görüş Gestaltçılar tarafından da desteklenmektedir. Gestalt kuramcılarına göre yaratıcılık, bir bütünde bir durumu yeniden keşfetmek, daha doğrusu çözülmesi gereken sorunların ya da beliren zorlukların fonksiyonu olarak, belirli bir durumu, yeni bir bütünde yeniden keşfetmektir. Örneğin, bir değenekte, bir silah ya da bir aygıt görmektir (Süzen, 1987:13). Bir başka deyişle, Gestaltçı görüşü destekleyenler yaratıcılığın, eski bilinen öğelerden yeni öğeler meydana getirmek olduğunu savunmaktadırlar.

“Mithat Enç, Ruh Bilimleri Terimleri Sözlüğü’nde, yaratıcı düşünme yeteneğini: “Düşünmenin türetici, yeni durumları araştırmacı ya da eski sorunlara yeni çözüm yolları bulucu, düşünene göre yeni düşüncelerle sonuçlanan bir özellik göstermesi.” olarak tanımlanmaktadır” (Süzen, 1987: 9).

Donald H. Weiss’e göre ise yaratıcı düşünme; “yeni fikirler ortaya çıkarmak için zihnini kullanma; zihnine yeni bir biçim verme; zihnini kullanarak, yeni bir şeyin olmasını sağlama; yeni bir şeye neden olma, yeni bir şey yapma; hayal gücünü kullanarak yeni fikirler üretme; yeni bir şey tasarlama; yeni bir şey icat etmedir” (Weiss, 1993: 46)

“Weiss, yaratıcılığı tanımlarken, sürekli olarak “yeni” kelimesini tekrar etmektedir. Bunun sebebi olarak da yaratıcılığı bir yenilik olarak görmesi gösterilebilir. Hayal gücü ve yaratıcı düşünme, başarının ayrılmaz unsurlarıdır. Yaratıcı düşüncenin harekete geçmesini sağlayan ise insanlardaki hayal gücüdür” (Lorayne, 1996:63).

Bertrand Russell, devlet politikalarının, kişilerin özgür düşünceleri üzerindeki etkilerini eleştirirken yaratıcı düşünce konusuna farklı bir bakış açısı getiriyor ve şöyle diyor: “Okumuş bir halk olmadan modern devlet imkansızdır. Ancak, zekanın sadece teorik yararı olduğu, pratik bir yararı olmadığı kabul edilmektedir. Sıradan kişilerin kendi başlarına düşünceleri istenmez; çünkü düşünen insanları yönetmek güçtür; yönetimde sorunlar çıkarılır.”(Russell, 1995:178).

Yaratıcı düşünme yeteneğine sahip kişiler, gerçekten de sorunlara farklı açıdan bakan insanlardır. Yaratıcı düşünmenin, özgür düşünme ile yakından ilişkisi vardır. Özgürce fikirlerini ifade edemeyen kişilerin yaratıcı olmaları beklenemez. Russell’in bu görüşünden hareketle yaratıcı düşünme yeteneğinin önünü açabilmek için öncelikle insanlara özgür düşünme imkanının tanınması, fikirlerini serbestçe ifade etmesine fırsat verilmesi gerekmektedir.

“Her şeyden önce deneyimlere açık olmayı gerektiren yaratıcılık, yeni yolların varolabileceği düşüncesini taşıyarak arayışa girme cesaretini gösterebilme, yeniliği

benimseme, yaratıcı düşüncenin yeni boyutlarını fark ederek denemeye hazır olma demektir” (Gel, 1994: 41).

Prof. Dr. Neriman Samurçay ise yaratıcılığı şu şekilde tanımlamaktadır: “ Yaratıcılık; bireylere çekici gelen sihir, deha, üstün yeteneklilik gibi çoklu kavramları çağrıştıran bir kişilik özelliğidir.” (Sungur, 1997:13). Samurçay da yaratıcı düşüncenin yenilikçi yanına katılmakta, ayrıca serüvenci ve keşfedici özellikleri de taşıdığını belirtmektedir.

“Smith ise, yaratıcılığı geçmiş yaşantılara dönüp, bunlar arasında seçtiklerimizin bir araya getirilmesiyle yeni modeller, fikirler ve ürünler ortaya çıkarılması olarak tanımlar”. Smith’in yaratıcılık tanımında da belirttiği gibi, bilgi yaşantı yoluyla elde edildiğinden dolayı görelidir. İnsanın bilgiyi elde etmekteki amacı, gerçekliği betimlemek değil, onu denetlemek, yeniden yaratmaktır.

“J. A. Mott’a göre yaratıcılık, insanda açığa çıkmış, ve gizli kalmış tüm yetenekleri geliştirme gücü, aynı zamanda yeni düşünceleri biçimlendirme, icat etme ve keşfetme gücüdür. Bunun yanı sıra yaratıcılık, yoğun bir merak dürtüsü, sürprizli ve şaşırtıcı olabilme, başkalarının göremediğini görebilme ve özgün tepkiler verebilme yeteneklerini içermektedir” (Sarı, 1998: 3).

Prof. Dr. Alev Arık ise yaratıcılığı şöyle tanımlıyor; “Bireye farklı ve üretici düşünce zincirlerini kullanarak alışılmış düşünce zincirlerinden kopma gücü veren, sonuçları bireye ve başkalarına da tatminler sağlayan fikirlerdeki esneklik, özgünlük ve duyarlılığın toplamıdır” (Arık, 1990:13).

A. Christine Parham’a göre yaratıcılık; “çeşitli yeteneklerin karışımıdır”. Bu nedenle kolay tanımlanamaz. “Yaratıcılık, sorunlara yeni, özgün ve yararlı çözümler getirebilme, küçük ya da büyük tüm sorunlara ayrı ayrı ve uygun şekilde yaklaşabilme becerisidir” (Parham, 1988:279).

“Bergson gibi bazı modern filozoflar, insana özgü yaratıcılıkta, yaratıcı kuvvetlerin tümü hayata uzanması, yaşamla adeta iç içe olması niteliğini görürler. Bergson’a göre

yaratıcı evrime özgü yaşam atılımı durmadan yeni biçimler oluşturur, yaşamın yeni biçimlerini icad eder” (Samurçay, 1983:7).

Yaratıcılık, bir şeyi yapmak için yeni ve gelişmiş yollar bulmaktır. Dar gelirli bir ailenin çocuklarını en iyi üniversitelerin birinde okutmanın planlarını yapması yaratıcı düşüncedir. Bir aile, sokaklarındaki en berbat arsayı o bölgenin en iyi güzellik salonuna çeviriyorsa bu da yaratıcı düşüncenin ürünü olmaktadır.

1.1.1. Yaratıcı Kişinin Özellikleri

Araştırmacılar, yaratıcılığı yüksek bireyleri motivasyonel açıdan hırslı, başarıya yönelmiş, başat ve kaderci olduklarını belirtmektedir. “Onlar, heyecansal bakımdan olgun, tehlikeyi göze alan cüretkar, kendi kendine yeterli, duygulu ve güzelliğe karşı duyarlı kişilerdir” (Özden, 1997: 109).

Literatürde çok sayıda özellik sıralanmakla beraber her özelliğin her yaratıcı bireyde olmayabileceğinin altı çizilmektedir. Yaratıcılık özelliklerine sahip olan öğrencilerin tanınması ve bu potansiyellerini geliştirmede kendilerine yardımcı olunması için bazı kişilik özellikleri şunlardır.

- Kendine güvenen, risk alan,
- Yüksek enerjili ve maceracı,
- Meraklı,
- Oynamayı seven, şakacı ve mizahçı,
- İdealist,
- Kendi başına olmayı seven,
- Artistik ve estetik ilgilere sahip,
- Yeniliklere düşkün, acayip, gizemli ve kompleks şeyleri seven,
- Düşünerek veya düşünmeden ani davranan,

“Schaffer(1969) yaratıcı bireylerin genellikle yaşlılarından ziyade kendinden küçük veya büyüklerde arkadaşlık yapmayı tercih ettiklerini keşfetmiştir. Aynı araştırmacı,

yaratıcı çocukların sporla daha az ilgilendiklerini de kaydetmektedir.” (Özden, 1997:111).

“Meeker, yaratıcı kişilerin özellikleri olarak bazı genel nitelikler belirlemiştir. Bu kişiler esnektir; ilgi alanları içinde inatçı davranırlar; rutin ya da tekrarlı işlerden sıkılır; risk almak ister; hayal gücü kuvvetlidir; sorunların, insanların ve olayların farkındadırlar; son derece aktif ve enerji doludurlar. Ayrıca espri anlayışları vardır, sentezleme, özetleme ve düzenleme konularında çok yeteneklidirler; orijinal fikirleri ve ifade şekillerini kolayca bulurlar (Sarı, 1998:4).

Doç. Dr. Nuray Sungur ise yaratıcı insanın özelliklerini şöyle sıralamıştır.

1-Sıradan olmayan, tabulara, alışlagelmiş hareketlere, düşüncelere uyma zorunluluğu hissetmeyen kişi,

2-Etrafındaki eksiklikleri görebilecek kadar dikkatli,

3-Bu sorunların kaynağını bulacak kadar zeki,

4-Sorunlara çözüm getirebilecek kadar bilgi ve tecrübeye sahip kişi yaratıcıdır,

“Bence yaratıcılık, varolan materyalleri daha önceden hiç kimsenin aklına gelmemiş olan biçime sokmak veya bir araya getirerek yepyeni bir materyal oluşturmaktır” (Sungur, 1997: 15).

Pratik zekâ, sınırlandırılmamış bakış açısı, önyargılardan arınmış olmak, problem çözme yeteneği ve hayalleri sınırlandırmama, yaratıcı bir insanın sahip olduğu önemli özelliklerdir.

Teresa Amabile, yaratıcılık alanında yapılan araştırmaları gözden geçirmiştir. Sonuç olarak, yaratıcı insanların içten gelen bir motivasyonla sürekli bir şeylerle uğraşmaktan zevk aldıklarını ortaya koymuştur. Yaratıcı insanlar kendi aktivitelerini seçme özgürlüğü ile beraber, teşvik edici ve heyecan verici çerçevede yaşamaya meyilli olurlar. Çoğu zaman bağımsız, problem çözebilen, dışarıdan gelen sosyal onaya gereksinme duymayan bireylerdir (Pettijohn, 1989:189).

1.1.2. Çocukta Yaratıcılığın Gelişimi

Yaratıcı düşünme doğuştan getirilen bir özellik olduğu gibi, alanı ve derecesi bireyler arasında farklılık göstermektedir. Çocukların yaratıcı özelliklerinin hangi alanlarda ve ne derecede olduğunu tam olarak belirlemek mümkün olamamaktadır. Yaratıcılığın ölçülmesi ile ilgili yapılan çalışmalar sonucunda geliştirilmiş olan bir çok test vardır. Bu testler bazı ülkelerde, bu arada bizim ülkemizde de kullanılmaktadır. Testlerin yaygın olarak kullanılmaları, geliştirilmeye muhtaç olmaları ve diğer imkansızlıklar nedeniyle bugün için mümkün olamamaktadır. Bu durum eğitimcileri karamsarlığa sevk etmemelidir. Yaratıcılık hakkında bilinenlerden hareket ederek çocukların yeteneklerini geliştirebilecek çalışmalar yapmak mümkündür. Çalışmaları yaparken temel hareket noktası yaratıcılığın öğrenilebilecek bir özellik olmadığı, ancak gerekli eğitim ortamı düzenlendiği ve ailelerin çocuklarına karşı olumlu tutum sergiledikleri takdirde geliştirilebileceğini mümkün olduğudur.

Yaratıcılık eğitime önem vermek, kişilerin insanlık ve kendileri için daha yararlı olmalarını sağlamak açısından çok önemlidir. Yaratıcı yönleri geliştirilen kişilerin yapacakları araştırmalar ve ortaya koyacakları bulgular çok zaman toplum için daha ileri bir uygarlık getirecektir. Öte yandan yaratıcı gücü olduğu alanda yeni bulgular ve eserler ortaya koymak kişide duygusal bir doyum sağlayacak ve kişi beğenilmenin mutluluğunu duyacaktır.

1.2. Yaratıcı Düşünme İle İlgili Yapılan Araştırmaların Gelişimi

Yaratıcılık konusundan ilk söz eden, Amerikalı psikolog Guilford olmuştur. Guilford 1970 yılında sunduğu bir bildiride, ekonomi ve endüstri alanlarında yaratıcı insan azlığına dikkat çekmiş ve yaratıcılık konusunun, psikolojide yeni bir çalışma alanı olmasına öncülük etmiştir. Daha sonraki yıllarda psikologlar, yaratıcılığın tanımı, nasıl ölçülebileceği, nasıl geliştirileceği, nasıl ortaya çıkarılacağı konuları üzerinde çalışmışlardır (Akbaş, 1991:14).

Yaratıcılık kavramı, deneysel ve teorik literatür içinde belli bir ürün tipini, özgül bir süreci veya kişisel bir özelliği kapsamaktadır. Kişisel özellik olarak yaratıcılık, II. Dünya Savaşı'ndan bu yana, en fazla incelenen araştırma perspektifi olmuştur. Çok sayıda araştırmacı, yaratıcılık ve çeşitli kişilik veya davranış özellikleri arasında kesin karşılıklı bağlantılar kurmaya çalışmışlardır.

Yaratıcılık araştırmalarının özellikle çocukların üzerinde durduğu önemli konulardan birisi zekâ ve yaratıcılık ilişkisidir. Çocuklarda yaratıcılık konusunda yapılan sistematik araştırmalar, genel zekâ ölçümünde kullanılan geleneksel testlerin ortaya çıkmasına göre, daha yeni girişimlerdir. "Terman'ın parlak zekâlı çocuklar üzerinde yaptığı araştırmanın bir eşine yaratıcılık konusunda rastlanmaktadır" (Jersild, 1979:588). "Son araştırmacılar ise yaratıcılık için minimum genel zekâ düzeyinin (1Q:125) gerektiğini ortaya koymaktadırlar" (Sungur, 1997:54).

Genel olarak araştırmacılar, yüksek düzeyde zekânın, yüksek düzeyde yaratıcılığı garanti etmediğini, yaratıcılıkla zekâ arasında çok yüksek bir korelasyonun olmadığını, daha zeki bireyin daha yaratıcı birey anlamına gelmediğini belirtmektedirler. Zekâ testlerinden iyi puanlar almış bir çocuğun yaratıcı olacağı anlamına gelmediği belirtilmektedir.

Torrance, 114 T.Y.D.T Resim testi ve 88 T.Y.D.T Sözel test uygulaması ile zekâ arasında bulduğu sonuçları kullanarak bu testin aslında bir zekâ testi olduğuna ilişkin eleştirileri yanıtlamıştır. Resim testi ile zekâ testi puanları arasında 0.06, Sözel test ile zekâ testi arasında 0.21 ortalama katsayısı bulmuştur. Farklı etnik ve doğal çevrelerden gelen öğrencilerin yaratıcı düşünceleri üzerinde Nijerya'da yapılan bir çalışmada Raven Progressive Matrices (RPM) testi ile TYDT Resim testlerinden aldıkları puanlar arasında 0.37-0.40 arasında korelasyon bulmuştur (Sungur, 1997:54). Getzels ve Jackson'ın çalışmalarında, bireysel yaratıcılık testi ile zekâ testi puanları arasında 0.30 bir korelasyon bulunmuştur (Sungur, 1992:77).

Yaratıcılık araştırmalarının üzerinde durduğu bir diğer konu da, okul başarısı, zekâ ve yaratıcılık ilişkisidir. Yüksek zekâ bölümü fakat düşük yaratıcı puanlı bir grupta, yüksek

yaratıcı puanlı fakat düşük zekâ seviyeli bir grup üzerinde yapılan çalışmalarda, yüksek yaratıcı grubun zekâ seviyesi düşük olmasına rağmen, okulda yüksek zekalı çocuklar kadar yaratıcı olduğunu ortaya koymaktadır (San, 1985:15).

Getzels ve Jackson, zekâ bölümü (Z.B.) ve beş yaratıcılık testi ortalamasına dayanarak, 54 denek üzerinde yaptığı araştırmada, okul başarısı ve öğretmenlerin tercihleri açısından birbirleriyle ve özel öğretime devam eden 449 ergenle karşılaştırmışlardır. İki grup karşılaştırıldığında, zekâ bölümü ortalamaları arasında çarpıcı bir fark olmasına karşın, standardize edilen başarı testlerinden alınan sonuçlara göre, üstün yaratıcı ve üstün zekâlı gruplar, okul başarısı açısından popülasyona (449 ergen) oranla eşit derecede üstünlük göstermişlerdir (Davashgil, 1989:2-3). Fakat deney gruplarının okul başarısı ortalamaları, okuldaki tüm öğrencilerin ortalamalarından anlamlı düzeyde daha yüksektir. Buna dayanarak, zekâ düzeyi ortalamanın üzerinde olan belirli bir öğrenci kitlesinde, derslerde başarı için yaratıcılık da, yüksek zekâ kadar önemli görülmektedir (Öncü, 1989:52).

Araştırmacıların yaratıcılık konularında yaptıkları çalışmalarda üzerinde durdukları diğer bir konu ise yaratıcılıkta cinsiyet farklılığıdır. Bir Amerikan firmasında yapılan 702 testte kadınların % 25'i erkeklerden daha yaratıcı bulunmuştur. Fikir akıcılığında ise Peterson, 32 lise öğrencisi üzerinde yaptığı araştırma da kızların % 40'ının daha fazla yaratıcı olduğunu ortaya koymuştur. Robert Koleji öğrencileri üzerinde Sandwith'in yaptığı araştırmada, yaratıcı düşüncenin cinsiyete göre farklılaşmadığı ortaya çıkmıştır (Sungur, 1997:55). Dialessi ve Zimmerman yaptıkları araştırmalarda, cinsiyetin yaratıcılıkta önemli olmadığını vurgulamışlardır (Mangır, Çağatay-Aral, 1991:14).

“Ravenna Helson, araştırmasında kadınlarda yaratıcılığı eleştirmiş ve cinsler arası farklılaşmaları çalışma şartlarına bağlamıştır. Ona göre yaratıcı erkeklerin daha hırslı ve iddialı, kadınların uğraşlarında daha içedönük ve tasarlayıcı olduklarını görmüştür” (Yavuzer, 1996:70).

Cinsiyet ve yaratıcı düşünce puanları arasındaki ilişkiyi konu alan araştırmalar, kullanıldıkları testlere, örneklem ve araştırma desenlerine göre farklı sonuçlar ortaya koymaktadır. Önemli ölçüde kültürel değişkenlere göre bağımlı olan cinsiyet değişkeni üzerinde tartışmalar süregelmektedir. Ailelerin sosyo-ekonomik durumlarının çocukların yaratıcı düşünme yeteneği üzerindeki etkisini konu alan araştırmamızda da cinsiyetin yaratıcılığı belirleyen bir faktör olup olmadığına bakılacaktır.

Türk kültüründe, yaratıcı düşünce ile ilgili ilk çalışma 1974-1975 yılında Samurçay tarafından Meunier'in yaratıcılık testi kullanılarak lise öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Toplam altmış öğrencinin yer aldığı araştırmada fen-edebiyat bölümü ile erkek ve kız öğrenciler arasında kız edebiyat grubu lehine bir farklılık bulunmuştur (Sungur, 1997:55).

Yaratıcı düşünme yeteneğine sahip bireylerin aile yapıları üzerinde de çeşitli araştırmaların yapıldığını görüyoruz. Lichtenwalner, Maxwell, Hurlock ve Jarial, ilk doğan ve tek olan çocukların daha yaratıcı olduklarını bulmuşlardır. Bazı araştırmacılar ise, tek, ortanca ve son çocuğun, ilk doğan çocuktan daha yaratıcı olduğunu ortaya koymuşlardır. Ayrıca, Jariel, bir-üç kardeşe sahip olan çocukların yaratıcılık puanlarının, dört-altı kardeşe sahip olan çocukların yaratıcılık puanlarından daha yüksek olduğunu belirlemiştir (Mangır, Çağatay-Aral, 1991:14).

Mangır, Çağatay Aral'ın (1991:16) 180 çocuk üzerinde yaptığı araştırmalarda, deneklerin baba yaşlarının, yaratıcılığın akıcılık, esneklik ve detaylara girme boyutları üzerinde etkisinin önemli olduğunu bulmuşlardır. Elli yaşın üstünde ve yirmidokuz yaşının altındaki babaların çocukları, yaratıcılık boyutlarından en düşük puanı alırken, otuz-otuzdokuz ve kırk-kırkdokuz yaş grubundaki babaların çocuklarının ise yüksek puan aldıkları belirlenmiştir.

Anne-babanın orta yaşta olması, çocuğun yaratıcılığında etkili olmaktadır. Bu dönemde, anne ve babanın çocuk eğitimi konusunda daha tecrübeli olduğu ve onlara daha esnek davrandığı bilinmektedir. Daha küçük yaşta anne-babalar kendilerine ait gereken bilgiyi göstermekte zorlanabilmektedirler (Gençtan, 1981:16).

“Yapılan çeşitli araştırma bulguları, katı bir disiplin içinde büyümüş çocukların yaratıcı olmadıklarını, bağımsızlığı geliştiren, çocuğa deneme yanılma ile öğrenme fırsatı tanıyan hoşgörülü bir tutumun, yaratıcılığın gelişmesinde etkili olduğunu ortaya koymuştur” (Razon, 1990:215).

“Yaratıcı bireylerin ve ailelerin yaşadığı ev çevresi ortamını inceleyen bir araştırma, bu evlerin kesinlikle diğerlerinden farklı kimi çağdaş, kimi kayalıkların üzerine inşa edilmiş çoğu da 18. yy. ve 19. yy. dan kalma bugünkü tarza dönüştürülmüş evler olduğunu ortaya koymuştur. Bu aileler orta ve ortanın üzerinde sosyo-ekonomik düzeye sahiptirler. Yaratıcı ve yoksul olan aileye rastlanmamıştır” (Sungur, 1997:181).

“Nichols’un araştırmasına göre, otoriter çocuk yetiştirme yöntemleri ergenlikte, yaratıcılığın orijinallik boyutunu söndürebilmektedir. Getzels ve Jackson’un araştırmalarına göre de, yaratıcı ergenlerin aileleri bireysel farklılıklara ve risk almaya izin veren aileler olduğu bildirilmiştir” (Onur, 1987:97).

“Lichtenwalner ve Maxwell, anaokuluna devam eden çocukların yaratıcılıklarında sosyo-ekonomik durumun etkilerini incelemişlerdir. Sosyo-ekonomik durumun yükseldikçe, yaratıcılıkta artış olduğu ileri sürülmüştür” (Mangır, Çağatay-Aral, 1991:14).

“Yaratıcılıkla yaş arasındaki ilişki de bilimsel çalışmalara konu olmuştur. Psikoanalitik kavramları, toplumsal ve kültürel etkenlerle birleştirip gelişim kuramını geliştirmiş olan Erikson’a göre, ürün olarak yaratıcılık yetişkin insanların özelliğidir. Yetişkin insan sevgi ve çalışmadan hoşlanma duygularını genç yetişkinlik döneminde geliştirir. Çalışmalarının karşılığında bir şeyler ortaya çıkarır. Yaratıcı ve üreticidir. Yaratıcı bir zihin yapısına sahip kişiler orta yaşlılık döneminde bu yeteneklerinin en olgun ürünlerini verirler. Yaratıcılığın sosyal bilimlerde 20-70 yaş arası devam edip gittiği gösterilmiştir. Orta yaşta tepe noktasına ulaşan yaratıcılık ileriki yaşlara kadar sürer” (Sungur, 1997:56). “Ergenlikte yaratıcılık üzerine ilk büyük çalışma, Lehman’ın 1953 yılında gerçekleştirdiği çalışmadır. Lehman, değişik geçmişe sahip 1000’den fazla bireyin biyografik verilerini analiz etmiştir. Amacı, insan ömrü boyunca, yaratıcılığın ne

zaman en üst seviyeye çıktığını bulmaktır. Çalışmalarının sonucunda, yaratıcılıkta ulaşılabilir en süt seviyenin genç yetişkinlik evresi olduğunu bulmuştur. Bireyin üretkenlik seviyesinin, yaşı 40'a ulaştıktan sonra tipik bir şekilde azaldığını belirlemiştir (Wright, 1989:191).

“Denis ise, araştırmalarında, 40-50 yaş grubu, yaşamlarının ortasındaki bireylerin mesleki kariyerleri açısından yaratıcılık başarılarında en fazla üretken grup olduğunu ortaya koymuştur. Diğer araştırmaların tersine, yaratıcılığın daha sonraki yıllarda hızlı bir şekilde gerilemediğine fakat sadece yaşla tedricen azaldığına (60-70 yaşlarında) değinmektedir” (Wright, 1989:191).

“Hess ve Shipman, eğitimsel bakımdan avantajsız durumda olan aileleri “statü yönelimli” aileler olarak nitelendirir. Bu aileler, verilen rollerle çocuğı denetler. Çocuğın ana-babaya itaat etmesi beklenir. Bu aileler, kuralları emir biçiminde sunarlar. Uysallık tek kuraldır. Bu durumda etkileşimde iktidarın rolü açık bir biçimde görülmektedir. Zorlama, meydan okuma, etkileşimde önemli bir yer tutar” (Tezcan, 1994:156).

Le Compte'un “Annelerin çocuk yetiştirme tutumları” konusunda ülkemizde yaptığı bir araştırmada ilginç sonuçlar ortaya çıkmıştır. Ailelerin çocuklarına karşı olan tutumlarının sosyo-ekonomik düzeye ve annenin eğitim durumuna göre farklılaştığı görülmüştür. Aşırı denetim, müdahalecilik gibi konular daha çok sosyo-ekonomik durumu düşük ailelerde görülmüştür. Demokratik tutum ve eşitlik tanıma dediğimiz çocuğın eşit haklar tanımak, düşüncelerini açıkça belirtmesini desteklemek, onunla arkadaşlık etmek, paylaşmak gibi tutumlara ise daha çok sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan ailelerde rastlanmıştır. Bu bulgulara göre, üst ve alt sosyo-ekonomik düzeylerde annelerin farklı yaklaşımlarla çocuk yetiştirmeye eğildiklerini görüyoruz. Özellikle alt sosyo-ekonomik düzeyde olan ailelerin denetim ve baskıyı ön plana çıkarak, çocukların bağımsız, demokratik ve arkadaşça tutumlardan, iletişimden uzak ortamlarda yetiştirildiğine tanık oluyoruz.

Hilal Sarı (Sarı, 1998) lise yöneticilerinin sorun çözmede yaratıcılığını konu alan araştırmasında kadın yöneticilerin yaratıcı sorun çözmedeki başarılarının , erkek yöneticilere oranla daha yüksek bulmuştur.

Yaratıcı düşünceli bireylerin psikolojik ihtiyaçları üzerinde çalışma yapan Esra Aslan (Aslan, 1994) bireylerin yaratıcı düşünce yetenekleri ile psikolojik ihtiyaçları arasında ilişkinin olduğunu ortaya koymuştur.

İlkokul 5. sınıf düzeyindeki öğrencilerin yaratıcı düşünme yetenekleri ile benlik kavramı arasındaki ilişkiyi inceleyen Derya Süzen (Süzen, 1987.7) yaratıcılık ile benlik kavramı arasında ilişkinin olduğunu savunmuş ancak, araştırma sonuçlarında bu hipotezin desteklenmediğini görmüştür. Süzen, elde edilen bulguların bu hipotezi desteklememesini pek çok sonuca bağlarken, çocukların kendilerini iyi tanımadıklarını ya da kendileri hakkında olumsuz duygu ve düşünce beslediklerini ileri sürmektedir.

Akbaş (Akbaş, 1991:15) yaratıcılık üzerine yapılan değişik araştırmaların sonuçlarını, çok ilginç yaklaşımlarla şu şekilde özetlemektedir.

1-Yaratıcılık ile zeka arasında, yüksek bir korelasyon bulunamamıştır (ancak yaratıcılığın belli bir oranda zeka gerektirdiği düşünülmektedir).

2-Yaratıcı kişiler, karmaşık olay ve olgulara daha çok ilgi duymakta, basit kurallı ve düzenli durumlardan hoşlanmamaktadırlar.

3-Yaratıcı insanların kişilik özellikleri olarak, özgürlük, atılganlık, coşkunluk, sezgi, içe bakış ve kendi kişiliğini kabul etme özellikleri başta gelmektedir. Yaratıcı mimarlar ve bilimsel alanlarda yaratıcı kişiler, mesleki başarılarında dikkate değer bir benzerlik göstermemektedirler. Aynı özellikler yazarlarda da görülmektedir.

4-Yaratıcı kişilerin başlıca kişilik özellikleri, düşünce ve eylemlerinde özgür olmalarıdır. Ayrıca yaratıcı kişiler için, başkalarının kendileri hakkında ne düşündüğü önemli değildir.

1.2.1.Yaratıcı Düşünce İle İlgili Kuramlar

1.2.1.1. Psikoanalitik Yaratıcı Düşünce Kuramı:

Sigmund Freud' ın ilk başlarda ele aldığı, ancak Ernst Kris ve Lawrence Kubie tarafından geliştirilen psikoanalitik yaratıcı düşünce kuramı, yaratıcılığın psikolojik boyutu üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Psikoanalitik yaklaşımın temsilcilerinden Freud, Kris, Jung, Adler, Rank, Kubie yaratıcılığın kökenleri, anlatımları, güdülenmeleri, sapmaları ve verimleriyle yakından ilgilenmişlerdir. Ancak birbirlerinden ayrılan noktaları bulunduğundan, bu kuramcılarının görüşleri ayrı ayrı ana çizgileriyle aktarılmıştır.

Freud'a göre psikoanalitik açıdan yaratıcılık, sorunlara yeni ve geçerli çözümler bulabilme yeteneği olup, imgesel ürünler yaratma becerisidir. İmgelem ise gerçekte varolmayan nesne ve olayların tasarımlarını kavrama sürecidir. Gerçek dışı tasarımları üreten bu süreç yaratıcı edinim olup, daha önce, hiç düşünülmemiş sorunlara ve gereksinimlere yanıt verir (Bozkurt, 1995:179).

Freud'a göre, toplum içinde bir takım baskı ve yasaklarla karşılaşan insan, bir çok isteklerini gerçekleştirilmeden, dışarı vuramadan bastırmak zorunda kalır. Kişi için fizyolojik, cinsel ya da başka alanda olsun, isteklerden vazgeçmek zordur. Doyuma ulaştıramadığı isteklerin baskısı altında gerçekliği doyurucu bulmaz, kendisine düşlemlerinde bir dünya kurar. İsteklerinin gerçekleşmesini sağlayacak realitenin eksiklerini gidermeye çalışır. Başarılı ve dinamik insan düşlemlerini gerçeğe dönüştürebilir. Dış dünyanın zorlamaları ve kişinin güçsüzlüğü nedeniyle böyle bir amaca ulaşamadığı zaman, gerçekliğin dışına çıkar. Birey daha doyurucu bulduğu kendi hayal dünyasına çekilir. Doyuma ulaştıramadığı isteklerini imgeleme, düşleme yoluyla gerçekleştirmeye çalışır. Düşleme eylemi normal sınırları aşarsa, nevrotiklik için ortam hazırlanmış olur (Freud, 1996:64-65).

Freud yaratıcılığı, topluma zarar verecek “libido” enerjisine karşı, genç yaşta bilinçaltında yer alan çatışmalarına, bir savunma olarak görür. Ruhsal hastalıklar da aynı kökten çıktığına göre, yaratıcılıkla ruhsal hastalıkları birbirine bağlamanın kuramsal bir temeli var demektir (Yavuzer, 1996:53).

Freud’a göre, yaratıcılığı oluşturan en temel ögeler cinsellik ve yüceltme (Sublimation)’dir. Yüceltme, içgüdüsel tepkilerin çıkışı engellenmeksizin, gerçekleştirilmek istenen amaçların kılık değiştirerek toplumun onayına uygun etkinliklere dönüştürülmesidir. Burada asıl amaç ketlenir, gerçekleşemez. Doyuma erişmemiş cinsel ya da saldırgan enerji, ego tarafından yeni biçimlere dönüştürülür. Böylece yaratıcı kişi, kısmen gerçek dünyasından ayrılarak bir düşleme (fantaziye) sığır (Sarı, 1998:25). Freud’un kuramında, sanat ile düşleme ve imgeleme etkinlikleri arasında yakın ilişkiler vardır. Sanatçının nevrotik bir kimse ile hem benzerliği hem de ayrılığı vardır. Sanatçı da geçerlilik dünyasında tatmin edemediği istek ve içtepillerle doludur; o da, bütün insanlar gibi, çocukluk çağının doyurulmak isteyen bilinçdışı özelemlerini, tüm cinsel kökenli enerjisini (libidosunu) imgelemci dünyasına aktarır. Kolayca nevrotikliğe yol açabilecek böyle bir durumdan sanatçı, yaratma yolu ile içtepillerini yasak kaynaklardan geldiğini fark etmeyecek kadar değiştirerek, onları yücelterek (sublimation) kurtulur (San, 1979:25).

Freud’a göre sanatçıda bir nevrotiklik görmemek gerekir. Tam tersine, yaratıcı bireyde bilinçli ben (ego), nevroz biçiminde bir zarara yol açmadan, bilinçdışı ile tam bir bağlantı kuracak kadar esnektir. Bu esneklik, yaratıcı tasarımın koşuludur. Oysa nevrozlu, kaskatı kalmakta, özgünlükten uzaklaşmaktadır. Yani sorunlara bir cevap bulmaya gücü yetmez. Sanatçıda ise güç, iç çekişmelerin gücü ile orantılıdır denilebilir. Bu çekişmelerin sanat eserinde anlatım bulması nevrozu önleme yarar. Yaratıcı kişilik, egonun denetimini gevşetebilir ve bilinç dışı tepkileri sanatta yeni buluş dolu mecazlara dönüştürebilir (San, 1979:26). Freud’un görüşleri, Sorokin gibi yazarlar tarafından, yaratıcılığın salt içgüdüsel aşamaları düzeyinde değil, ancak bilinç üstü düzeyde oluşabileceği gibi savlarla çok eleştirilmiştir. Yine de ölçülemeyen, ölçüye gelmeyen yaratıcılığın bu yanını açıklamaya çalışan bir kuram olarak da değerli kabul edilmektedir (Sarı, 1998:25).

Yaratıcı düşünme yeteneğini tanrısal ilham olarak kabul eden ve Doğaüstü İlham Teorisi'ni savunan Sorokin'e göre bilinç üstü seviye, psişik zihin enerjisinin en yüksek derecesini temsil etmektedir. Bu yaratıcı ilhamın, orijinalliğin, dehanın, spontanlığın tam seviyesidir. Psişizm'in bu seviyesi, türlü türlü uygarlıklarda sayısız yazılarda şu gibi ifadelerle işaretlenmektedir: "İnsanda tanrısal olanın payı", "tanrının kendini belli etmesi", "doğrunun, iyinin, güzelin yüce enerjisi", "yaratıcı deha"...Çağdaş psikoloji yaratıcılığın bu yüksek şekillerine pozitif açıklamalar vermeye çalışmaktadır. Bu arada içgüdülerin "sublimation" unun bir şekli görünmektedir (Vexliard, 1966: 173).

Sorokin'e göre bilinçüstü, başka bir psişik görevlere indirgenemeyen kendi orijinalliği içinde görülmektedir ve özellikle onu, aşağı görevlerin çalışması ile açıklamak mümkün değildir. Bilinç üstü en açık ve yüksek şekillerde: Matematik, doğa bilimleri, şiir, edebiyat, sanatlar, teknikler, ahlak, din, felsefe, hukuk, siyaset ve genel olarak doğru, iyi, güzel ile ilgili her şeyde kendini gösterir. Büyük keşifler, verimli sezgiler, akıl ve duyu alanlarını aşan insan zihninin en önemli yaratmaları, hep bilinç-üstünde gerçekleşir (Vexliard, 1966:173)

Ernst Kris'e göre yaratıcılık süreci, yaratıcılığın esin ile ilgili aşaması ve özenli, ayrıntılanmış aşaması olmak üzere iki aşamadan ibarettir. Kris, daha ziyade birinci aşama üzerine ağırlık verip bu aşamada egonun geçici olarak bilinç öncesi düşünme düzeyine bir geri dönüşe izin vermek için, düşünce süreci üzerindeki kontrolünü gevşettiği denencesini geliştirmiştir. Bu görüşe göre; geçici olarak mantıksal, rasyonel düşünmenin kaldırılması gereklidir. Bunlar kaldırılmazsa düşünme sınırlandırılır ve yeni çözümlerin formüle edilmesi engellenmiş olur.

Sanat ve yaratıcılığa, psikoanalitik yaklaşımda, Kris'in düşünceleri yeni ufuklar açmıştır. Kris'e göre, davranışın vazgeçilmeyecek iki ögesi vardır. Bilinçaltı anıları, düşlemleri ve ilkel tepkilerin önceleri ketlenmemiş anlatımları ile karmaşık sorunun orijinal çözümünde, akılcı denetimin seferber edilmesidir. "Denetimli gerileme" mekanizmasında ego, bencil ve yasak hazları tehdit eden bilinçaltı malzemelerin saldırısını denetleyecek gücü elinde tutar. Böylece ego, keşmekeş içinde olan mantıksız,

acayip düşüncüyü, sorun çözümlemede yapıcı bir role iterek kişinin, kendisine zararlı olabilecek bir eyleme girmesine engel olur (Yavuzer, 1996:57)

Jung, insanın sürekli olarak kendini yenilemeye çalıştığına ve yaratıcı bir geliş içinde olduğuna, kendini bütünlemeye yöneldiğine ve yeniden dünyaya gelme özlemi duyduğuna inanır. Jung'un kuramını tüm diğer yaklaşımlardan ayıran özelliği, kişiliğin ırksal ve soy gelişimsel yönlerine verdiği önemdir. Kişiliğin temelleri arkaik, ilkel, doğal bilinç dışı ve evrenseldir (Gençtan, 1978:30).

Jung'a göre yaratıcılığın kökeni ve itici gücü bilinçaltından gelmektedir. Yaratıcı süreç arketiplerin (ırksal bilinçdışının yapısal öğeleri) bilinçaltında canlanmasıyla ortaya çıkmaktadır (Yavuzer, 1996:60). Bu nedenle psikoanalitik görüşte, sanatla yaratıcılık arasındaki ilişki sık sık vurgulanır. Sanatçı yapısı gereği içe dönüktür, nevroza uzak sayılmaz. Aşırı derecede güçlü içgüdüsel gereksinimlerin baskısı altındadır. Onur, güç, ün, servet sahibi olmak ister. Bütün doyumsuz insanlar gibi gerçeklikten uzaklaşarak tüm ilgisini ve libidosunu nevroza yöneltebilecek olan kendi imgesel dünyasını, sanatsal yaratmalarla gerçekleştirir (Sarı, 1998: 27-28).

Lawrence Kubie'de bilinç öncesinin, yaratıcı düşüncenin esasını oluşturduğunu savunur. Kubie'nin esas üzerinde durduğu konu nörotik davranışların yaratıcı düşünce üzerindeki kalıcı etkisidir. Ona göre korku, suçluluk ve benzeri nörotik kişilik yönleri yaratıcı üretimi sınırlandırmaktadır.

Freud insanın doğuştan var olan içgüdülerinden güdülendiğini; Jung ise insan davranışını kuşakların getirdiği arketiplerin belirlediğini savunurken; Adler onların tam karşıtı olan bir yaklaşımla, insanı toplumsal etmenlerin güdülediği görüşünde direnmiştir.

Adler'e göre insan toplumsal bir varlıktır, diğer insanlarla ilişki kurmak gereksinimindedir ve kendinden daha çok topluma yönelik bir yaşam biçimini geliştirmiştir. Adler bu eğilimin, insanın içinde, yaşamak zorunda olduğu toplumsal süreçlerin etkisi ile oluşmadığı, topluma yönelmenin insanda doğuştan varolduğu ve

toplumun insanı ancak bu ilişkinin biçimini belirlemede etkilediği görüşündedir. Dolayısıyla Adler’ın görüşleri de, Freud’un ve Jung’ın görüşleri gibi biyolojik bir temele dayanmaktadır (Gençtan, 1978: 25-36).

Adler’e göre kişiliğin özü, her kişide tek olan “yaratıcı benlik” tir. Freud’un tanımladığı ve içgüdülere hizmet eden psikolojik süreçlerden oluşan ego kavramına karşı Adler; insanın kendi kişiliğini, kendine özgü yetenekleri ile ve yaratıcı benlik tarafından çevresinin etkisi doğrultusunda yapılandırıldığını savunmaktadır.

Psikoanalitik kuramlar içerisinde ego psikolojisinin öncülüğünü yapmış, yaratıcılık konusuyla çok ilgilenen Rank’tır (Yavuzer, 1996:62). Rank’a göre kişiliğin merkezi, birbirine karşıt ve göreceli olarak içsel güce sahip olan korkulardan ve bu korkuların etkileşiminden olmuştur. Bunlar yaşam korkusu ve ölüm korkusudur (Sarı, 1998:29).

Rank, çocukla anne arasındaki duygusal bağlantı yerine, fiziksel bağlantıya önem vererek, bebeğin doğum sırasında duyduğu nefes tıkanıklığı ve anneden bedensel olarak kopması sonucu ölüm korkusuna kapıldığını ileri sürmüştür. Kopma kaygısı denilen bu korku çocuğun gelişmesi, insanın olgunlaşması ve bütünleşmesi için gerekli olan gücü oluşturur. İnsan doğduğu andan itibaren bütün yaşamı boyu rahatı, güveni, mutluluğu aramaya başlar. Çocuk geliştikçe başkalarını algılar. Annesinin bir uzantısı olmadığını anlar. Anneden uzaklaşmanın yarattığı kopma kaygısı ile aile ve toplumla bütünleşir. Kendisini gerçekleştirmek için özdeşleşme yapar. Toplum içinde rol almak, “kahraman” olmak ister. Toplumdan kopma kaygısı ise yaratıcı yapar (Köknel, 1982:146).

“Kendini gerçekleştirme” kavramı, doğrudan doğruya kullanılmamakla beraber Rank’ta görülmektedir. Rank, insanın içinde oluşum halinde bulunan doğal bir eğilim bulunduğunu, onun geçmişinden kopmuş halde bağımsız yaşama çabasında olduğuna inanır. Birey kendisini koruyan, yaşamını kolaylaştıran çevresinden kopup, bağımsızlığını kazanmak ister. Çünkü bağımsız olmanın sağladığı bir haz vardır. Fakat bunun yaratacağı güçlükleri göze almak gerekir. Birey ancak bu yolla kimliğini kazanır. Bu ancak “yaratıcı irade” (creativewill) ile mümkün olur. Sıradan, vasat insan bu iradesini ortaya koymada başarısız kimsedir; topluma boyun eğer, kimliğini kazanamaz.

Nörotik iradesini ortaya koymak ister, fakat yaşam korkusu yüzünden bunu başaramaz. Sağlıklı insan bu çatışan kuvvetleri birleştirip bütünleştirebilmiş kimsedir. Sürüden ayrılmanın sıkıntısını göze alabilir; ama nörotikten farklı olarak, bir birey olmaya muktedirdir ve çevresi ile ahenk halindedir. İradeli insan kendini gerçekleştiren insandır (Kuzgun, 1972:171). Psikoanalitik kuramcılar yaratıcılığı, daha çok sanatta yaratma şeklinde ele almakta ve farklı bir görüş geliştirmektedir.

1.2.1.2. Gestalt Yaratıcı Düşünme Kuramı:

Gestaltçılar daha ziyade yaratıcılık yerine “Üretken Düşünce” ve “Sorun Çözme” kavramlarını kullanmaktadırlar. Gestaltçı düşünürlerden Max Wertheimer, bir sorunun yapısal yönlerinin ve gereklerinin düşünürde stresler ve gerilimler yaratacağını savunmaktadır. Ortaya çıkacak olan bu streslerin takip edilmesi sonucu, düşünürdeki stresler azalır. Düşünürün sorunu algılamasını kolaylaştırır. Wertheimer’e göre aşağıdaki ilkeler yaratıcı düşünmeyi yönetirler;

- 1-Açıklıklar, güçlük-sorun bölgeleri ve rahatsızlıklar gözden geçirilmeli ve yapısal olarak ele alınmalıdır.
- 2-Sorunu çözen birey, rahatsızlıkların hangi durumlarla ilgili olduğunu bütünü ve parçalarıyla ilişkili olarak düşünmelidir.
- 3-Yapısal gruplaştırmının, bütünleştirmenin ve merkezileştirmenin soruna uyarlanması gerekir.
- 4-Sorunun asıl ve önemsiz yönleri birbirinden ayrılmalıdır.
- 5-Yapısal doğruluk-parça doğruluktan daha çok aranmalıdır.

Gestaltçılara göre bir sorunun yapısal yönleri sonunda çözüme götürücü yeniden yapılandırma sürecini kararlaştırır (Sungur, 1997, sf:36). Parçaların bir bütün içinde anlam kazandığı ve bütünün, parçaların toplamından daha fazla bir şey olmadığı görüşünü savunan Gestalt psikolojisine göre yaratıcılık, bir bütünde bir durumu yeniden keşfetmek, daha doğrusu çözülmesi gereken sorunların ya da oluşan zorlukların fonksiyonu olarak belirli bir durumu, yeni bir bütünde yeniden keşfetmektir. Örneğin, bir değnekte bir silah ya da bir aygıt görmektir (Vexliard, 1966:107-128).

Gestaltçılara göre, bir sorunun çözümü aranırken öğeler toplanmaz, düzenlenmez, adım adım da gitmez. Sorun, bir bütün içinde görülerek çözüme ulaştırılır. Ya da sorun, tamamlanması gereken, tamam olmayan bir bütün olarak görünür. Çözüm içten bir aydınlanma bir ışıqlama ile elde edilir ve bu da basit öğelerin analiziyle kavranamaz (Sarı, 1998:35).

1.2.1.3. Çağrışım (Association) Yaratıcı Düşünce Kuramı:

Çağrışım Kuramcıları'na göre, fikirler arasındaki çağrışımlar düşünmenin temelini oluşturur. Yaratıcılık, bu çağrışımların sayısına ve alışılmamış olmasına bağlıdır.

Çağrışım Kuramı'nın öncüleri Hume ve J. S. Mill'dir. Uzak Çağrışım Testi'ni geliştiren ve yaratıcılık konusuna eğilen Sarnoff Mednick bu kuramın önemli isimlerindendir. Mednick, yaratıcı süreci, özgül gerekleri karşılayan ya da belli bir yönde yararlı olan yeni kombinasyonlar içindeki birleşik elementlerin göreceli uzaklığının doğrudan bir işlevi olarak görmektedir. Mednick'e göre bireyler yaratıcılıkta farklıdırlar. Bir bireyin yaratıcılık düzeyi, onun çağrışımsal hiyerarşisine bağlıdır. Yaratıcı kimseler ıraksak düşünceye daha fazla ulaşabilmektedirler.

Mednick'e göre, yaratıcı çözüm şu üç süreç aracılığı ile başarılabilir.

1-Olumlu rastlantı

2-Benzerlik

3-Aracılık

Olumlu rastlantı: İstenilen çağrışım elemanlarını bir rastlantı sonucu uyarıcılar yan yana düşürerek yaratıcı süreci oluştururlar. X ışınları veya penisilin gibi keşiflere götüren tesadüfi çağrışımlardır. Daha doğrusu belirli bir şeyi ararken beklenmeyen başka bir şeyi bulmaktır.

Benzerlik: Gerekli çağrışım elemanları, uyarıcıların ya da çağrışım öğelerinin benzerliklerinden ortaya çıkabilirler. Sözcüklerin yapı, ritimlerinde ya da konu edilen nesneleri belirtmek için eşses, uyak, gibi yaratıcı özelliklerden yararlanan yapıtlarda

bunlar kolayca izlenebilmektedir. Bir başka deyimle genellikle, eş sesli, kafiyeli kelime yapılarının kullandığı yaratıcı yazarlıkta veya müzik, resim ve heykelde kullanılan ekspresyonist (expressionistic-nesne ve olayları gerçekte oldukları gibi aksettirmek yerine bunların uyandırdığı duygu ve düşünceleri anlamlı bir şekilde veya simgelerle dışa vurmak) ifadelerde görülen “çağrışım benzerlikleri” dir (Sarı,1998:33-34).

Aracılık: Birbirleri ile çok uzaktan ilişkileri (çağrışım bağları) olan olayları, bazı ortak özellik veya unsurlarını bularak birbirine bağlama, birbirleri ile uzlaştırmadır. Çağrışım öğelerini bir araya getirerek dil simgelerini de içeren çeşitli simgelerin kullanımları çok önemli olan matematik, kimya gibi alanlarda bu yolun izlenmesi zorunludur. Örneğin, ruhbilim de tepkisel ketlemeyi ve beyin zarındaki doyumunu birbirine bağlama düşüncesi “yorgunluk”, “bıkkınlık” gibi ortak çağrılar aracılığı ile ortaya çıkar.

Vexliard’a göre çağrışımçı kuramın eleştirilen yönü, eski idea ve birikimlerle bağlantılı olarak düşünülmesidir. Oysa yaratıcılık yeteneği, alışılmıştan ve mevcut bağlantılardan koparak, spontan ve yaratıcı bir edinimle yeni özgün bileşimler kurar. Yaratıcı edim, yeni özgün bir ürün meydana getirmekle kalmayıp, bilinen bir şeye indirgenemeyen, eski malzeme ile yeniden kurulamayan bir şeyler meydana getirir (Sarı, 1998:35).

1.2.1.4. Algısal Yaratıcı Düşünce Kuramı:

Algısal Yaratıcı Süreç Kuramı’nı geliştiren Ernest Schachtel, yaratıcı olabilmek için güdülenmenin ve dış dünya ile ilişki kurmanın gerekliliğini savunmaktadır. Ona göre yaratıcılık, bir objeye değişik ve farklı görüş açılarından yaklaşabilmeye imkan sağlayan algısal bir açıklıktan doğar. Bu algısal eylem, güdülenme ile birlikte yürütülürse kişideki yaratıcılık mümkün olabilir. Bu durum aynı zamanda geleneksel düşünme alışkanlığından da kişiyi uzaklaştırır.

1.2.1.5. İnsancıl (Hümanist) Yaratıcı Düşünce Kuramı:

Carl Rogers ve Abraham Maslow tarafından geliştirilen bu kuramın temelini birey ve bireyin çevresinde gelişen olaylar oluşturmaktadır. Rogers, yaratıcı süreci bir taraftan

bireyin birtekliliği dışında gelişen bir karmaşık ilişkisel ürünün ortaya çıkışı; öte yandan maddelerin, olayların, insanların ya da yaşantısının koşullarının ortaya çıkışı olarak tanımlar. Rogers’a göre, bireydeki bazı koşullar yaratıcılıkla birarada bulunur. Rogers, “iyi” veya “kötü” yaratıcılığın olmadığını savunarak şöyle der: “Bir insan acıyı azaltmak için, diğeri de daha katı bir işkence yöntemi bulmak için çalışır. Her ikisi de yaratıcı eylemlerdir, fakat toplumsal değerleri farklıdır.” Rogers ayrıca, yaratıcılığı belirleyen “psikolojik güvenlik” ve “psikolojik özgürlük” kavramları üzerinde de durmuştur.

Maslow ise özel yetenek gerektiren yaratıcılık ile kendini gerçekleştirme alanındaki yaratıcılığı, kişilik özelliklerinden ayırmıştır. Maslow kendini gerçekleştirme alanındaki yaratıcılığı olağan yaşamda geniş ölçüde ortaya çıkan bir durum olarak nitелеmektedir. Özel yetenek gerektiren yaratıcılığın ise kişiler tarafından kalıtsal olarak getirildiğine inanır ve bu konuda bulgulara rastladığını savunur.

Hümanist görüşün ileri gelenlerinden olan Rogers, Psikoanalitik görüşü savunan Freud’u şöyle eleştirmektedir: “Freud’a göre yaratıcılık gerginliğin azaltılmasıdır. Fakat, insan yalnız rahatın peşinde değildir. Birey, etkinliği ve çabadan gelen gerginliği de arar. Etkin olmak, keşfetmek, meydana çıkarmak, deneyim yapmaktır. İnsan gerginlikleri ve çatışmaları da aramaktadır. Normal insan bundan kaçınmamakta ve hatta bunların peşinden koşmakta, ancak böylece mutlu olabilmektedir” (Süzen, 1987:16).

Bu görüşe göre, yaratıcılığın, psikanalistlerde olduğu gibi, gerileyici değil, ilerleyici olduğu görülmektedir. Yaratıcılığı oluşturan şartların stres değil rahatlık, eleştirici değil, kabul edici ortamlar olduğu ileri sürülmektedir. Çünkü, yaratılan ürün, bir nevroza indirgenmekten farklı olarak, sağlıklı bir kişinin eseridir; veya nevrozu aşabilen, nevrozun varlığına rağmen gerçekleşen bir eser olarak ortaya çıkmaktadır. Görüldüğü gibi Rogers, yaratıcılığa daha olumlu bakmakta, yaratıcı olan bireyi ruhsal bakımdan sağlıklı olarak görmektedir. Rogers’e göre yaratıcı birey, kendisini gerçekleştirmeye çalışan kişidir. Hümanist görüşün diğer bir savunucusu olan Maslow’ da Freud’ un görüşünü reddetmektedir. Maslow yaratıcı bireyin, karşıt düşünceleri, içgüdüleriyle egonun isteklerini birleştirebildiğini belirtmektedir.

1.2.1.6. Bilişsel Gelişimsel Yaratıcı Düşünce Kuramı:

Bu kuramın geliştiricisi olan David Feldman, Piaget'in aşamalı gelişmesi ile yaratıcı başarıma arasında bağ kurmuştur. Geliştirdiği bu kuramla Feldman, yaratıcılığı, Piaget'in aşamalarının öngördüğü gelişmeyi de içeren genel zihinsel gelişmenin özel bir durumu olarak tanımlar. Feldman, zihinsel gelişmelerle yaratıcı başarımayı temsil eden bir düşünce ve eylem alanının yeniden örgütlenmeleri arasında bir süreklilik ileri sürmüştür (Sungur, 1997: 41).

1.3. Yaratıcı Düşünceyi Etkileyen Genel Faktörler

Toplumsal yargılar ve bazı alışkanlıklar yaratıcılığı engelleyen faktörler olarak değerlendirilmektedir. Yaratıcılığı engelleyen faktörleri şu şekilde sıralayabiliriz.

1.3.1. Algısal Faktörler

Algı, kişinin varlıkları idrak etme ve kavrayış şeklini belli kalıplar içerisine sokar. Bu durum insanları zamanla o kalıba alıştıırır ve insanlar varlıkları artık başka bir şekilde algılayamaz duruma gelirler. Bu algısal yetersizlikler, kişide;

- Problemleri diğer durumlardan ayıramama,
- Kavramları tanımlayamama,
- Gözlem sırasında duyu organlarının tümünü kullanmada yetersizlik,
- Uzak ilişkileri görememe,
- Sebepler-sonuç ilişkisi arasında ilişkiyi kuramama, gibi sonuçları doğururlar.

1.3.2. Kültürel Faktörler

Kişilerin zaman içerisinde kazandıkları davranışlar ve tutumlardır. Gelenekler, görenekler, uyumlu olmaya yönelik çevre ve aile baskısı, toplumsal beklentiler ve toplumdaki farkı düşünme korkusu bu engeller arasındadır. Kişi, sosyal bir varlık olduğuna göre, sosyal bir çevrede yaşamaktadır. Yaşadığı çevredeki gelenek ve

görenekler çocuğun yaratıcı düşünme yeteneğini engelleyen önemli bir faktör olmaktadır.

Örneğin bazı yörelerimizde çocuk büyüklerinin yanında konuşamaz. Konuşsa bile ciddiye alınmaz. Çünkü, büyüklerle göre “küçükler doğruyu düşünemezler”. Çocuk çoğu zaman büyüğünün yanında konuştuğu için ayıplanır veya azarlanır. Bu durum çocuğun serbestçe düşünmesini engeller. Bir nevi yaratıcılık köreltilmiş olur.

1.3.3. Duygusal Faktörler

Kişisel güvensizlik duygusu, derslerdeki not baskısı, duygusal sıkıntılar, hata yapmaktan korkma, diğerlerinden farklı düşünme korkusu, ayıplanma ve dışlanma korkusu duygusal engellerdir. İşi zamanında tamamlamama baskısı, kendine güvensizlik ve üstlerden çekinme yaratıcılığı engelleyen duygusal engeller arasında sayılabilir.

1.3.4. Öğretmenin Tutumundan Kaynaklanan Faktörler

Öğretmen tutumlarının çocukların yaratıcılığını engellediği yapılan araştırmalarla ortaya çıkmıştır. Öğrencisinin cesaretini kıran, güvensiz, aşırı eleştiren, heyecanı olmayan, davranışlarında bir uçtan diğer bir uca gidip gelen, dogmatik ve katı tutumlar sergileyen, alanla ilgisini sürdüremeyen, düz okumayı vurgulayan, dar ilgileri olan, sınıf dışında tartışma ve konuşma imkanı olmayan öğretmenler çocukların yaratıcılığının gelişmesine engel olmaktadır.

“Moore ve Ornstein ise yaratıcı biçimde öğrenmenin daha ekonomik biçimde elde edileceğini ortaya koymuşlardır” (Sungur, 1997:34). Çocuklara okul ortamında yaratıcı düşünce yeteneğini kazandıracak olanlar öğretmenlerdir. Ancak öğretmenlerin yaratıcılığını da etkileyen etmenler vardır.

“Öğretmenlerin yüksek zekâ düzeyindeki öğrencileri yaratıcı öğrencilere tercih etmelerine benzer biçimde, okul yöneticileri de yüksek düzeyde yaratıcı öğretmenleri

daha az yaratıcı olanlara tercih etmektedirler. Müfettiş ve okul müdürlerinin öğretmenleri tercih sırasına koymaları, öğretmenlerin kendi branşlarından aldıkları başarı puanları ile ters bir ilişki ortaya koymuştur. Yüksek düzeyde yaratıcı bir öğrencinin sınıfta çıkardığı sorun gibi yüksek düzeyde yaratıcı bir öğretmen de yöneticiye sorun çıkaracaktır. Yaratıcı olmak diğerleri için kestirilemez bir durumdur. Bu, her zaman başkalarını rahatsız eder. Her zaman olayları kestirmekten hoşlanırsınız, bu insanın daha da güven içerisinde olmasını sağlar. Aslında yaratıcı öğretmenler, yaratıcı denetmenler ve yöneticiler olduğu zaman sorun çıkarmazlar.” (Sungur, 1997:30).

Bursalıoğlu, yaratıcı olmak isteyen yöneticinin, makam ve hiyerarşinin koymuş olduğu engeller ile karşı karşıya bulunduğunu belirtmektedir. “Türk Eğitim Sistemi’nde okul yöneticisi, yaratıcı olmaktan çok kalıplaşmış kararlar izler. Halbuki böyle kararlar girişim yeteneği ve cesareti sınırlı yöneticilerin seçeceği yoldur. Okul yöneticilerimizin yaratıcı olması bekleniyorsa, örgütlenme yetkilerinin artırılması zorunludur” (Bursalıoğlu, 1986:146).

1.4. Yaratıcı Düşünmenin Önemi ve Kapsamı

Baş döndürücü bir hızla gelişen dünyamızda, gelişmelere ayak uyduran toplumların ayakta kaldığını görüyoruz. Hergün pek çok yeni buluş, insanlığın hizmetine sunulmakta, yeni yeni teknolojilerin ortaya çıkmasına yardımcı olmaktadır. Bunların hepsi yaratıcı düşünceye sahip insanların gayretli çalışmalarıyla mümkün olmaktadır. Gelişmekte olan ülkemizde de yaratıcı düşünceye sahip insanların yetiştirilmesi, bu insanların ortaya çıkarılması gerekiyor. Yapılan bilimsel çalışmalarda her insanda yaratıcı düşüncenin varolduğu kabul edilmektedir. Yaratıcı düşünce varolduğuna göre bunların geliştirilmesi, eğitim kurumları ve ailelerin vazgeçilmez görevi olmalıdır. Çünkü, “İnsana seçim yapma ayrıcalığının, düşüncelerini yönlendirme otoritesinin ve fikirlerini ifade etme fırsatının verildiği tek alan bireysel yaratıcılık alanıdır.”

(Addington,1997: 13).

Çocuklarda somut düşünceden soyut düşünceye geçildiği dönem ilkokul yıllarıdır. İlköğretim okulu 5. sınıf öğrencileri soyut düşünme basamağında olması nedeniyle

denek grubu olarak seçilmiştir. Mutlu ve yaratıcı düşünme yeteneğine sahip bireylerin yetiştirilmesi için, aile tarafından oluşan engellerin ortadan kaldırılması gerekiyor. Çocuklarda yaratıcı düşünme yeteneğinin geliştirilmesi için ;

- a-) Ailelerin çocuk yetiştirmede yeni yaklaşımlar kazanmaları,
- b-) Ailelerin sosyo-ekonomik farklılıkların test edilmesi,
- c-) Ailenin çocuğa karşı olan tutumlarını değiştirmeleri,
- d-) Devlet okulları ile özel okullardaki farklılaşmanın ortaya çıkarılması,
- e-) Çocuğa sağlanan imkanların yetersizliğini ortaya koyması bakımından önem arz etmektedir.

Yaratıcı düşünme yeteneğinin değişik boyutları ile ilgili dünyada ve ülkemizde çeşitli araştırmalar yapılmaktadır. Ailenin çocuğun yaratıcı düşünme yeteneği üzerindeki etkisi detaylı incelenmemiştir. Yalnızca annenin eğitim durumunun çocuğun yaratıcı düşünme yeteneği üzerindeki etkisinin incelendiği bir araştırmada, eğitim seviyesi yüksek olan annelerin, eğitim seviyesi düşük annelere oranla çocuklarıyla yakından ilgilendikleri sonucunu vermiştir. Bizim araştırmamızın bu araştırmadan farklı boyutları vardır. Araştırmaya yalnızca anne değil baba da dahil edilmiş, ana-baba tutumları, ailenin eğitim ve ekonomik durumları, çocuğa sağladığı eğitim imkanları, çocukla kurdukları diyalogların çocukların yaratıcı düşünme yeteneği üzerindeki etkisi incelenecektir. Araştırmamızın diğer bir farklı yönü ise özel okullar ile devlet okullarında okuyan öğrencilerin yaratıcı düşünme yetenekleri arasındaki ilişki, kız ve erkek öğrencilerin cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediği, çalışan annelerin durumlarının çocukların yaratıcı düşünme yeteneğini ne ölçüde etkileyeceği konusundadır.

Araştırmamız ilköğretim okullarının 5. sınıfında okuyan öğrencileri kapsamaktadır. Sosyo-ekonomik durumları farklılık gösteren üç ayrı aile ve okul türü kapsam alanı içerisine alınmıştır. Genellikle eğitim seviyesi açısından düşük, alt gelir gruplarının oluşturduğu ailelerin çocuklarına yönelik olarak devlet okulları, eğitim seviyesi yüksek üst gelir grubundan olan ve liberal ve muhafazakar aileleri temsil eden iki özel okul seçilmiştir.

Ailelerin sosyo-ekonomik ve eğitim durumları çocuklarının her türlü gelişimini olumlu veya olumsuz yönde etkilemektedir. Yaratıcı düşünme yeteneğinin hangi faktörlerden etkilendiği konusunda özellikle Amerika ve Avrupa’da çalışmalar yapılmaktadır. Bizim ülkemizde ise bu konu henüz yeni yeni araştırılıyor. Yaratıcı düşünme yeteneğinin gelişmesinde sosyal ortamın önemli bir rolü olduğu bilinmektedir. İlkokul yıllarında çocuğun yaşamına giren farklı ve zengin uyarıcılar çocuğun yaratıcı düşünme yeteneğine katkıda bulunmaktadır. Öğrencinin kişiliğinin gelişmesinde, aile çevresi, güdüleyici veya engelleyici bir etkidir. Çağın gerektirdiği teknolojiyi yakalamak, gerçek anlamda demokrasiye kavuşmak, özgür düşünen bireylerin çoğunlukta olduğu bir toplum meydana getirmek için, insanlarımızda var olan yaratıcı düşünme gücünün geliştirilmesi gerekmektedir.

Hayatın her alanında önemli bir role sahip olan ailenin bilimsel çevrelerce bir çok yönü incelenmiştir. Yapılan incelemeler, çok çeşitli problemlerin çözümlenmesine ışık tutmuştur. Geleceğimizi emanet edeceğimiz çocuklarımızın vatanımızın ve milletimizin kalkınmasında çeşitli görevler alacağı muhakkaktır. Bugün çağın gerektirdiği teknolojiyi yakalamak hatta onun daha ilerisine geçmek için süper beyinlere ihtiyaç vardır. Bu beyinlerde yaratıcı düşünme yeteneğine sahip insanlardır. Her insanda yaratıcı düşünme yeteneği olduğuna göre, bunları harekete geçirmek gerekir. Ancak çocuklardaki bu yaratıcı yeteneğini harekete geçirmenin önünde çeşitli engeller vardır. Bu engellerin bir kısmı da aileden kaynaklanıyor. Ailelerin sosyo-ekonomik düzeyleri ile çocuklarına karşı olan tutumlarının çocukların yaratıcı düşünme yeteneği üzerindeki etkisi incelenmesi gereken bir konudur.

Son yıllarda yaratıcı düşünme yeteneği ile ilgili yapılan bilimsel çalışmalar eğitimle uğraşanların ilgisini çeken bir konu olmuştur. İnsanoğlu yaşama adımını attığı ilk andan itibaren bir mücadeleye başlamış bulunmaktadır. Yaşam boyunca değişik boyutlarda yaşanan bu mücadele gereksinimlerimizi karşılamak içindir. Tüm bu gereksinimlerimizi karşılarken zaman zaman zorluklarla, engellerle ve problemlerle karşılaşırız. Sağlıklı bir kişilik geliştirmek ve olumlu insan ilişkileri kurabilmek, karşılaşılan bu güçlüklerin üstesinden gelmekle mümkün olabilmektedir. Sağlıklı insan ilişkilerinin temelini atıldığı ilköğretim yıllarının ne denli önemli olduğu

bilinmektedir. Bu nedenle bu araştırmada ailelerin eğitim ve ekonomik durumları ile tutumlarının ilköğretim çağındaki çocukların yaratıcı düşünme yeteneğinin gelişmesinde ne ölçüde etkili olduğu incelenecektir. Çocuklardaki yaratıcı düşünme yeteneği ile ilgili yapılan çalışmalar ülkemizde oldukça yenidir. Bu sebeple yaptığımız bu araştırmanın gelecekte yapılacak olan araştırmalara katkıda bulunacağını ümit ediyorum. Sonuçta, bu araştırma elde edilecek olan bulgularla daha sağlıklı aile tutumlarının sergilenmesine katkı sağlayacaktır.

1.4.1.Problem ve Hipotezler

Ülkemizde eğitim çağına gelmiş olan çocuklarımızın yaratıcı düşünme yeteneklerinin geliştirilmesi yönünde bazı sıkıntılar vardır. Bu sıkıntıların bir kısmının da aileden kaynaklandığı bir gerçektir. Ailenin sosyo-ekonomik durumu, çocuğuna karşı yaklaşımları, çocuğunun ihtiyaçlarını karşılayıp karşılayamadığı, çocuklarıyla kurdukları diyaloglar, ailede demokratik ortamın olup olmadığı, çocuğun düşüncelerini ifade etmesine fırsat verilip verilmediğı çocuğun okul başarısının yanısıra yaratıcılığını da etkileyen önemli etkenlerdir. Bu araştırmada **“İlköğretim okulu 5. sınıf düzeyindeki çocukların yaratıcı düşünme yetenekleri ile onların ailelerinin sosyo-ekonomik ve eğitim durumları ve tutumları arasında bir ilişki var mıdır?”** problem cümlesinden hareketle ileri sürülen hipotezlerin doğruluğu veya yanlışlığı elde edilecek bulgularla tartışılacaktır.

Hipotez 1

İlköğretim okulu 5. sınıf düzeyindeki çocukların yaratıcı düşünme yetenekleri ile ailelerin eğitim durumları arasında anlamlı bir ilişki vardır. Eğitim düzeyi yüksek olan aile çocuklarının yaratıcılık düzeyi, eğitim durumu düşük olan aile çocuklarına oranla daha yüksektir.

Hipotez 2

İlköğretim okulu 5. sınıf düzeyindeki çocukların yaratıcı düşünme yetenekleri ile ailelerin ekonomik durumları arasında anlamlı bir ilişki vardır. Gelir durumu yüksek olan aile çocuklarının yaratıcılık düzeyleri, gelir durumu düşük ailelere oranla daha yüksektir.

Hipotez 3

İlköğretim okulu 5. sınıf düzeyindeki çocukların yaratıcı düşünce yetenekleri ile ailelerin çocuklarına karşı tutumları arasında manidar bir ilişki vardır. Demokratik ve hoşgörülü bir aile ortamında yetişen, aile içerisinde fikirlerine değer verilen çocukların yaratıcı düşünme yetenekleri, baskıcı bir aile ortamında yetişen çocuklara oranla daha yüksektir.

Hipotez 4

Kız öğrencilerle, erkek öğrencilerin yaratıcılık düzeyleri farklılık göstermektedir. Kız öğrencilerin yaratıcılık düzeyi erkek öğrencilere göre daha yüksektir.

Hipotez 5

Özel okullarda çocuğu bulunan aileler, devlet okullarında çocuğu bulunan ailelere göre çocuklarının eğitim durumları ile yakından ilgilenmektedir. Özel okullarda okuyan öğrencilerin yaratıcılık düzeyi, devlet okullarında okuyan öğrencilerin yaratıcılık düzeylerinden yüksektir.

BÖLÜM II- ARAŞTIRMANIN TANITILMASI VE MODELİ

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma tarama modelinde planlanmıştır. Bu amaçla öğrencilerin yaratıcılık düzeylerini belirlemek için Torrance Yaratıcı Düşünme Testi'nin (T.Y.D.T) Sözel A Formu, ailelerin sosyo-ekonomik durumlarını ve çocuklarına karşı olan tutumlarını ölçen bir anket formu kullanılmıştır.

2.1.1. Evren

Araştırma Evrenini 1998-1999 Öğretim Yılı Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Sakarya İli'ndeki ilköğretim okullarının 5. sınıflarında okuyan öğrenciler ve bu öğrencilerin anne-babaları oluşturmaktadır.

2.1.2. Örneklem

Örneklem yaklaşımında ailelerin eğitim ve ekonomik durumları göz önüne alınarak evreni temsil edebilecek okullardaki öğrenciler ve aileleri seçilmiştir. Seçilen birinci okul Adapazarı merkezine bağlı bir devlet okuludur. Bu okul aynı zamanda eğitim düzeyi düşük, daha çok düşük ve orta gelirli olan ailelerin çocuklarının eğitim ve öğretim gördüğü okuldur. Seçilen diğer iki okul ise özel okuldur. Bu iki okula devam eden öğrencilerin aileleri üst gelir grubu içerisinde yer alır. Fakat eğitim durumu açısından Özel B okulunda okuyan öğrencilerin velilerinin eğitim durumları Özel A okuluna oranla oldukça yüksektir. Ayrıca, Özel B okulu daha çok liberal görüşlü ailelerin çocuklarından oluşurken, Özel A okulunda okuyan öğrencilerin aileleri daha muhafazakar bir tutum göstermektedir.

2.1.3. Sayıtlar

a-) Öğrencilerin Torrance Yaratıcı Düşünme Testi'ni, ailelerin ise Tutum Ölçeği'ndeki soruları cevaplandırırken, gerçek duygu ve düşüncelerini samimiyetle yansıttıkları kabul edilmiştir. Yaratıcı düşünme yeteneğini etkileyen öğretmen tutumlarına araştırmamızda yer verilmemiştir.

b-) Yaratıcı düşünme değişik boyutları olan bir özelliktir. Bu araştırmada çocukların yaratıcı düşünme yeteneğinin akıcılık, esneklik ve özgünlük boyutlarını ölçen Torrance Yaratıcı Düşünme Testi'nin Sözel A Formu kullanılmıştır (EK-1). Ayrıca ailelerin sosyo-ekonomik statüleri ile çocuklarına karşı tutumlarını ölçen bir anket kullanılmıştır (EK-2). Kullanılan istatistik teknikler amaca uygundur.

2.1.4. Sınırlılıklar

a-) Araştırmamız Sakarya İli ile sınırlıdır. Araştırmamızda sosyo-ekonomik durumları farklılık gösteren ailelerin çocuklarının eğitim gördükleri bir devlet okulu ve iki özel ilköğretim okulu 5. sınıf düzeyindeki öğrenciler ile sınırlı tutulmuştur. Araştırmanın sonuçları, benzer özellik taşıyan gruplara genellenebilir.

b-) Torrance Yaratıcı Düşünme Testi'nin Sözel A Formu, ilköğretim okulu 5. sınıfa giden 52 öğrenci üzerinde uygulanmıştır. 31 sorudan oluşan anket ise bu teste katılan öğrencilerin ailelerine uygulanmıştır. Araştırmaya devlet okulundan 25, Özel A okulundan 15, Özel B okulundan ise 12 öğrenci alınmıştır.

c-) Bu örneklemelerin az olması ve öğrenci sayısının sınırlı tutulması Torrance Yaratıcı Düşünme Testi' nin değerlendirilmesinin çok kompleks ve zaman alıcı olmasındandır.

2.2. Araştırmanın Bağımlı Değişkenleri

2.2.1. Torrance Yaratıcı Düşünme Testi ve Önemi

Torrance Yaratıcı Düşünme Testi, çocuklardaki yaratıcılığın ölçülmesi açısından geçerli ve güvenilir bir bilgi toplama aracı olarak kabul edilmektedir. TYDT' nin sözel ve resim testlerinde yer alan alt testler, sorun çözme için gerekli çok sayıda (akıcı), olabildiğince farklı alanda (esnek) ve oldukça az rastlanan ve yaratıcı güç gerektiren (özgün) düşünceleri ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

Torrance Yaratıcı Düşünme Testi Torrance tarafından geliştirilmiştir. Torrance Yaratıcı Düşünme Testleri, iki test ve 10 etkinlikten oluşan bir batarya olup, sözel test yedi etkinlik, şekilsel test de üç etkinlikten oluşmaktadır. Sözel ve şekilsel testlerin ayrıca A ve B formları vardır. Bu araştırmada sadece A formu kullanılmıştır.

Torrance Yaratıcı Düşünme Testi, ilk kez 1966 yılında yayımlanmış ve otuzbeş ayrı kültürde, 600 den fazla araştırmada kullanılmıştır. Test iki ayrı paralel formda sözel ve resim alt testlerinden oluşmaktadır. Sözel form 7, resim formu ise 3 ayrı etkinlikle yapılandırılmıştır. Bu testin alt kriterleri şu boyutları ölçmektedir:

Akıcılık

Bireyin sözcüklerle çok sayıda fikir üretmesini gösterir. Okul uyumsuzluğu gösteren çocukların neden sonuç ilişkilerini göremediklerini fakat, ürün geliştirme ve alışılmamış kullanımlarda başarılı oldukları gözlenmektedir. Akıcılık, açık uçlu bir soruya sözlü veya yazalı olarak çok sayıda fikir üretebilme olarak açıklanmaktadır.

Akıcılık kavramı üzerinde Guilford çok durmuş, sözcüklerle ilgili akıcılık, çağrışımlarda akıcılık, düşünsel akıcılık ve anlatımsal akıcılık gibi sınıflandırmalar yapmıştır (San, 1979:19). Akıcı düşünebilmek, herhangi bir konuda kısa sürede bir çok fikir üretebilmektir. Örneğin: “Tuğla hangi amaçla kullanılabilir?” sorusuna verilecek “ev, okul, garaj, şömine, duvar inşası amacıyla” cevabı, akıcı düşünce kategorisine girer. Çok sayıda fikir ileri sürülmüş; ancak hepsi de benzeri kullanım çerçevesinde kalmıştır. Öte yandan, aynı soruya verilecek “kitap ağırlığı olarak, kütüphane niyetine, köpek kovalamak üzere, çivi çakmak için, kol kaslarını geliştirmek amacıyla, kalemlik biçiminde, toz ederek boyamada.....” yanıtı, akıcılığın yanısıra esnek düşünebilmek demektir (Özer, 1996: 52).

Esneklik

Bireyin bir yaklaşımdan diğerine geçebilme esnekliğini gösteren bu puan, onun aynı zamanda farklı stratejileri kullanıp kullanmadığını da açıklar. Örneğin karton kutuların

kullanımı konusunda fikir üretirken bir kategori oyun aktivitelerinde kullanılması, diğer biri de ev içinde kullanılması olabilir. Çok düşük esneklik düzeyi gösteren bireyin katı bir düşünce kalıbına sahip olduğunu göstermektedir. Sınırlı bir zihinsel enerji ya da motivasyonu temsil eder. Aşırı esneklik ise, bir yaklaşımdan ötekine atlayan herhangi bir düşünce üzerinde onu geliştirecek kadar yoğunlaşamayan bireyi tanımlar. Bir sorun üzerine farklı yaklaşımlar getirebilme, değişik boyutları ortaya koyabilme; farklı kategorilerde fikir üretebilme; bir duruma farklı perspektiflerden yaklaşabilme düşüncede esnekliği ortaya koyan ölçütlerdir.

Özgünlük

Bilinenin, basitin ve anonim olanın ötesindeki düşünceyi ifade eder. Bu boyutta yüksek puan alan birey yüksek düzeyde zihinsel enerjiye sahiptir ve sonuç elde etmede “Zihinsel Sıçrama” yöntemini kullanabilir. Aslında özgün yanıtlar ortaya koyabilme, anlık gereksinimleri ve doyumunu ertelemeyi bilinenden gelenekselden düşük kaliteli olandan uzaklaşmayı gerektirir (Sungur,1997: 211). Guilford originalite özelliklerini ölçmek üzere üç yol önermiştir. Zekayı yansıtan cevapların sayımı, uzak çağrışımlara dayanan itimlerin kullanışı ve toplum içindeki bireylerin tüm cevapları içinde seyrek görülen cevapların değerlendirilmesidir. Bu bağlamda orijinallik bir fikrin yeniliği veya garipliğidir. Örneğin, karton kutuların kullanımı için fikir üreten insanların yüzde 95’ i bunları bebek evi mobilyası yapımında kullanmayı düşünüyorsa, bunların bu amaçla kullanıldığını daha önce hiç duymamış olsalar da bu fikir pek orijinal sayılmaz. Eğer insanların sadece yüzde 3’ü bu amacı düşündüyse, fikir çok orijinal demektir (Parham, 1988:280). Yaratıcı düşünme testleri bir insanın düşüncesinin ne kadar esnek, akıcı ve özgün olabileceğini belirlerler (Sarı, 1998:40).

Bu araştırmada da ilköğretim okulu beşinci sınıf öğrencilerinin akıcılık, esneklik ve özgünlük puan düzeyleri incelenmiştir.

Bu testin geçerliliği ve güvenilirliği gözönüne alınarak, çocukların aile yapıları, ailelerin çocuklarına karşı tutumları, ekonomik durumları ve eğitim seviyeleri birbiri ile

karşılaştırılarak, bu argümanların çocukların yaratıcı düşünme yeteneğini ne şekilde etkiledikleri incelenmiştir.

Torrance Yaratıcı Düşünme Testi ' nin Sözel A kısmında bulunan alt testlerin mantığını şöyle açıklayabiliriz:

1.Soru Sorma:

Deneğe resim gösterilir. Gösterilen ve yoruma açık olan bu resimde denekten, gözlediği duruma ilişkin düşünebildiği kadar soru sorması istenir. Sadece resme bakarak cevaplandırılabilen sorular sorulması istenmemektedir. Soru sorma etkinliği, deneğin yeteneğini, bilinmeyenlere karşı duyarlı olmasını, bilgi eksikliğini fark etmesini sağlamaktadır.

2.Nedenleri Tahmin Etme:

Denekten, soru sorma etkinliğinde gösterilen resimde gözlediği duruma ilişkin, mümkün olduğu kadar çok neden sıralaması istenir.

3.Sonuçları Tahmin Etme:

İlk iki alt teste deneğe gösterilen resimde gözlediği duruma ilişkin tahminler yürütmesi istenir. Yukarıda ki ilk üç etkinlikte puanlanabilir cevapların sayısı düşüncede akıcılığı belirler. Sorunların, neden ve neden sonuçlarının yer aldığı alan ya da kategorilerinin sayısı ise düşüncede esnekliğin ölçütünü oluşturur. Bu soruların, nedenler ve sonuçların cevap olarak, zihinsel bir sıçramayı gerektirmesi, bilinen ve öğrenilmişin dışında olması da düşüncede özgünlüğün ölçüsüdür. Denencelere ve cevaplara eşlik eden detay ve özellikler ve zenginleştirme puanını belirlemektedir.

TYDT' nin sözel A-B paralel formları, testin 2. sayfasında verilen resme bakarak, sorular sormasını (Etkinlik:1), resimde geçen olayın nedenlerini tahmin etmesini (Etkinlik:2), sonuçlarına ilişkin tahminlerde bulunmasını (Etkinlik:3) istemektedir. Bu

alt test, bireye merakını olasılık bağlamında ifade edebileceği denence geliştirme şansını verir.

Denence kurma, neyin olası biçimde gerçek olduğuna ilişkin örnekler oluşturmaktadır. Denence kurmanın amacı o ana dek bilinmeyen gerçeklere uzanmaktır. Testte yönergenin gerektirdiği etkinlik yaratıcılık tanımında da verilmiştir. Soru sorma etkinliği, deneğin yeteneğini, bilinmeyene karşı duyarlı olmasını, bilgi eksikliğini fark etmesini sağlar (Sungur, 1997: 206-207).

Bu testlerde deneklerden resme bakarak cevap verilecek sorular istenmemektedir. Merak, uzun süreden beri bilimsel yaratıcılığın önemli bir yönü olarak kabul edilmektedir ve çok sayıda ve çok çeşitli sorulara yansıtılarak ortaya konulabilmektedir. Nedenleri ve sonuçları tahmin etmek ise batı bilimsel düşüncesinin nedensel koşullar ve bu koşulların sonuçları bağlamında gelişmiş olması nedeniyle önemli olduğu kabul edilmektedir.

“Piaget, araştırmalarında nedensel düşünceye yer vererek, küçük çocukların olayların nedeni olarak sadece olayın bölümlerini aktardıklarını, bu eğilimin eğitim ve yaş etkisiyle kaybolduğunu belirtmiştir. Çocukların yanıtları arasında dahice neden-sonuç ilişkisi ortaya koyabilecek olanların da nadir olduğunu belirtmiştir.” (Sungur, 1997:207).

4.Ürün Geliştirme:

Deneğe oyuncak bir fil resmi gösterilerek, çocukların oynarken daha çok hoşlanmaları için bu oyuncak fili değiştirecek en zeki, en ilginç ve alışılmamış yapılabilecek değişiklikleri listelemeleri istenir. Bu alt test, deneğe manipüle edilebileceği bir nesne sağlamakta, denekteki yaratıcı yeteneğin bilinmeyen yönlerini ortaya çıkarmasına yardımcı olmaktadır. Etkinlik, süper egonun ego hizmetinde gerilemesi ve daha ciddi bir oyunda yapılamayacak düşüncelerde oynama zevkini vermektedir.

5. Alışılmadık Kullanımlar:

Denekten bilinen bir nesneye ilişkin alışılmamış kullanım biçimlerini sıralaması istenir. Örneğin “karton kutu” gibi bilinen nesnenin kutu olarak kullanım biçimi dışında ne gibi kullanım yolları olabileceği sorulur. İraksak güç olarak belirlenecek üretici spontanlığı ölçmeye yönelik bu test, verilen yönerge ile deneğin belli nesnelerin kullanımında düşünsel katılığını aşmasına yardımcı olur. Önceden ayrıntılı biçimde yapılmış insan zihnini özgürleştirmek amacıyla düşünülmüştür.

6. Alışılmamış Sorular:

Denekten, karton kutulara ilişkin, alışılmamış ve özgün sorular üretmesi istenir.

7. Farzedin ki ... (Just Suppose):

Denekten, hayali, olabilmesi mümkün olmayan bir durumdan, olası sonuçlar çıkarması istenir. Örneğin: “Sadece bir an varsayın ki tüm anlatılan durum ortaya çıktı. O zaman bu olay sonucu ortaya çıkabilecek diğer olayları düşünün. Diğer bir anlatımla, sonuç ne olacaktır?” sorusu karşısında denekten duruma ilişkin tahminlerde bulunması istenir. Bu teste denek, alışılmamış bir olay ya da durumla karşılaşarak olası sonuçlarını ve bilinmeyen yeni çıktıları üretir. Etkinliği başarabilmek için denekler, olasılıklarla oynayabilmeli ve sonuçta nelerin olup biteceğini tahmin edebilmelidir.

2.2.2. Torrance Yaratıcı Düşünme Testi’ nin Güvenirliği ve Geçerliliği

Torrance, güvenilirlik kapsamında iki hafta arayla test-tekrar test uygulaması yaparak .50 ile .93 arasında değişen sonuçlar elde etmiştir. Üç yıl ara ile yaptığı uygulamalarda ise .35 ile .73 arasında değişen korelasyon bulmuştur (Sarı, 1998:86)

Bir başka güvenilirlik çalışması ise; Torrance Yaratıcı Düşünme Testi’nin puanlama konusunda deneyimli ve deneyimsiz sınıf öğretmenlerine 25 adet test değerlendirilmiştir. Puanlama işlemini, yalnızca test puanlama yönergesini okuyarak

yapmışlardır. Şekilsel formun güvenilirlik katsayısı özgünlük için .88 akıcılık için .96 arasında değişen sonuçlar elde edilmiştir. Sözel kısımdan elde edilen güvenilirlik katsayısı özgünlük için .94 akıcılık için .99 olarak bulunmuştur (Torrance, 1974:17).

Geçerlilik çalışmalarında ise, Torrance testlerinin yapı geçerliliğinden çok hali hazırdaki (Concurrent) geçerlilikten söz edilmektedir. Wallace'in yaptığı iki araştırmada, yaratıcı düşüncenin popüler örneklerinden olan tezgahlar üzerinde T.Y.D.T uygulanmıştır. Satış puanlarında çeyrek sapmanın altında ve üstünde etkinlik gösterenler, personel müdürü ve en az üç yıl deneyimli, otuz yaşındaki deneklerle yapılan çalışmada, kumaş ve eşarp servisi tezgahlarının puanları diğerlerinden anlamlı olarak farklı çıkmıştır.

Torrance ve Hansen'in yaptığı bir başka araştırmada ise, yüksek-düşük düzeyde yaratıcı olarak belirlenen işletme dersi öğretmenlerinin aralarından seçilip bir yarıyıl boyunca derslerinde gözlem yapılanlar, sonuçta bu testten aldıkları puanların geçerli olduğunu ortaya koymuştur. Bu araştırmada daha az yaratıcı yeteneğe sahip öğretmenler, ders kitaplarındaki bilgilerin yinelenmesini içeren % 76.1 oranında olgusal sorular sorarken, yaratıcı olanlar bu tip soruları % 36.7 oranında kullanmışlardır. Yaratıcı öğretmenlerin sorduğu % 10.9 iraksak düşünce gerektiren sorulara karşın daha az yaratıcı öğretmenler bu türden soruları % 8 daha az sormuşlardır (Sarı, 1998:88).

Weiser, 282 öğretmenlik formasyonu öğrencisine (soru sorma ve tahmin etme, ürün geliştirme, alışılmamış kullanımlar, resim oluşturma, resim tamamlama, daireler) den oluşan TYDT alt testlerinden bir bölümü uygulanmıştır. Grubun üst % 27' si ile alt % 27' sini ayıran puanların karşılaştırılmasında deneklere verilen sıfat listesinde yer alan 300 maddeden 89' unda yaratıcı kişilik özellikleri ile ortak noktalar bulunmuştur. Bu sıfatların çoğunluğu yaratıcılıkla ilişkili serüvenci, cesaretli, kararlı, enerjik, mizahi, bireysel, çalışkan vb. gibi niteliklerdir (Sungur, 1997:211).

2.2.3. Torrance Yaratıcı Düşünme Testi' nin Uygulanması ve Puanlanması

Test, ilköğretim okulu 5. sınıf öğrencilerinden seçilen denek grubuna araştırmacı tarafından dağıtılmıştır. Testi cevaplandırabilmeleri için iki saat süre verilmiştir. Bu süre sonunda denekler tarafından cevaplandırılan testler araştırmacı tarafından toplanmıştır.

Puanlama işlemi, test puanlama yönergesine göre araştırmacı tarafından yapılmıştır. Puanlama işleminde Torrance'ın önerdiği ve dikkat edilmesi gereken “Yaratıcı Güç” kavramına uyulmaya çalışılmıştır. Yaratıcı Güç: Öğrenilmişin, alışılmış olanın ötesinde, bilinen ve basit cevaplardan uzak, çağrışım gerektiren cevaplar olarak tanımlanmaktadır. Torrance bu kavrama puanlayıcının egemen olması gerektiğini ve puanlama da geçerliliği ve güvenilirliği düşüren faktörün, cevapların, puanlayıcının kişisel beklentilerini desteklemeyen cevaplardan doğduğunu belirtmektedir.

İlköğretim okulu 5. sınıf öğrencilerinin cevaplarındaki akıcılık, esneklik ve özgünlük faktörlerini değerlendirmek için Torrance Yaratıcı Düşünme Testi'nin Sözel A Formu'na verilen cevapların her biri ayrı maddeler halinde 7 x 10 cm² lik kartlara işlenmiştir. Benzer cevapların bir araya getirilmesi ile frekanslar hesaplanmıştır. Frekansları hesaplanan cevaplar her etkinlik için ayrı ayrı düzenlenerek T.Y.D.T orijinalindeki puanlama ilkeleri ile puanlama yönergesindeki ilkeler ışığında Türk Kültürü için ayrı puanlama kitapçığı oluşturulmuştur.

Öğrencilerin ailelerine ait (ailenin ekonomik durumu, eğitim durumu, ailenin çocuğa karşı tutumu, vb.) bilgiler de 31 sorudan oluşan bir anket formu ile ailelere uygulanarak elde edilmiştir. Ayrıca araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetleri de ayrı ayrı ele alınmıştır. Deneklerin Torrance Yaratıcı Düşünce Testi'nden aldıkları yaratıcılık puanları ile aile durumları karşılaştırılmıştır.

2.2.4. Veri Çözümleme Teknikleri

Elde edilen verilerin analizi araştırmacı dikkatle yapılmıştır. Torrance Yaratıcı Düşünme Testi'nin sözel kısmından akıcılık, esneklik, ve özgünlük puanları her denek için ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Akıcılık, esneklik ve özgünlük puanları belirlendikten sonra puan dağılımları yapılmış, ortalama ve standart kaymaları hesaplanmıştır. İstatistik bilgilerinin çözümlenmesi SPSS programı ile gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin TYDT'nden aldıkları puanlar, ailelerin ekonomik, eğitim durumları ve çocuklarına karşı tutumları ile varyans analizi (f testi) uygulanarak değerlendirme yapılmıştır. Varyans analizi ikiden çok gruplarda gruplar arası farklılığı test etmek için kullanılmıştır. Ayrıca toplanan bilgilerin ölçüme dönüştürülmesinde de varyans analizi kullanılmıştır. $f < 0,05$ oranı dikkate alınarak değişkenler arasındaki ilişkilerin anlamlılık düzeyleri incelenmiştir.

2.3. Araştırmanın Bağımsız Değişkenleri

2.3.1. Ailenin Ekonomik Durumu

Çocuğun yaratıcı düşünce gücünün gelişmesinde, ailenin sosyal ekonomik durumunun etkisi önemlidir. Ailenin sosyo-ekonomik durumu incelenirken, ailenin gelir düzeyi, evin bulunduğu muhit, aile üyelerinin yaşadığı sosyal çevre ve toplum içerisindeki sosyal statüleri akla gelmektedir. Kişinin ve ailesinin ait olduğu sosyal sınıf ve bunların içerisinde yaşadığı sosyal çevre insana hayatta bir takım kolaylıklar ve zorluklar sağlamaktadır.

“Duraker ve Remmers'in bin kişilik öğrenci grubunda yaptıkları bir araştırma sonucu, aşağı ekonomik tabakadan gelen çocukların daha fazla kişilik sorunları olduğunu göstermektedir. Ekonomik durumu yetersiz olan öğrenciler, sınıf arkadaşlarına göre % 50 sorunlu ve başarısız bulunmuştur. Lise ve kolej öğrencileri üzerinde yapılan başka bir araştırmada ise Sims, işçi sınıfından gelen ailelerin çocuklarının diğerlerine göre daha fazla uyumsuzluklar gösterdiklerini söylemektedir” (Elmacıoğlu, 1998:133).

Yoksul aile çocukları, istedikleri ortamlarda ve okullarda öğrenim görememektedirler. Zaten sosyal sınıfları yaratan en önemli faktörlerden birisi de çocukların öğrenme ortamlarının farklılıklarıdır. Çocuğun eğitim ve öğretim gördüğü okul kadar, yaşadığı sosyal çevre, eğlenmek ve dinlenebilmek imkanları başarısını ve yaratıcılığını etkilemektedir.

Ancak, ekonomik durumu zayıf olan ailelerin çocuklarında başka bir özellik dikkat çekicidir. Örneğin, zengin bir aile çocuğu her istediği oyuncak ailesi tarafından kolayca oyuncakçıdan alınıp karşılanmaktadır. Fakat fakir bir aile çocuğu ise bir arabayı, ağaçtan yapmanın yollarını arar. Bir arabadaki tekeri, direksiyonu ve hatta arabanın frenini kendisi yapar. Yani çocuk karşılaştığı bir problemi kendisi çözer. Bu da çocuğun yaratıcılığının gelişmesine katkıda bulunan başka bir etkidir.

Ekonomik sıkıntıların aile içerisinde sık sık tartışılması çocuğun hayata ve geleceğe güvenle bakmasını engeller ve yarınından korkan kişiler haline getirmesine de yol açar. Bu nedenle aile içerisinde hele de çocuğun yanında ekonomik sıkıntıların kavga haline dönüştürülmemesi gerekmektedir.

Ailenin ekonomik durumu yüzünden çocukların, kişilik gelişimlerinin farklılık göstermesi, çocukların yaratıcılıklarında da farklılık gösterip göstermediği araştırılması gereken bir konudur. Bu nedenle ailelerin ekonomik durumlarının çocukların yaratıcı düşünme yeteneklerini etkileyip etkilemediği araştırmamıza konu olarak seçilmiştir.

Ailenin geçim şartları, çocuğun yaratıcı düşünme yeteneğinin gelişmesine etki yapan önemli bir varsayım olmaktadır. Babanın işi, annenin çalışıp çalışmaması, kısacası ailenin ekonomik düzeyinin çocuğun her türlü gelişiminde önemli bir rolü vardır.

Babanın toplumca beğenilen bir mesleğe sahip olması, çocuklarında kıvanç duygusunu geliştirmektedir. Babanın işsiz olması ise zaten başlı başına bir sorundur. Çalışan annenin aileye getirdiği gelir, ailenin sosyo-ekonomik durumunu geliştirmekte ve aileye daha iyi geçinme ortamı sağlamaktadır. Fakat çalışan anne günün büyük bir bölümünü

çocuklarından ayrı geçirmektedir. Bu durum da çocuğun kişilik gelişmesinde olumsuzluklar doğurmaktadır.

Çünkü çalışan anne ve babanın bulunduğu bir aile ortamında büyüyen çocuklar, okuldan eve döndüklerinde aile fertlerinden baba veya annenin ya da her ikisinin evde bulunmaması yüzünden zamanlarının büyük bir kısmını sokakta geçirmekte, ya da başıboş kalmaktadırlar. Bu çocuklar başı boşluğun verdiği bir ortamda suç işlemeye kolayca yönelmektedirler.

Genel olarak, çalışan anne ve babanın çocuklarında bağımsızlık ve sorumluluk duygusu aşağı düzeydedir. Başkaları ile ilişkiler kurmada zorluk ve beceriksizlik göstermekte; güvensizlik içinde bulunmaktadır (Başaran, 1988:175). Çalışan öğrencilerin boş zamanlarında ve tatillerde, para kazanmak için yaşlarına uygun sevdikleri bir işte çalışmaları, kendilerine güvenlerini arttırmakta ve sorumluluk duygularını geliştirmektedir.

Ancak, ailenin içine düştüğü geçim sıkıntıları nedeni ile çocuğun dışarıda istemediği, sevmediği ve gücünün üstünde olan işleri yapmak zorunda kalması, çocuk açısından olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Çocuk geçim sıkıntısı nedeniyle çocukluğunu yaşayamamakta ,bedensel ve ruhsal gelişimi de sekteye uğramaktadır.

Ailenin dirlik ve düzenlik içerisinde olmasında gelir önemli bir etkidir. Yeterli gelirle sağlanacak iyi bir aile ortamı, çocukların kişiliğini geliştirmektedir. Kuşkusuz, yoksul bir aile, gereksinmelerini gideremediği için bir çok sorunlarla karşılaşır. Bu sorunlar, aile dirliğinin bozulmasına neden olmaktadır. Öte yandan yoksul bir ailenin üyeleri, yeterli beslenememeleri yüzünden sağlıklarını da tehlikeye atmaktadır.

Ailenin ekonomik sıkıntı çekmesi, çocukta güven duygusunun yok olup gitmesine, bu karşın, korku ve endişe duyguları geliştirmesine neden olmaktadır. Bu durum da çocuğun yaratıcı düşünce gücünün gelişmesini sekteye uğratmaktadır. “İlkay Kasatura’nın yaptığı bir başka çalışmada, ailenin ekonomik durumu yönünden bir

değerlendirme yapılmış, alt ve üst gelir gruplarına göre gelir düzeyi orta olan ailelerin çocuklarının daha başarılı olduğu tespit edilmiştir.” (Elmacıoğlu, 1998:134)

Yoksulluk kadar varlıklı olmanın da, kişiliğini gelişmesine bazı olumsuz etkileri de olmaktadır. Varlıklı aile çocuklarında görülen kişilik bozuklukları da yaratıcı düşünce yeteneğinin gelişmesini engellemektedir. Böyle bir aile ortamında yetişen çocuklarda bencillik, sorumsuzluk, ileriye düşünememe, hatta ve hatta para bulamadıkları zaman kendilerine güven duygularını yitiren kişilikler görülmektedir.

2.3.2. Ailenin Eğitim Durumu

Anne ve babanın öğrenim düzeyi ile çocuğun okul başarısı ve yaratıcı düşünce gücünün gelişmesi arasında yakın bir ilişki vardır. Tahsilli anne ve babaların, çocuklarındaki başarı güdüsünü harekete geçirmekte daha usta oldukları görülmektedir. Nitekim yapılan araştırmaların sonuçlarına göre başarılı öğrencilerin anne ve babaların öğrenim düzeylerinin; başarısız öğrencilerin anne ve babaların öğrenim düzeylerine daha yüksek olduğunu göstermektedir. Başarı aynı zamanda yaratıcı düşünme gücünü de geliştirdiğinden öğrenim düzeyi yüksek ailelerin çocuklarının, öğrenim düzeyi düşük ailelerin çocuklarına oranla yaratıcı düşünme güçlerinin de yüksek olduğu beklenmektedir.

Anne ve babaların öğrenim düzeyleri ile öğrencinin okul başarısı arasındaki bağlantıyı Kasatura, yaptığı bir araştırma ile ortaya koymaktadır. Bu araştırma sonucuna göre aşağıdaki tabloda da görüleceği gibi öğrenim düzeyi yüksek anne ve babaların çocuklarının başarı durumları, öğrenim düzeyi düşük anne ve babaların çocuklarına oranla daha yüksek olduğu görülmektedir.

TABLO 2.1. Başarılı ve başarısız öğrencilerin anne-babalarının öğrenim düzeyleri:

Öğrenim Düzeyi	Başarılı Öğrencilerin Anneleri Sayı	Başarısız Öğrencilerin Anneleri Sayı
1) Hiç okula gitmemiş	6	3
2) İlkokula gitmiş	15	20
3) İlkokulu bitirmiş	20	38
4) Ortaokul, enstitü veya sanat okuluna gitmiş	25	21
5) Ortaokul veya dengini bitirmiş	19	23
6) Lise ve dengi okula devam etmiş	17	23
7) Lise ve dengi okulu bitirmiş	19	5
8) Üniversite ve yüksekokula devam etmiş	5	7
9) Üniversite veya yüksekokulu bitirmiş	18	4
10) Üniversite sonrası eğitim görmüş	—	—
	Toplam:144	144

Öğrenim Düzeyi	Başarılı Öğrencilerin Babaları Sayı	Başarısız Öğrencilerin Babaları Sayı
1) Hiç okula gitmemiş	2	3
2) İlkokula gitmiş	6	10
3) İlkokulu bitirmiş	21	40
4) Ortaokul, enstitü veya sanat okuluna gitmiş	10	13
5) Ortaokul veya dengini bitirmiş	15	20
6) Lise ve dengi okula devam etmiş	12	20
7) Lise ve dengi okulu bitirmiş	25	19
8) Üniversite ve yüksek okula devam etmiş	12	2
9) Üniversite veya yüksekokulu bitirmiş	37	17
10) Üniversite sonrası eğitim görmüş	4	—
	Toplam: 144	144

Tablo 2.1. de de görüldüğü gibi, anne ve babaların öğrenim düzeyi yükseldikçe, başarılı öğrencilerin sayısı da artmaktadır.

2.3.3. Ailenin Çocuğa Karşı Tutumları

Uyumlu ve özgür bir aile ortamı içinde, tutarlı ve sağlıklı ilişkiler içinde yetişen çocuk, özerk ve yaratıcı bir birey olarak yetişkin yaşamına ulaşabilir. Ana-baba-çocuk üçgenindeki sorunların başlangıç noktası çoğu zaman anne ve babada düğümlenmektedir. Anne ve babanın, çocuklarına yönelttikleri tutumların sağlıklı olması, büyük ölçüde onların kendi içlerinde barışık, dengeli, huzurlu ve birbirlerine karşı sevgili ve saygılı olmalarına bağlıdır.

Anne ve babanın bu tutumları çocuğun her türlü gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Bizim daha çok üzerinde duracağımız konu ailenin tutumlarının çocukların yaratıcılığı üzerindeki etkisidir. Farklı ana-baba tutumlarını 5 başlık altında toplayarak değerlendirebiliriz.

2.3.3.1. Aşırı baskıcı ve otoriter aile tutumları:

Ailenin aşırı baskılı ve otoriter tutumlu olması çocuğun kendisine olan güvenini ortadan kaldıran, çocuğun kişiliğine önem vermeyen bir tutumdur. Ne yazık ki, geleneksel aile yapımızda bu tür tutuma sık sık rastlanmaktadır. Bu tutum içindeki ana-babalar çocuklarına aşırı ve katı bir disiplin uygularlar. Çocuk koyulan bütün kurallara uymak zorunda kalır. Ailenin baskısı altında kalan çocuk, sessiz, uslu, nazik, dürüst ve dikkatli olmasına karşın, küskün, silik, çekingen, başkalarının etkisinde kolay kalabilen, aşırı hassas bir yapıya sahip olabilmektedir.

Bu tutumlar karşısında pısırıklaşan, sessizleşen ve başkalarının etkisi altında kolayca kalabilen çocukların yaratıcı olmaları da beklenmemektedir. Çünkü çocuktaki yaratıcı düşünme yeteneğinin harekete geçebilmesi için ortamın baskıdan uzak olması gerekmektedir.

2.3.3.2. Aşırı Hoşgörülü Aile Tutumları:

Böyle bir ortamda çocuk, ailede inisiyatif sahibi tek kişidir ve onun isteklerine diğer aile bireyleri kayıtsız şartsız uyarlar. Ana-baba ile çocuk arasında sağlıklı bir iletişimin bulunmaması, çocuğun dengesiz bir ortam içerisinde abartılmış bir sevgi gösterisi içerisinde büyüyor olması, onun “doyumsuz” bir birey olmasına sebep olabilmektedir. Ana-baba, oyuncak gibi maddi değeri olan objelerle, bu doyumsuzluğun giderileceğini zannederler (Yavuzer, 1991: 29).

Oysa bu durum çocukların duygusal gelişimlerine engel olmaktadır. Çocuklarının isteklerini boyun eğen anne ve babalar evde onların egemenliğini kabul eden kişilerdir. Bu tür ailelerde çocuklar, anne ve babalarına hükmeder duruma gelirler. Bu tür çocuklar yalnız anne ve babalarıyla yetinmeyip, çevresindeki insanlara da hükmetmenin çabası içerisine girmektedir.

Yapılan çeşitli araştırmalarda aşırı hoşgörülü aile içerisinde yetişen çocukların çoğunluğunda ihtiyaçlarının başkaları tarafından karşılanacağı beklentisinin olduğu ortaya çıkmıştır. Yeni bir şey üretmeyen, her şeyi başkalarından beklemeye çalışan çocuklarda yaratıcı düşünme yeteneğinin harekete geçirilmesi oldukça güçleşmektedir.

2.3.3.3. Dengesiz ve Kararsız Aile Tutumları:

Ana ve babanın dengesiz ve kararsız tutumu, çocuğun eğitim ve gelişimini olumsuz açıdan etkilemektedir. Buradaki denge ve tutarsızlık, ana-baba arasındaki görüş ayrılığında olabileceği gibi, anne veya babanın şahsında gösterdikleri değişken davranış biçimlerinde de görülebilmektedir.

Anne ile babanın çocuğun yanında, “çocuk konusunda” birbirlerini eleştirmeleri, birinin olumlu yaklaşımına diğerinin olumsuz tutumu ya da taraflardan birinin çocuk kayırması, çok sıklıkla rastlanan terbiye yanlışlarındandır. Burada önemli olan ana-babadaki dengesiz ve tutarsız tutumlarının çocukların yaşamına girmesidir.

Böyle bir aile ortamında yetişen çocuk hangi şartlarda nasıl davranacağını bilemez. Bu durum çocuklarda da dengesiz ve kararsız bir davranışın oluşmasına, bunun yanı sıra çocukta bazı iç çatışmaların, huzursuzlukların oluşmasına neden olabilmektedir.

2.3.3.4. Aşırı Koruyucu Aile Tutumları:

Ana-babanın aşırı koruması, çocuğuna gereğinden fazla kontrol ve özen göstermesi anlamına gelir. Bunun sonucu olarak çocuk, diğer kimselere karşı bağımlı, güvensiz, duygusal kırıklıkları olan bir kişi olabilmektedir. Bu bağımlılık, çocuğun yaşamı boyunca sürebilir ve aynı koruyucu tutumu gelecekte başkalarından da bekleyebilir (Yavuzer, 1991:31).

Aşırı hoşgörölü aile tutumunda olduğu gibi aşırı koruyucu aile tutumlarında da çocuğun başkalarına karşı bağımlılığı söz konusudur. Böyle bir çocuk ihtiyacı olan her şeyi başkalarından bekleyeceği için yaratıcılığını ön plana çıkaramayacaktır.

2.3.3.5. Güven Verici ve Hoşgörölü Aile Tutumları:

Ana-babanın çocuklarına karşı hoşgörü sahibi olmaları, çocuklarına bazı kısıtlamalar dışında, arzularını diledikleri biçimde gerçekleştirmelerine izin vermeleri anlamına geliyor. Ana-babanın hoşgörüsünün normal bir düzeyde gerçekleşmesi, çocuğun kendisine güvenen, yaratıcı, toplumsal bir birey olmasına yardım eder. Böyle bir aile tutumunda yetişen çocuğun evde kabul edilen ve edilmeyen davranışlarının sınırları belirlidir.

Bu sınırlar içerisinde çocuk özgürdür. Söz hakkı vardır. Sevgi ve teşvik görür. Böyle bir ortamda çocuk, girişim yeteneğine sahip olur. Özgüvenini kazanır ve kendi kendine karar verip sorumluluk taşımasını öğrenirler (Yavuzer, 1991:32-33).

Görüldüğü gibi aile tutumları, çocuğun her türlü gelişiminde etkili olmaktadır. Yukarıda sıralamaya çalıştığımız aile tutumlarının arasında en sağlıklı ve başarılı olanı, “güven verici ve hoşgörölü” aile tutumlarıdır. Ancak bu esnek yaklaşım içinde, özgürce

düşünüp karar verebilen, yaratıcı olabilen, bağımsızca hareket edebilen ve özgüveni olan bireyler yetiştirilebilir.

Aile, çocuğun dünyaya gözlerini açtığı ilk sosyal kurumdur. Bu nedenle ailenin çocuğun yetişmesinde önemli rolü vardır. Güven verici ve hoşgörülü bir aile ortamında yetişen bir çocuk, ana-baba baskısından uzaktır. Bir resim yapmak, o resmi boyamak çocuğun yaratıcı gücünün gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Resim yapmak ve boyamak, açık havada oyun oynamak gibi yaratıcı bir çalışmadır (Wechselberg-Puyn, 1989: 279).

Çocuk oynarken tecrübe kazanır. Oyun, onun hayatının önemli bir parçasıdır. Bu sayede tecrübelerini zenginleştirerek kendilerini de geliştirirler. Oyun, canlılık demek olan yaratıcılığın sürekli bir kanıtı olur. Baskıcı aile ortamında çocuğun oyun oynamasına pek izin verilmez. Bu sayede çocuk tecrübelerini zenginleştiremediği gibi arkadaşları ile ilişki kurmakta da zorluk çekmektedir. Oyun yaratıcılığın gelişmesinde önemli olduğuna göre ailenin çocuğuna oyun ortamları hazırlaması da gerekmektedir.

Anne ve babanın normal bir hoşgörü içerisinde davranması, çocuğun sağlıklı bir kişilik oluşturmaya yardım eder. Ama çocuğa aşırı hoşgörü ve düşkünlük, onun bencil yapmaktadır. Böyle çocuklar, herkesin sürekli kendisi ile ilgilenmesini ve kendisine hizmet etmesini isteyerek şımarık davranışlar içerisine girebilmektedir.

Çocuğun özellikle kişiliğini aradığı bu dönemde, anne ve baba desteğine çok ihtiyacı vardır. Sağlıklı bir kişilik, destekleyici, hür ve demokratik bir ortamda oluşur. Bu nedenle anne ve baba çocuğuna hür ve demokratik bir aile ortamı hazırlayarak, onda sağlıklı bir kişilik oluşturmaya çalışmalıdır.

Çocuğun her isteğini yapan ve onlara sürekli boyun eğen anne-babalar, onun egemenliğini kabul ederler. Böyle ailelerde çocuklar, anne-babalarına saygı göstermeyip onlara hükmederler. Sonra sosyal hayatlarında da bu istek ve davranışlarını sürdürüp başkalarına hükmetmeye çalışmaktadırlar. Bir takım anne- babalar da çocukları arasında bazılarını daha çok severler. Bu durumda da daha çok sevdikleri çocukları kayırırlar. Bu adaletsiz davranış kardeşler arasında uyumsuzluğa ve çatışmaya yol açmaktadır.

Çok rastlanan bir durum da anne ve babanın birbiri ile çelişmesi ve tutarsız davranışlar içinde olmalarıdır. Mesela annenin çocuğuna çikolatayı yasaklarken, babanın serbest bırakması çelişkili ve tutarsız bir durumdur ki, çocukta “Acaba hangisi doğru?” tereddüdünü doğurmaktadır.

Yaratıcı bireyler daha çok anne ve babalarından birini kaybetmiş olan kişilerdir. Özellikle babası ölen çocukların yaratıcılıkları daha yüksek düzeydedir. Çağdaş bilim adamlarından yüzde 15’inin 10 yaşından önce babalarını kaybettiği araştırmalarla ortaya çıkmıştır. “Bu durum çocuğun klasik sosyalleşmesinin niteliğini değiştirmekte ve çocuğun dünyayı daha az klasik biçimde algılamasını sağlamaktadır.” (Sungur, 1997: 180).

Yaratıcı kişiler genellikle ailelerin ilk çocuklarıdır. Gelecekte yaratıcı olacak çocuğun ev çevresi, entellektüel ve kültürel uyarıcılardan oluşan materyaller ile doludur. Ana-babalar evdeki kitaplık, gazete aboneliği, sanatsal ve mekanik hobilerin gerektirdiği objelere sahiptirler. Yaratıcı çocukların erken yıllarda çok sayıda hobileri vardır. Çok çeşitli konularda okumaya düşkündürler.

Yaratıcılığa etki eden rol modelleri, uzaktan, kişisel olmayan (impersonal) bir varlık ya da ortaya çıkan, dehayı doğrudan etkileyen sevilen yakın bir kişi olabilmektedir. Katıksız, olumlu etkisinden çok olumsuz etkisi de olan rol modelleri, erken yaratıcılığı ketleyecek uzun yaşam dönemindeki verimliliği, modelin aşırı taklidi nedeniyle etkileyebilmektedir.

Roe’nin klasik araştırması, 64 seçkin bilim adamından 39’unun ilk çocuk, 15 tanesinin tek çocuk, 13 tanesinin de ikinci çocuk olduğunu ortaya çıkarmıştır. Baba yoksunluğuna ilişkin bulgulara göre, Cumhuriyetimizin kurucusu Atatürk, babasını daha çok küçükken kaybetmiştir. Lenin’in babası öldüğünde ön ergenliğe yeni girmişti. Napolyon babasını 15, Beethoven annesini 16 yaşında kaybetmişti. Anne ve babalarını çocukluk yaşlarında kaybeden bu kişilerde öksüzlük duygusunun geliştiği görülmektedir (Sungur, 1997:181).

2.4. Çocuğun Sosyal ve Yaratıcılık Gelişiminde Ailenin Etkisi

Dünyamızın en önemli meselelerinden birisi de insanların yeteri kadar sosyalleşmemesidir. Sosyalleşme, kişi tarafından, kültürel normların, standartların ve tavırların öğrenilmesidir. Çocuk, sosyalleşirken insanlar arası ilişkilerini dengelemek için gerekli olan, ailenin ahlaki değerlerini, standartlarını ve tavırlarını ailesinden öğrenir. Çocuğun kendi istekleri ile toplumun istekleri arasında denge kurabilmesi için sosyal davranışlarını geliştirmesi gerekir (Ülgen-Fidan, 1990:180)

Aile içerisinde çocuğun çevresindekilere gülümsemesiyle sosyalleşme başlar. Kültürel normlara uymanın gerekliliğini anlamasıyla da gelişir ve şekillenir. Çocuğun yetişmesinde anne ve baba hatalı olursa, çocuğun toplumsal bir varlık olarak davranışları da hatalı olacaktır (Elmacıoğlu,1998:84).

Çocuğun sosyalleşme süreci ailede başlar, arkadaşları ile devam eder, akraba ve öğretim kurumlarında sürüp gider. Kişi açısından “sosyalleşme”, aile ve toplum açısından da “sosyalleştirme” bir öğrenme ve öğretme sürecidir (Bilen, 1990:187).

Aile üyeleri arasındaki uyumsuzluk ve tutarsız davranışlar, çocuğun öğrenerek sosyalleşmesini engelleyen önemli etkenlerdir. Toplumlar, kendi kültürüne uygun davranan ve dengeli yaşayan kimseleri kabul eder. Bu sebeple, çocuğu sosyalleştirme görevini üstlenen aile, çocuklarının toplumla çatışmadan, onunla dengeli ilişkiler kurabilecek şekilde yetiştirmelidir.

Her fert, sosyalleşme süreci sonucunda toplumun bir ferdi olmaya hak kazanır. Eğer fert yeterince sosyalleşmemişse, yani kendi dışında yaşayan diğer fertlerle dayanışmaya ve işbirliğine giremiyorsa, bu gibi fertlerde patolojik bir durum söz konusudur (İnceler, 1992:8).

Sosyalleşme yönünden gelişmemiş kişiler, uyumsuz, mutsuz ve başarısız kişilik geliştirebilmektedir. Bu tür kişilerin kendileri uyumsuz ve problemlili bir hayat sürmekle kalmazlar, yaşadıkları çevrede de sürekli problem yaratırlar. Sosyalleşmesi yeteri kadar

sağlanamamış kimselerde ruhsal hastalıklar, alkolizm, kumar ve suça yönelik davranışlar da görülmektedir. Yeteri kadar sosyalleşmemiş veya gelişmemiş insanların en belirgin özellikleri kızgınlık, öfke, ani şiddet ve saldırganlıktır. Anne ve babası tarafından yeterince sevgi ve şefkat görmeyen çocuklar, sosyal ilişkilerini de iyi düzenleyememekte ve davranış bozukluğu göstermektedirler. Onun için aile, çocuğuna içinde bulunup geliştiği kültürün özelliklerini benimsetmeli ve toplumun beklentilerine uygun ve dengeli bir sosyal kişilik kazandırmalıdır.

Doğumdan itibaren çocuk, etrafını saran fizik ve sosyal çevreye uyum savaşını verirken, bu çabasında en büyük desteği anne ve babasından alır. Çocuk, kendini ifade edebilmeyi, kendi kendini yöneten bir birey olmayı ailesinden öğrenir. Özellikle ana-baba, çocuğun kişiliğinin oluşumunda temel rolü olan özdeşim modelleridir. Çocuk bu özdeşim modellerini kendisine örnek alır ve onların yaşam biçimlerini taklit yoluyla öğrenir.

Bu öğrenme süreci içinde, onun, sevgiye güvene, yani çevresindekilere inanmaya, bağımsızlığa, başka bir ifade ile büyüdükçe bazı şeyleri kendi başına yapabilmeye ihtiyacı vardır. Küçük yaştan itibaren çocuğa, yaşına, yeteneğine ve cinsiyetine uygun görev ve sorumluluklar verilmezse, güven duygusu pekiştirilmemiş olur. Bu da çocuğun bağımlı ve beceriksiz bir birey olmasına sebep olabilmektedir. Yani aile çocuğa bu imkanları sağlamaz ise çocuğun yaratıcılığı büyük ölçüde engellenmiş demektir.

Ailesi ile olan iletişimi, çocuğun dünyasında büyük önem taşır. Ana-baba ve çocuk üçgeninde, tarafların duygu ve düşüncelerini birbirlerine aktarmaları ve başarılı bir diyalog kurabilmeleri halinde sorunlarına çözüm bulabilmeleri mümkündür. İletişimin kurulamaması, duyguların bastırılması ve sorunların çözümsüz kalması anlamını taşır ki, böyle bir aile ortamında yetişen çocuğun yaratıcılık düzeyi oldukça düşük çıkmaktadır.

Genellikle köklü ve sabit adetlere sahip anne ve babalar, çocukları bir sorunla karşı karşıya kaldıklarında, kendi ana-babalarının takınmış oldukları geleneksel yaklaşımları

benimserler. Bundan başka daha iyi bir yolu öğrenmeye fırsat olmadığı içindir ki, kendi anne ve babalarının yapmış olduğu hataları sürekli tekrarlamaktadırlar.

Anne ve babaların çocuklarına karşı takındıkları tavırlar ve söyledikleri baskıcı sözler, çocukta çeşitli sorunlara yol açmaktadır. Bu sorunlardan bazıları şunlardır. Çocuk sürekli kendisini suçlu hisseder. Anne ve babasının adil olmadığı düşüncesine kapılır. Sevilmediğini düşünür. Karşısındakine sert tepki ile cevap verir. Kendisini yetersiz hissedip özsaygısını yitirmesine yol açar.

Ailenin tutarlı davranışlar sergilemesi de çocuk açısından önemli bir konudur. Anne ve baba çocuğunun davranışlarına farklı zamanlarda farklı tepkiler göstermemelidir. O davranışa gösterilen tepki, daha sonra yapılacak aynı türdeki davranışa da gösterilmelidir. Eğer aile aynı davranışa farklı farklı tepkiler gösteriyorsa, bu ailenin tutarsızlığını göstermektedir. Bu tutarsızlık çocuğu da etkilemektedir.

Çocuğa sorumluluk kazandırmak ailede başlar. Sorumluluğun kazandırılmasında aile içinde çocuğa karşı takınılan tavırlar, aile içi etkileşim ve özellikle ailedeki disiplin anlayışının özel bir rolü vardır. Disiplin, çocuğa istenilen davranış ve alışkanlıkları öğretmek, kendi kendini denetlemeye ya da iç denetim demek olan ahlak gelişimini sağlamaktır.

Sevgi temeline dayanmayan bir disiplin gerçekleşemez. Disiplin, sorumluluğu öğretmektir. Sorumluluk, öncelikle anne ve babanın sorumluluk bilinci içinde rollerini gereğince yapmaları ile mümkün olur. Evdeki annelik görevini yeterince yerine getirmeyen, kendi sorumluluğunun bilincinde olmayan bir anne, çocuğundan sorumluluk bekleyemez. Bu baba içinde geçerlidir. Kızına “Konken partisine gittiğimi babana söylemezsen kazandığımın bir kısmını sana vereceğim” diyen bir anne tipinin bulunduğu bir aile ortamında, çocuktan sorumluluk duygusunun geliştirilmesi tabi ki beklenemez. Sorumluluk duygusunun oluşumunda çocuğa verilen otonomi fırsatlarıyla, onu davranışlarının sonuçları ile baş başa bırakma yolunu seçme büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle çocuğa yaşına, yeteneğine ve cinsiyetine uygun işler verilerek güven duygusunun pekiştirilmesine çalışılmalıdır.

Çocuğa sorumluluk bilincini aşılarken öncelikle bazı kurallara uyması ve ilk temel alışkanlıkları kazanması gerekmektedir. Örneğin, okul öncesi döneminde kendi başına yemeğini yemeye başlamayan, kendi yatağında uyuma alışkanlığı yerleşmeyen, dişlerini fırçalayıp oyuncaklarını toplamayı öğrenemeyen bir çocuktan, okula başladığında verilen ödevi alıp evde yapma sorumluluğu kolay kolay geliştirilememektedir.

Olayların sonuçları ile baş başa bırakma, çocuğun kişilik gelişiminde, otonom (kendi kendini yönetme) ve girişimci aynı zamanda yaratıcı birey olmasına yardımcı olan bir yöntemdir. Bu yöntemde çocuk, olayların doğal sonuçlarını yaratıcı düşünce gücü ile değerlendirerek daha sağlıklı kararlar verebilir ve sorunlarına çözüm yolları arama gayreti içerisine girebilmektedir.

Çocukların toplumsal ve zihinsel açıdan yetkin bireyler olması isteniyorsa, bir ölçüde anne-baba denetimi gerekiyor. Unutulmamalıdır ki, toplumsallaştırmanın asıl amacı, dış ögeler tarafından yönetilmek yerine kendi kendine yönetimi sağlamaktır. Ana-babanın aşırı kısıtlayıcılığı kadar aşırı serbestliği de toplumsal gelişimi engellemektedir.

Ana-baba davranışları ile, çocukların davranışları arasındaki ilişkileri konu alan araştırmalara göre baskıcı olmayan, esnek ve hoşgörülü ana-babalar, çocuklarda olumlu duygusal, toplumsal ve bilişsel gelişmeye yol açmaktadır.

Ana-babalar engelleyici davranmamakla, çocuklarına makul sınırlar içerisinde özgürlük tanımaktadırlar. Bütün bunlar çocuğun kaygı ve engelleme olmadan çevresini keşfetmesini, kişiler arası ilişkilerde yetkinliğe erişmesini sağlamaktadır. Genellikle, sevgi, ılımlı bir kısıtlayıcılık, benlik saygısı, kendini uyarlayabilme, yetkinlik, içselleştirilmiş bir denetime yol açmaktadır. Bu sadeye çocuk kendini kontrol eder ve kendi kendine yetecek hale gelebilmektedir.

Bunun tersine baskıyı deneyen anne ve babalar, katı, kuvvet uygulayıcı ve çocukların gereksinmelerine karşı duyarsız kişilerdir. Bu gibi ailelerde çocuk, çevresini hemen hemen hiç denetleyememekte ve çevreden çok az doyum alabilmektedir. Kendini

kapana kısılmış ve öfke dolu hisseder. Bu sevgisiz ortamda isteklerini dile getirememesi çocukta mutsuzluğa, iç çatışmalı ve sinirli davranışlara yol açmaktadır.

Çocuk demokratik bir aile ortamında ise, aile bu çocuğun fikirlerine önem verir. Aynı zamanda çocuk aile ortamı içerisinde karar verme sürecine katılıyorsa, yaratıcı düşünmeyi kendisine ilke edinecektir.

Böyle bir aile ortamını da kısaca şöyle açıklayabiliriz. Ana-baba, çocuğa sevgi veren, girişim ve yeteneğini ve özgüvenini kazanabilmesi için onu destekleyen kişiler olmalıdır. Çocuğa yeterli düzeyde desteğin verildiği bu ortamda, anne ve babanın sağladığı disiplin ve eğitimin nitelikleri olumludur. Çocuğun istemi hiçbir zaman engellenemez. Aşırı davranışları anlayışla karşılanır ve yumuşak bir biçimde düzeltilir. Böyle bir esnek ortamda çocuk, cesaretli ve topluma uyumlu bir insan olur. Yaşamını yapıcı çabalar üzerinde kurmayı öğrenir.

Mutlu çocuklar mutlu aileden gelirler. İşe arzu ve istek ile başlamanın ilk şartı mutluluktur. Ama mutluluk izafi bir kavramdır. Zengin ailenin, ekonomik güvenliği olan insanların mutlu olduğunu zannedenler çoktur. Elbette ekonomik sebeplerin bir çok etkisi vardır. Ama, her gün okula güzel elbiseler içerisinde, sık bir otomobille giden, fakat annesi ile babasının her gece kavgasını dinleyen çocuk mu mutludur, yoksa her gün soğan ekme yiyen, fakat akşam annesiyle babasının arasında neşeli dakikalar geçiren çocuk mu mutludur? Birbirini seven anne ve babaların çocukları da mutludur.

Çocuğa çevresinin etkisi büyüktür ve sürekli. Okul öncesi ve okul sonrası çocuğun çevresinden etkilenmesi ömrü boyunca devam etmektedir. Küçük bir yetişkin olduğu zaman önemli bir insan olmazsa, yani yakın çevresinden daha geniş çevrelere etki yapamayacak bir kişi olursa sadece ya iyi bir baba, ya kötü bir baba, ya iyi bir anne, ya kötü bir anne, ya iyi bir komşu ya da kötü bir vatandaş olur. Fakat bu çocuk önemli bir kişi olarak toplumun içinde sivrilirse o zaman bütün insanlığa ve vatanına ya faydalı ya da zararlı bir insan olur. İnsanın iyi bir tutum sergilemesi yalnızca okulun görevi değildir. İnsanlık tarihi toplumları felaketlere sürüklemiş veya o topluma büyük faydalar

sağlamış kişiliklerle doludur. Dünyayı felaketlere sürükleyen insanların geçmişlerine bakıldığında hain bir babaya, şefkatsiz bir anneye sahip olduğu görülür.

Harvard Üniversitesi Profesörü Erik Erikson, dünyanın bir dönem kaderine hükmeden ve Almanya'yı felaketlere sürükleyen Hitleri bu yönden incelerken şöyle demiştir: "Hitler'in annesi babasından 23 yaş daha küçüktü. Zamanın iyi kadınlarından biri olan anne, kendisini daima döven kocasına cesaretle karşı koyardı. Babası zalim ve sarhoştur. Hitlerin (Kavgam) isimli kitabının başında istemeyerek ortaya attığı, itiraf ettiği Oedipus Kompleksi kendiliğinden bir psikonalitik tefsire yönelmemizi gerektiriyor. Bu tefsir aklımıza şunu getirmektedir. Hitlerin yaşam hikayesindeki anasına karşı duyduğu sevgi ile babasına karşı duyduğu nefret çeşitli orantılarda ortaya çıkmaktadır. Bu onu devamlı sevmeye, nefret etmeye, insanları kurtarmaya ya da kitle halinde mahvetmeye yöneltmiştir. Sevgi daima anasını, nefret ise babasını temsil etmiştir. Babası eve geldiği zaman sanki duvarlar sökülür gibi bağırırmış. Anne çocuklara zararı dokunmasın diye babanın her dediğini yaparmış. Anneye çocuklara bağırıldığı gibi bağırırmış. Çocukların anneleri ile olan bağlantıları baba evde iken kesilirmiş. Anne oğluna karşı olan yakınlığını ve sevgisini babanın haberi olmadan belirtirmiş. Baba zaman zaman oğluna dayak atar ve "oğlan çocuğu dayakla adam olur" dermiş (Berktin, 1972: 78).

Anasına karşı duymuş olduğu sevgi ve babasına karşı duyduğu kin onu seven ve nefret eden iki kişiliği olan insan yapmıştı. Onun içindir ki, kin vatanına karşı duymuş olduğu sevgi ile aksi yönde işlemiş ve vatanım için mazereti bütün insanlığı kana boyamış ve Avrupa'yı uzun bir süre harabe haline getirmiştir (Berktin, 1972:78).

Hitler de yaratıcı zekaya sahip bir insandı. Ancak görüldüğü gibi ailesinin tutum ve davranışları, Hitler'in yaratıcı gücünün olumsuz yönde gelişmesine neden olmuştur. Bu nedenle ailelerin sosyal tutumları çocuklarının gelişimi açısından çok önemlidir.

Bir çok anne-baba, çok erken yaşlardaki çocukların fantezilerine müdahale ederler. Böylece de onların merakını söndürmek için ellerinden geleni yapmış olurlar. Onlar için fantezi müdahale edilmesi gereken sağlıksız bir durumdur. İmgesel rol oynama, fantastik hikayeler, alışılmamış resimler çocuk düşüncesinin normal ürünleridir. Bitip

tükenmek bilmeyen değişkenlik düzeyi, yüksek sorular, ardı arkası kesilmeyen deneyler pek yerinde olmayabilir. Üstelik ana-babalar çocuklarının kendi kendilerine gözlem yapmasını da pek uygun bulmazlar. Dayanılmaz sorular, onları çileden çıkarabilir (Sungur, 1997:45).

- Git başımdan! Görmüyor musun, meşgulüm.
- Benim canımı sıkmayı bırak, öğretmenine sor.
- Ah! Bırak canım ne olursa olsun, seni ilgilendirmez.
- İşine bak, seni ilgilendirmeyen şeylere burnunu sokma.
- Bu gereksiz şeyleri sorma bana...

gibi tepkiler ortaya koyarlar. Öte yandan, ateşi sıcak yapanın, çimenleri büyütenin, ne olduğuna ilişkin yanıtlanamaz soruların sorulması, günlük yaşamın yüzleşecek sorunlarını güçleştirir. Ana-babalar da, çocuğun araştırmasını, bir patlamada ya da ani bir ölümden sonuçlanmadan durdururlar.

2.4.1. Demokratik Aile Ortamında Yaratıcılığın Gelişimi

Ailenin demokratik olması çocuğun hem sağlıklı bir kişilik geliştirmesine, hem de yaratıcı düşünme gücünün artmasına katkıda bulunur. Günümüzde sosyal açıdan ideal insan tipi, kendi iç dünyası, çevresi ve toplumla evrensel ve çağdaş ilişki içerisinde olan tip olarak açıklanmaktadır. Bu tip insanlar ancak her türlü duygu ve düşüncenin açık olarak tartışıldığı, demokratik ortamlarda yetişmektedir. Çocuk, demokratik bir aile ortamında ise aile, çocuğun fikrine değer verir. Bir anlamda çocuk, aile içerisinde karar verme sürecinin bir parçası haline gelir.

Ailede fikirlere karşı gösterilen hoşgörü ve saygı çocuğun yaşam süresinde de kendini göstermektedir. Çocuğun başkaları ile olan ilişkilerinde fikirlere karşı gösterdiği hoşgörü ve anlayış, onun yaratıcılığı üzerinde de olumlu etkiler yapmaktadır.

Çocukluk döneminde anne babasının sürekli eleştirilerine muhatap kalan çocuk, ailesinden kendisine azar gelmemesi için pısrık yetişecektir. Karar verme ve davranışlarında bağımsız ve özgürce hareket edememesi yüzünden, yaratıcı düşünce yeteneği de giderek körelecektir.

Anne-babanın amacı, mutlu, başarılı, saygılı ve sevgi dolu çocuklar yetiştirmektir. Çekirdek aile tipinde anne, baba ve çocuklar adeta birbirine kenetlenmiş, çelik bir üçgeni andırmaktadır. Aileyi bir bütün olarak kabul edersek, aile üyeleri de bu bütünün vazgeçilmez parçalarıdır. Parçalarla bütün arasındaki ahenkli bir ilişki olabilmesi için anne-baba ve çocukların karşılıklı olarak sevgi ve saygı çemberi içerisinde bütünleşmeleri gerektirmektedir.

Anne ve baba sevgisinin çocuklarda zekâ gelişimini hızlandırdığı belirtilmektedir. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü Başkanı Prof. Dr. Şefik Uysal, “aile ortamında, dengeli bir çocuk sevgisi, çocuğun zekâ gelişimini olumlu yönde etkiliyor.” demektedir (Elmacıoğlu, 1998:63). O halde evvela çocuğunda bir varlık olduğunu kabul ederek, ona yeteri kadar sevgi verilmelidir.

2.4.2. Ailenin Yapısının Yaratıcılığın Gelişimine Etkisi

Bir aile, anne-baba ve çocuklardan oluşur. Fakat bazen ana-babadan biri ya da ikisi birden ölüm ve başka nedenlerle aileden ayrılmış olabilirler. Bazen de aile içinde, nine dede, amca, dayı, hala, teyze gibi akrabaların ve akraba çocuklarının bulunduğu görülür. Yine, bazı aileler çok çocuklu, bazıları ise tek ya da az çocukludur. Aile içinde bulunan bütün kişiler birbirine etkide bulunurlar. Dolayısıyla çocuk, ailede bulunanlarla sürekli etkileşim içerisinde kişiliğini geliştirerek büyümektedir.

Ölüm, boşanma ve ayrı yaşama nedeniyle aileden ananın, babanın ya da her ikisinin ayrılması çocukların yetiştirilmesini ve sosyalleşmesini tehlikeye düşürmektedir. Özellikle ana-babanın ayrılması, çocuğun çok küçük yaşlarında olduğu zaman çocuğun büyüme güçlükleri daha da zorlaşmaktadır.

Babanın erken ölmesi ailenin ekonomik durumunu sarsmakta ve geriye bıraktığı aile kendi geçimini sağlamak için zor duruma düşmektedir. Annenin çalışmak zorunda kalması, çocukları başsız, sahipsiz bırakmaktadır.

Birçok köy ve kasabada evlenen erkeklerin baba ocağından ayrılmadığı, bu yüzden bir çok ailelerin bir çatı altında yaşadıkları görülmektedir. Bazen de evlenen erkek veya kızlar çok uzağa gitmeden, ana-babalarının yanibaşında yeni ev kurarak yaşamlarını sürdürmektedirler. Fakat bunlar, ana-babaların etkilerinden kurtulamazlar. Bu tür ailede yetişen çocukların ana-babaları ile olan ilişkilerinin zayıf olması yüzünden onlara bağlı olmadıkları, başka kimselere de bağlanamadıkları görülmektedir. Ayrıca bu tür çocuklarda kendilerine olan güvenlerinin azaldığı, utangaçlıklarının arttığı, kendi gereksinimlerini gidermede yetersiz kaldıkları ve sorumluluk alma isteklerinin olmadığı görülmektedir.

Bazen çeşitli nedenlerle, akrabalarında aile içerisinde yaşamaları gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Ana-baba, ailesi içine gelen bu akrabalara veya bunların çocuklarına ayrıcalıklı davranmıyorsa, kendi çocuklarının toplumsallaşmasında bunlarında önemli faydaları dokunmaktadır. Ayrıcalıklı davranılması halinde çocuklarda çeşitli olumsuz yönlerin geliştiği ortaya çıkmaktadır.

BÖLÜM- 3. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde ailenin eğitim ve ekonomik durumları ile tutumlarının çocukların yaratıcı düşünme yeteneği üzerindeki etkilerinin yapılan f testi sonuçlarına göre açıklamalarına ve yorumlara yer verilecektir.

Babanın eğitim durumu ile çocukların yaratıcı düşünme yetenekleri arasındaki ilişki (TABLO 3. 1)

	Denek sayısı	Eğitim Durumu	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	f	Anlamlılık
Özgünlük	16	İlkokul	33	11,6	7,62	0,0001
	6	Ortaokul	35	14,5		
	10	Lise	44	19,2		
	19	Yük. Okul	62	22,4		
	1	Okur Yazar	6	—		
		Değil				
Esneklik	16	İlkokul	21	5,3	4,14	0,0059
	6	Ortaokul	22	7,3		
	10	Lise	23	4,6		
	19	Yük. Okul	27	6,7		
	1	Okur-yazar	11	—		
		değil				
Akıcılık	16	İlkokul	26	7,2	5,35	0,0012
	6	Ortaokul	30	10,4		
	10	Lise	31	12,0		
	19	Yük. Okul	39	11,8		
	1	Okur-yazar	8	—		
		Değil				

Annenin eğitim durumu ile çocukların yaratıcı düşünme yetenekleri arasındaki ilişki (TABLO 3.2)

	Denek sayısı	Eğitim Durumu	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	f	Anlamlılık
Özgünlük	25	İlkokul	39	16,7	3,83	0,0088
	7	Ortaokul	46	24,1		
	12	Lise	57	25,6		
	5	Yük. Okul	63	18,9		
	3	O.Y. Değil	18	13,0		
Esneklik	25	İlkokul	22	5,2	3,91	0,0080
	7	Ortaokul	24	7,3		
	12	Lise	26	6,8		
	5	Yük. Okul	30	7,3		
	3	O.Y. Değil	15	3,7		
Akıcılık	25	İlkokul	29	9,9	3,81	0,0092
	7	Ortaokul	34	13,9		
	12	Lise	37	11,5		
	5	Yük. Okul	42	11,7		
	3	O.Y. Değil	17	7,9		

3.1.Babanın ve annenin eğitim durumları ile çocukların yaratıcı düşünme yetenekleri arasındaki ilişki

Babanın eğitim durumu ile çocukların yaratıcı düşünme yeteneklerinin akıcılık, esneklik ve özgünlük boyutları göz önüne alındığında eğitim düzeyi yüksek olan babaların çocuklarının yaratıcı düşünme yeteneklerinin, eğitim düzeyi daha düşük olan babaların çocuklarına göre anlamlı bir şekilde farklılık göstermektedir. Yapılan f testinde babanın eğitim düzeyi ile çocukların yaratıcı düşünme yetenekleri arasındaki ilişkinin anlamlılık düzeyi akıcılık boyutunda $0,0012 < 0,05$; esneklik boyutunda $0,0059 < 0,05$; özgünlük boyutunda ise $0,0001 < 0,05$ olarak çıkmıştır. (Bkz. Tablo 3. 1)

Aynı şekilde annenin eğitim düzeyi ile çocukların yaratıcı düşünme yetenekleri arasındaki ilişkinin yapılan f testinde değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlılık düzeyi oldukça yüksektir. Annenin eğitim durumu ile çocukların yaratıcı düşünme yeteneklerinin akıcılık boyutu arasındaki ilişki $0,0092 < 0,05$; esneklik boyutu arasındaki ilişki $0,0080 < 0,05$; özgünlük boyutu arasındaki ilişki de $0,0088 < 0,05$ olarak çıkmıştır. (Bkz. Tablo 3. 2)

Bu bulgulara göre anne ve babası yüksekokul mezunu olan çocukların yaratıcı düşünme yetenekleri, eğitim düzeyi lise, ortaokul, ilkokul ve okuma yazma bilmeyen ailelerin çocuklarına göre daha yüksek çıkmıştır. Aynı şekilde lise mezunu ailenin çocuklarının yaratıcılık düzeyi ortaokul mezunu ailelere göre, ortaokul mezunu olan ailelerin çocukları ilkokul mezunu olan ailelerin çocuklarına göre, ilkokul mezunu olan ailelerin çocuklarının yaratıcılık düzeyleri de okuma yazma bilmeyen ailelerin çocuklarına göre yüksek çıkmıştır.

Araştırmanın birinci hipotezinde, ilköğretim okulu 5. sınıf düzeyindeki öğrencilerin yaratıcı düşünme yetenekleri ile ailelerin eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olduğu ileri sürülmüştür. Araştırma sonuçları ise bu hipotezi desteklemektedir. Eğitimin önemini kavramış ve çocukları ile sağlıklı diyalog kuran ailelerin çoğunluğunun yüksekokul mezunu olan aileler oluşturmaktadır. Bu tür aileler çocukları ile iletişim kurarken, daha zengin bir dil kullanırlar. Çocuklarına daha demokratik ortamlar sağlayıp, aile içerisindeki karar verme sürecine dahil ederler. Aynı zamanda çocuklarına öz güven duygusunu vererek, onların kişiliklerinin gelişmesine yardımcı olurlar. Bu tür aile çocuklarının Torrance Yaratıcı Düşünme Testi'nin sorularına daha akıcı, daha esnek ve daha özgün cevaplar verdikleri görülmektedir. Yine araştırma sonuçlarına göre özel okullarda eğitim ve öğretim gören çocuklarının büyük bir kısmının babalarının yüksekokul veya lise mezunu, annelerin büyük bir kısmının da lise mezunu oldukları görülmektedir.

Ailenin aylık geliri ile çocukların yaratıcı düşünme yetenekleri arasındaki ilişki
(Tablo 3.3)

	Denek sayısı	Gelir (Milyon)	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	f	Anlamlılık
Özgünlük	14	50-75	30	13,5	11,54	0,0000
	10	80-100	31	17,0		
	10	110-150	49	14,5		
	18	D. Yukarı	63	21,5		
Esneklik	14	50-75	20	6,2	6,05	0,0014
	10	80-100	19	5,5		
	10	110-150	25	4,4		
	18	D. Yukarı	28	6,5		
Akılcılık	14	50-75	26	9,67	7,56	0,0003
	10	80-100	23	8,7		
	10	110-150	34	10,0		
	18	D. Yukarı	40	11,6		

Ailenin geçim durumu ile çocukların yaratıcı düşünme yetenekleri arasındaki ilişki
(TABLO 3.4)

	Denek sayısı	Çekilen sıkıntı türü	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	f	Anlamlılık
Özgünlük	14	Çok	26	8,7	9,18	0,0001
	10	Kısmen	41	18,1		
	12	Çok az	56	17,4		
	16	Hiç	57	24,3		
Esneklik	14	Çok	18	3,7	6,91	0,0006
	10	Kısmen	22	4,4		
	12	Çok az	27	6,0		
	16	Hiç	27	7,6		
Akılcılık	14	Çok	22	6,8	8,78	0,0001
	10	Kısmen	27	8,0		
	12	Çok az	40	11,1		
	16	Hiç	37	12,4		

3.2.Ailenin ekonomik ve geçim durumu ile çocukların yaratıcı düşünme yetenekleri arasındaki ilişki

Ailelerin aylık gelirleri, geçim durumları ile çocukların yaratıcı düşünme yetenekleri arasında elde edilen bulgular ise oldukça anlamlıdır. Aylık gelirleri 50-75 milyon, 80-100 milyon, 110-150 milyon ve 150 milyondan daha yukarı olan aileler arasında yapılan değerlendirmede gelir durumu yüksek olan ailelerin çocuklarının yaratıcılık düzeyleri, gelir durumu düşük olan ailelerin çocuklarına oranla yüksek çıkmıştır.

Aylık gelir durumları ile çocukların yaratıcı düşünme yeteneklerinin akıcılık boyutu göz önüne alındığında değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlılık düzeyi $0,0003 < 0,05$ tir. Burada gelir durumu 50-75 milyon lira ile 80-100 milyon lira arasında olan ailelerin çocuklarının yaratıcı düşünme yeteneklerinin akıcılık boyutunun aritmetik ortalaması gelir durumu 110-150 milyon ve daha yukarısı olanlara göre anlamlı çıkarken birbirlerine göre de farklılık göstermiştir. Esneklik boyutu göz önüne alındığında ise değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlılık düzeyi $0,0014 < 0,05$ çıkmıştır. Aynı şekilde gelir durumu 50-75 milyon lira ile 80-100 milyon lira arasında olan ailelerin çocuklarının yaratıcı düşünme yeteneklerinin esneklik boyutunun aritmetik ortalaması gelir durumu yüksek olanlara oranla anlamlı, birbirlerine göre ise pek farklılık göstermemektedir. Ailelerin aylık gelir durumları ile çocukların yaratıcı düşünme yeteneklerinin özgünlük boyutu ele alındığında bu değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlılık düzeyi $0,0000 < 0,05$ çıkmıştır. Bulgularda gelir durumu yüksek olan ailelerin çocuklarının yaratıcı düşünme yeteneklerinin özgünlük boyutu, gelir durumu farklılaştıkça farklılık gösterdiği görülmektedir. (Bkz. Tablo 3.3)

Aynı şekilde ailenin geçim sıkıntısı çekip çekmediği ile çocukların yaratıcı düşünme yetenekleri arasında yapılan teste geçim sıkıntısı çekmeyen veya çok az çeken ailelerin çocuklarının yaratıcı düşünme yeteneklerinin akıcılık, esneklik ve özgünlük boyutları geçim sıkıntısı çeken ailelerin çocuklarına oranla büyük bir anlamlılık göstermektedir. Yapılan f testinde değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlılık düzeyi akıcılık boyutunda $0,0001 < 0,05$; esneklik boyutunda $0,0006 < 0,05$; özgünlük boyutunda ise $0,0001 < 0,05$ olarak çıkmıştır. (Bkz. Tablo 3.4) Ailenin gelir durumu, geçim imkanları, ailenin

yaşantısında etkili olan önemli bir durumdur. Bu durum çocuğun yaşantısına da yansımaktadır. İyi bir gelir durumuna sahip ailelerin çocukları, okuldaki eğitim imkanlarının yanı sıra, evdeki imkanlardan da kolayca yararlanabilmekte ve yaşantılarını zenginleştirebilmektedir. Bulgularda da görüldüğü gibi araştırma sonuçları 2. hipotezimizi desteklemektedir.

Çalışan anneler ile çocukların yaratıcı düşünme yetenekleri arasındaki ilişki (TABLO 3.5)

	Denek sayısı	Annenin Durumu	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	f	Anlamlılık
Özgünlük	8	Çalışıyor	56	20,3	2,16	0,1470
	44	Çalışmıyor	43	22,3		
Esneklik	8	Çalışıyor	29	5,92	5,61	0,0217
	44	Çalışmıyor	23	6,54		
Akıcılık	8	Çalışıyor	39	12,1	2,95	0,0919
	44	Çalışmıyor	31	11,8		

3.3.Çalışan ve çalışmayan annelerin durumu ile çocukların yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki

Annenin her hangi bir işte çalışmasının çocukların yaratıcı düşünme yeteneklerini etkileyip etkilemediği üzerinde yapılan testte ise çalışan annelerin çocuklarının daha esnek düşünebildikleri görülmüştür. Yaratıcı düşünme yeteneğinin esneklik boyutu göz önüne alınarak yapılan f testinde değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlılık düzeyi $0,0217 < 0,05$ olarak bulunmuştur. Annenin bir işte çalışması ile çocukların yaratıcı düşünme yeteneklerinin akıcılık ve özgünlük boyutları arasında ise anlamlı bir ilişki kurulamamıştır. (Bkz. Tablo 3.5)

Araştırma bulguları, araştırmamızın 2. hipotezinde yer alan “ailenin ekonomik durumu ile çocukların yaratıcı düşünme yetenekleri arasında anlamlı bir ilişki vardır” fikrini desteklemektedir. Gelir durumu yüksek olan aileler çocuklarına bütün eğitim

imkanlarını rahatlıkla hazırlarken, onların teknolojinin yeni imkanlarından faydalanmalarına da yardımcı olmaktadır. Öte yandan gelir durumu yüksek olan ailelerin büyük bir kısmı çocuklarını özel okullarda okuttuğu görülmektedir. Gelir durumu düşük olan ailelerin çoğunluğu ise kirada oturmakta çocuklarına ev içerisinde dahi ders çalışacak bir ortam hazırlayamadıkları görülmektedir. Geçim sıkıntısı yüzünden bu tür aileler çocuklarına çok az zaman ayırabilmekte ve onlara iyi bir eğitim ortamı sunamamaktadırlar.

Çocuğun evde kendisine hazırlanan ders çalışma ortamı ile çocukların yaratıcı düşünme yetenekleri arasındaki ilişki (TABLO 3.6)

	Denek sayısı	Ders çalışma ortamı	Aritmetik ortalama	Standart sapma	f	Anlamlılık
Özgünlük	27	çalışma odası var	54	21,1	4,4782	0,0075
	8	çalışma odası yok	41	18,0		
	8	oturduğumuz odada çalışıyor	42	26,1		
	9	boş bulduğu yerde çalışıyor	26	12,4		
Esneklik	27	çalışma odası var	26	6,5	3,2198	0,0308
	8	çalışma odası yok	24	6,6		
	8	oturduğumuz odada çalışıyor	21	5,3		
	9	boş bulduğu yerde çalışıyor	19	6,1		
Akıcılık	27	çalışma odası var	36	11,1	3,8248	0,0155
	8	çalışma odası yok	29	10,5		
	8	oturduğumuz odada çalışıyor	30	14,1		
	9	boş bulduğu yerde çalışıyor	22	9,3		

3.4.Çocuğun evde kendisine hazırlanan ders çalışma ortamı ile çocukların yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki

Ailenin çocuğuna evde hazırladığı ders imkanları ile çocukların yaratıcı düşünme yetenekleri arasındaki ilişkinin ölçülmesinde ise sonuçlar oldukça anlamlı çıkmıştır. Evde özel ders çalışma odası bulunan çocukların yaratıcı düşünme yeteneklerinin akıcılık, esneklik ve özgünlük puanları özel ders çalışacak odası olmayan, ailenin hep beraber oturduğu odada ve evde boş bulduğu bir yerde ders çalışan çocuklara oranla yüksek çıkmıştır.

Yapılan f testinde bu değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlılık düzeyi akıcılık boyutunda $0,0155 < 0,05$; esneklik boyutunda $0,0308 < 0,05$; özgünlük boyutunda ise $0,0075 < 0,05$ olarak bulunmuştur. Ders çalışacak özel bir odası olmayan ve ailenin hep beraber oturduğu odada ders çalışan çocukların yaratıcı düşünme yeteneklerinin akıcılık ve özgünlük boyutlarının aritmetik ortalaması kendi aralarında önemli bir farklılık göstermezken, özel çalışma odası olan çocuklara oranla daha düşük, boş bulduğu yerde ders çalışan çocuklara göre ise daha yüksek aritmetik ortalamaya sahip oldukları görülmektedir. (Bkz. Tablo 3.6) Bu durum ailelerin gelir durumları ile yakından ilgilidir. Gelir durumu yüksek olan ailelerin çocuklarının özel ders çalışma odaları mevcutken, gelir durumu düşük olan ailelerin çocuklarının ise genellikle ailenin hep beraber oturduğu odada veya evde boş buldukları bir yerde ders çalışma imkanına sahiptir. Bulgulara göre ev içerisinde rahat bir ders çalışma imkanına sahip olan çocukların yaratıcı düşünme yetenekleri daha yüksektir.

Ailelerin çocuklarına ayırdıkları zaman ile çocukların yaratıcı düşünme yetenekleri arasındaki ilişki (TABLO 3.7)

	Denek sayısı	Ne kadar zaman ayırdığı	Aritmetik ortalama	Standart Sapma	f	Anlamlılık
Özgünlük	2	ayırıyor	20	20,5	3,1350	0,0229
	21	az ayırıyor	37	18,2		
	7	çok az ayırıyor	44	12,7		
	6	çok ayırıyor	57	31,6		
	16	yeterince	56	21,7		
Esneklik	2	ayırıyor	14	4,9	2,8300	0,0349
	21	az ayırıyor	21	5,3		
	7	çok az ayırıyor	26	3,5		
	6	çok ayırıyor	24	5,7		
	16	yeterince	27	8,3		
Akıcılık	2	ayırıyor	20	16,9	3,3905	0,0162
	21	az ayırıyor	27	10,2		
	7	çok az ayırıyor	31	6,7		
	6	çok ayırıyor	34	13,8		
	16	yeterince	39	12,2		

3.5.Ailelerin çocuklarına ayırdıkları zaman ile çocukların yaratıcı düşünme yetenekleri arasındaki ilişki

Ailelerin çocuklarına ayırdıkları ve çocuklarıyla ilgilendikleri zamanla çocukların yaratıcı düşünme yeteneklerinin karşılaştırıldığı f testinde değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlılık düzeyi akıcılık boyutunda $0,0162 < 0,05$; esneklik boyutunda $0,0349 < 0,05$ ve özgünlük boyutunda ise $0,0229 < 0,05$ olarak bulunmuştur. Bulgulara göre ailesinden yeteri kadar yardım ve ilgi gören çocukların, destek ve yeterince ilgi göremeyen çocuklara oranla, daha akıcı, esnek ve özgün düşündükleri görülmektedir. (Bkz. Tablo 3.7)

Ailelerin çocuklarına zaman ayırması ve onlarla ilgilenmesi çocukların her türlü gelişimi ile yakından ilgili olduğu gibi yaratıcı düşünme yeteneğinin gelişmesi ile de yakından ilgilidir. Ailelerin çocuklarına ayırdıkları zaman ile çocukların yaratıcı düşünme yetenekleri arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Çocuklarına yeterince ve çok zaman ayıran ailelerin çocuklarının yaratıcı düşünme yetenekleri, ayıramayan ve çok az zaman ayıran ailelerin çocuklarına oranla daha yüksek çıkmıştır.

Ailelerin çocuklarının okul durumları ile ilgilenme derecelerinin çocukların yaratıcı düşünme yetenekleri arasındaki ilişkisi (TABLO 3.8)

	Denek sayısı	İlgi Durumu	Aritmetik ortalama	Standart sapma	f	Anlamlılık
Özgünlük	2	ilgilenemiyor	24	2,1	7,3516	0,0004
	25	anne ilgileniyor	40	15,3		
	20	ikisi ilgileniyor	60	24,4		
	5	ilgilenemiyorlar	24	11,0		
Esneklik	2	ilgilenemiyor	19	5,6	5,4302	0,0027
	25	anne ilgileniyor	22	4,6		
	20	ikisi ilgileniyor	27	7,7		
	5	ilgilenemiyorlar	17	3,9		
Akıcılık	2	ilgilenemiyor	20	2,8	7,1082	0,0005
	25	anne ilgileniyor	29	8,5		
	20	ikisi ilgileniyor	39	12,9		
	5	ilgilenemiyorlar	20	8,5		

3.6.Ailelerin çocuklarının okul durumları ile ilgilenme derecelerinin, çocukların yaratıcı düşünme yetenekleri arasındaki ilişki

Ailenin çocuğuna ayırdığı zamanın yanısıra, ailenin çocuğun okul durumu ile olan ilgisi ile çocukların yaratıcı düşünme yetenekleri arasında da anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Çocuğunun okul durumu ile ilgilenen ailelerin çocuklarının yaratıcı düşünme yetenekleri, ilgilenmeyen ailelerin çocuklarına oranla yüksek çıkmıştır. f testinde bu değişkenler arasındaki ilişkinin akıcılık boyutu üzerindeki anlamlılık düzeyi $0,0005 < 0,05$; esneklik boyutunda $0,0027 < 0,05$; özgünlük boyutunda ise $0,0004 < 0,05$ olarak bulunmuştur. (Bkz. Tablo 3.8)

Anne ve babanın çocuklarının okul durumları ile yakından ilgilenmesi çocuğun yaratıcı düşünme yeteneğini arttırırken, ilgisiz ailelerin çocuklarının ise yaratıcı düşünme testinden düşük puan aldıkları gözlenmektedir. Yapılan teste çocukların okul durumları ile çoğunlukla annelerin ilgilendiği, babaların ise bu işe pek zaman ayırmadıkları görülüyor. Özellikle devlet okullarında okuyan ve eğitim düzeyi düşük aynı zamanda ekonomik bakımdan da düşük olan ailelerin büyük bir kısmının hem anne hem de baba olarak çocuklarının okul durumları ile yakından ilgilenmedikleri gözlenmiştir. Babanın çalışması sonucunda bu görevi çoğu zaman anneler üstlenmektedir. Araştırma bulguları 5.hipotezimizi anlamlı bir şekilde desteklemektedir.

Ailenin çoğuna yeterince zaman ayırması çocuğun yaratıcı düşünme yeteneğinin gelişmesinin yanı sıra, aile içerisinde kendisine önem verildiği duygusunu da geliştirmektedir. Ailesinden destek ve yakın ilgi gören çocuğun olaylara bakış açısı da olumlu yönde gelişme göstermektedir. Ailelerin çocuklarına yeterince zaman ayırmaları ve onlarla yakından ilgilenmeleri gerekmektedir.

Ailenin çocukları ile birlikte sinema,tiyatro gibi sosyal faaliyetlere götürmesi ile çocukların yaratıcı düşünme yetenekleri arasındaki ilişki (TABLO 3.9)

	Denek sayısı	Sinemaya gitme	Aritmetik ortalama	Standart sapma	f	Anlamlılık
Özgünlük	3	Ayda bir	65	8,1	6,0826	0,0044
	7	Yılda bir	66	25,8		
	42	Hiç	40	19,9		
Esneklik	3	Ayda bir	27	7,2	,9095	0,4094
	7	Yılda bir	26	6,7		
	42	Hiç	23	6,7		
Akıcılık	3	Ayda bir	44	12,6	3,9847	0,0249
	7	Yılda bir	40	12,1		
	42	Hiç	30	11,3		

3.7.Ailenin çocuğuna sağladığı sosyal etkinlik imkanları ile çocuğun yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki

Çocuklarına ev ve okul ortamı dışında farklı yaşantılar sunan, örneğin ailece tiyatro, sinema veya bir konsere giden ailelerin çocukları edindikleri bu farklı yaşantılarla düşüncelerini zenginleştirebilmektedir. En az ayda bir ailesi ile birlikte sinemaya giden çocukların yaratıcı düşünme testinin akıcılık ve özgünlük faktörlerinden aldıkları puanlar, sinemaya hiç gitmeyen ailelerin çocuklarının aldıkları puanlardan yüksek çıkmıştır. Yapılan f testinde bu değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlılık düzeyi akıcılık faktörü göz önüne alındığında $0,0249 < 0,05$; özgünlük açısından $0,0044 < 0,05$ çıkmıştır. Bu değişkenlerin esneklik faktörü ile anlamlı bir ilişki kurulamamıştır. (Bkz. Tablo 3.9)

Ailedeki çocuk sayısı ile çocukların yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki (TABLO 3.10)

	Denek sayısı	Çocuk sayısı	Aritmetik ortalama	Standart sapma	f	Anlamlılık
Özgünlük	4	1 çocuk	62	32,3	2,52	0,0533
	17	2 çocuk	52	21,2		
	16	3 çocuk	46	20,2		
	9	4 çocuk	33	16,7		
	6	daha fazla	31	21,0		
Esneklik	4	1 çocuk	28	8,2	2,87	0,0329
	17	2 çocuk	26	6,8		
	16	3 çocuk	23	6,3		
	9	4 çocuk	21	4,9		
	6	daha fazla	19	5,0		
Akıcılık	4	1 çocuk	36	11,2	2,28	0,0741
	17	2 çocuk	37	12,7		
	16	3 çocuk	32	10,6		
	9	4 çocuk	26	7,4		
	6	daha fazla	24	15,3		

3.8.Ailedeki çocuk sayısı ile çocukların yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki

Ailedeki çocuk sayısının azlığı veya çokluğu çocukların yaratıcı düşünme yeteneklerinin gelişmesinde yaratıcı düşünme yeteneğinin esneklik boyutu açısından dikkate alınması gereken önemli etkenlerden birisidir. Ailedeki çocuk sayısı ile çocukların yaratıcı düşünme yetenekleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi için yapılan f testinde az çocuklu aile çocuklarının yaratıcılık düzeyi çok çocuklu ailelerin çocuklarının yaratıcılık düzeylerinin esneklik boyutuna oranla yüksek çıkmıştır. Bu değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlık düzeyi esneklik boyutunda $0,0329 < 0,05$ tir. (Bkz. Tablo 3.10) Akıcılık ve özgünlük boyutları arasında ise manidar bir ilişki kurulamamıştır. Dört ve daha yukarı çocuklu bir ailede aile çocukların ev içerisindeki davranışlarını belirlemek için katı tutumlar sergileme yolunu seçmektedir. Bu sebeple ailedeki katı tutum çocuğun düşünme yeteneğinde de sabit ve klişeleşmiş düşüncelere yol açmaktadır. Çocuk sayısının fazlalığı ailenin çocuğa ayracağı zamanı da daraltmaktadır. Bu olumsuz durum ve tutumlardan uzak olan az çocuklu ailelerin çocukları olaylar karşısında daha esnek düşünebilmektedirler.

Okudukları okullar ile çocukların yaratıcı düşünme yetenekleri arasındaki ilişki (TABLO 3.11)

	Denek sayısı	Okullar	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	f	Anlamlılık
Özgünlük	25	Devlet	38	18,7	11,19	0,0001
	15	Özel A	40	17,7		
	12	Özel B	68	20,6		
Esneklik	25	Devlet	22	6,5	10,40	0,0002
	15	Özel A	21	4,0		
	12	Özel B	30	5,8		
Akıcılık	25	Devlet	30	12,7	7,34	0,0016
	15	Özel A	27	8,7		
	12	Özel B	42	10,1		

3.9.Çocukların okudukları okul türleri ile yaratıcı düşünme yetenekleri arasındaki ilişki

Öğrencilerin okudukları okul türleri ile yaratıcı düşünme yetenekleri arasında yapılan testte anlamlı bir ilişkinin varolduğu görülmüştür. Özellikle üst gelir grubu ve eğitim düzeyi yüksek olan aile çocuklarının okuduğu özel okullar ile alt gelir grubu ve eğitim düzeyi düşük olan aile çocuklarının eğitim gördüğü devlet okulları yaratıcılık konusunda anlamlı bir farklılık sergilemektedir. Çocukların eğitim gördükleri okul türleri ile yaratıcı düşünme yetenekleri arasındaki ilişkinin akıcılık boyutu göz önüne alındığında yapılan f testinde değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlılık düzeyi $0,0016 < 0,05$ tir. Esneklik boyutu göz önüne alındığında bu ilişki $0,0002 < 0,05$ düzeyinde iken, özgünlük boyutunda da $0,0001 < 0,05$ olarak çıkmıştır. (Bkz. Tablo 3.11)

Testin bulgularına göre yaratıcı düşünme yeteneğinin her üç boyutunda da yüksek puan alan ve liberal görüşü savunan, eğitim ve gelir durumu yüksek olan ailelere mensup çocukların çoğunluğu özel okullara gitmektedir. Öte yandan gelir durumu yüksek, eğitim durumu düşük ve muhafazakar görüşe sahip özel okullara giden aile çocuklarının yaratıcı düşünme testinin akıcılık ve esneklik bölümünden aldıkları puanların aritmetik ortalaması ise devlet okullarında okuyan çocukların aldıkları puanların aritmetik ortalamasından düşük çıkmıştır.

Liberal görüşü savunan aileler çocuklarının hayata hazırlanması sırasında gelecekte mesleki tercihlerini çocuklarına bırakırken, esnaf kesiminin ağırlıklı olduğu muhafazakar aileler ise çocuklarının daha çok kendi mesleklerini devam etmesinden yana tutum sergilemektedir. Bu tutumlar ise çocuklarının kendilerine göre yeni meslekler seçmesine engel olmaktadır. Bu tür aileye mensup çocuklar yaratıcılığın akıcılık, esneklik boyutu yani eski düşüncelere saplanıp kalma, farklı ve yeni bir şeyler üretememe gibi olumsuzluklara itmektedir.

Anne-babanın birbirlerine karşı tutumları ile çocukların yaratıcı düşünme yetenekleri arasındaki ilişki (TABLO 3.12)

	Denek sayısı	Tartışma durumu	Aritmetik ortalama	Standart sapma	f	Anlamlılık
Özgünlük	11	Kesinlikle olmaz	61	19,1	4,0686	0,0118
	5	Kesinlikle olur	25	6,6		
	19	ara-sıra olur	44	22,0		
	17	az da olsa olur	42	21,9		
Esneklik	11	Kesinlikle olmaz	29	5,9	4,0119	0,0126
	5	Kesinlikle olur	18	2,7		
	19	Ara-sıra olur	22	5,6		
	17	az da olsa olur	23	7,5		
Akıcılık	11	Kesinlikle olmaz	41	7,7	4,1020	0,0114
	5	Kesinlikle olur	22	1,9		
	19	ara-sıra olur	30	11,9		
	17	az da olsa olur	30	13,2		

3.10. Anne ve babanın birbirlerine karşı tutumları ile çocuklardaki yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki

Ailenin çocuğuna karşı sergilemiş olduğu tutumlar, çocukların yaratıcı düşünme yeteneğinin gelişmesinde etkili olmaktadır. Anne-baba ve çocuk arasındaki ilişki, anne ve babanın birbirlerine karşı olan tutumları, çocukları etkilemektedir.

Anne ve babanın birbirlerine karşı olan tutumları çocuklarının yanında birbirleri ile tartışmaları ile yaratıcı düşünme yeteneği arasında anlamlı bir ilişki ortaya çıkmıştır. Yapılan f testinde çocuklarının yanında kesinlikle tartışmayan ailelerin çocuklarının yaratıcılık yetenekleri, sürekli tartışan ailelerin çocuklarına oranla daha yüksek çıkmıştır. Yapılan f testinde bu değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlılık düzeyi akıcılık boyutu göz önüne alındığında $0,0114 < 0,05$; esneklik boyutunda $0,0126 < 0,05$; özgünlük boyutunda ise $0,0118 < 0,05$ olarak bulunmuştur. (Bkz. Tablo 3.12)

Genellikle eğitim düzeyi yüksek ve gelir durumu iyi olan aileler çocuklarının yanında birbirleri ile tartışmazken, gelir durumu düşük ve eğitim düzeyi düşük ailelerin bu olumsuz tavrı sürdürdükleri görülüyor.

Ailelerin çocuklarına verdikleri ceza durumları ile çocukların yaratıcı düşünme yetenekleri arasındaki ilişki (TABLO 3.13)

	Denek sayısı	Tepkiler	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	f	Anlamlılık
Özgünlük	4	Cezalandırır	78	7,8	3,82	0,0155
	3	Cezalandırmaz	32	13,0		
	39	Bazen cezalandırır	43	20,4		
	6	cezaya karşı	44	28,7		
Esneklik	4	Cezalandırır	27	2,0	0,9380	0,4297
	3	Cezalandırmaz	22	5,7		
	39	Bazen cezalandırır	23	6,6		
	6	cezaya karşı	27	9,5		
Akıcılık	4	cezalandırır	45	5,3	1,9940	0,1274
	3	cezalandırmaz	25	8,1		
	39	bazen cezalandırır	31	12,0		
	6	cezaya karşı	33	13,7		

3.11.Ailelerin çocuklarına verdikleri ceza durumları ile çocukların yaratıcı düşünme yetenekleri arasındaki ilişki

Çocuğuna işlediği bir suçtan dolayı kesinlikle ceza verme yanlısı olan ailelerin çocuklarının yaratıcı düşünme yeteneklerinin özgünlük boyutu, yine ceza vermeyen ailelerin çocuklarına oranla düşük çıkmıştır. Yapılan f testinde bu değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlılık düzeyi $0,0155 < 0,05$ tir. (Bkz. Tablo 3.13) Yaptığı hatadan dolayı sürekli cezalandırılacağı endişesi içerisinde bulunan çocuk, orijinal,

farklı fikirler üretememekte, sabit ve alışılmış düşüncelerin ilerisine geçememektedir. Esneklik ve Özgünlük faktörleri gözönüne alındığında ise değişkenler arasında anlamlı bir ilişki kurulamamıştır.

Babanın mesleği ile öğrencilerin yaratıcı düşünme yetenekleri arasındaki ilişki
(TABLO 3.14)

	Denek sayısı	Meslekler	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	f	Anlamlılık
Özgünlük	10	Memur	48	17,5	0,76	0,5549
	8	İşçi	39	25,9		
	7	Emekli	46	22,4		
	2	İşsiz	22	3,5		
	25	S. Meslek	47	23,6		
Esneklik	10	Memur	26	5,5	0,78	0,5395
	8	İşçi	23	6,6		
	7	Emekli	23	7,7		
	2	İşsiz	17	0,7		
	25	S. Meslek	24	7,1		
Akıcılık	10	Memur	35	11,7	0,40	0,8075
	8	İşçi	30	14,5		
	7	Emekli	33	10,3		
	2	İşsiz	24	1,4		
	25	S. Meslek	32	12,7		

3.12.Babanın mesleği ile çocuklardaki yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki

Babanın mesleği ile çocukların yaratıcı düşünme yeteneklerinin özgünlük, esneklik ve akıcılık faktörleri arasında yapılan f testinde değişkenler arasında anlamlı bir ilişki kurulamamıştır. Anlamlılık değeri f değerinden küçük değildir. Bu verilere göre babanın mesleğinin çocukların yaratıcı düşünme yeteneğinin gelişmesinde belirleyici bir etken olmadığı görülmektedir. (Bkz. Tablo 3.14)

Ailenin disiplin anlayışı ile çocukların yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki
(TABLO 3.15)

	Denek sayısı	Ailenin tavrı	Aritmetik ortalama	Standart sapma	f	Anlamlılık
Özgünlük	12	Kesinlikle yana	33	17, 7	3,73	0, 0309
	35	Kesinlikle yana değil	51	22, 8		
	5	Kararsız	35	15,6		
Esneklik	12	Kesinlikle yana	20	6, 0	2, 04	0, 1398
	35	Kesinlikle yana değil	25	6, 6		
	5	Kararsız	24	8, 0		
Akıcılık	12	Kesinlikle yana	26	10, 1	3, 2665	0, 0466
	35	Kesinlikle yana değil	35	11, 9		
	5	Kararsız	27	13, 0		

3.13.Ailenin disiplin anlayışı ile çocuklardaki yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki

Ailenin disiplin anlayışı ile çocukların yaratıcı düşünme yetenekleri arasındaki ilişkinin yapılan f testinde yaratıcı düşünme yeteneğinin özgünlük ve akıcılık boyutlarında anlamlı bir ilişki göze çarpmaktadır. Katı disiplinden yana olan ailelerle ile katı disiplin yanlısı olmayan ailelerin çocuklarının TYDT' den aldıkları puanlar anlamlı bir farklılık göstermektedir. Bu değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlılık düzeyi özgünlük faktörü gözönüne alındığında $0, 0309 < 0, 05$; akıcılık boyutu dikkate alındığında ise $0, 0466 < 0, 05$ tir. Bu değişkenler arasındaki ilişkinin esneklik boyutu üzerinde ise anlamlı bir ilişki kurulamamıştır. (Bkz. Tablo 3.15)

Çocuğun hatası karşısında ailenin tutumu ile çocuğun yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki (TABLO 3.16)

	Denek sayısı	Ailenin tavrı	Aritmetik ortalama	Standart sapma	f	Anlamlılık
Özgünlük	11	Kızarız	27	14, 6	6, 36	0, 0035
	12	Hataya sürükleyen sebepleri araştırırız	57	25, 8		
	29	Çocuğu karşınıza alır konuşuruz	47	19, 5		
Esneklik	11	Kızarız	19	5, 2	3, 45	0, 0396
	12	Hataya sürükleyen sebepleri araştırırız	26	6, 7		
	29	Çocuğu karşınıza alır konuşuruz	24	6, 7		
Akıcılık	11	Kızarız	23	10, 6	4, 83	0, 0121
	12	Hataya sürükleyen sebepleri araştırırız	37	11, 7		
	29	Çocuğu karşınıza alır konuşuruz	33	11, 4		

3.14.Çocuğun hatası karşısında ailenin tutumu ile çocuğun yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki

Yaptığı bir hata karşısında, çocuğunu hemen cezalandırmak yerine, onu bu hataya sürükleyen sebepleri araştıran veya çocuğunu karşısına alıp konuşan aile tutumlarının çocuklardaki yaratıcı düşünme yeteneğini olumlu yönde arttırdığı görülmektedir. Çocuğun hatalı davranışı karşısında ailenin tutumunun yaratıcı düşünme yeteneği ile ilişkisinin incelendiği f testinde çocuğunu hataya sürükleyen sebepleri araştıran ve çocuğunu karşısına alıp konuşarak olumlu bir tavır sergileyen ailelerin çocuklarının TYDT’ den aldıkları puanlar bağırıp, çağırmak gibi tutum sergileyen ailelerin çocuklarına oranla yüksek puan aldıkları görülüyor. f testi sonuçlarında bu değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlılık düzeyi özgünlük boyutu ele alındığında $0, 0035 < 0, 05$; esneklik boyutunda $0, 0396 < 0, 05$ ve akıcılık boyutu gözönüne alındığında ise $0, 0121 < 0, 05$ çıkmıştır. (Bkz. Tablo 3.16)

Bulgulara göre, demokratik bir aile ortamında çocuğunu hataya sürükleyen sebepleri araştıran ve çocuğunu karşısına alarak konuşan ve onun fikirlerine değer veren aile tutumlarının çocukların yaratıcı düşünme yeteneğini arttırdığı görülmektedir. Bu sonuç 3. hipotezimizdeki “İlköğretim okulu 5. sınıf düzeyindeki çocukların yaratıcı düşünce yetenekleri ile ailelerin çocuklarına karşı tutumları arasında manidar bir ilişki vardır. Demokratik ve hoşgörülü bir aile ortamında yetişen, aile içerisinde fikirlerine değer verilen çocukların yaratıcı düşünme yetenekleri, baskıcı bir aile ortamında yetişen çocuklara oranla daha yüksektir” görüşünü desteklemektedir.

Aile içerisinde karar verme süreci ile çocuğun yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki (TABLO 3.17)

	Denek sayısı	Kararı verenler	Aritmetik ortalama	Standart sapma	f	Anlam b. h. k.
Özgünlük	25	Baba	33	14, 1	12, 23	0, 0000
	3	Anne	33	19, 5		
	22	Anne-Baba-Çocuk	62	20, 4		
	2	Büyük baba-Büyük anne	33	12, 0		
Esnelik	25	Baba	20	5, 3	7, 96	0, 0002
	3	Anne	18	1, 1		
	22	Baba-Anne-Çocuk	28	6, 3		
	2	Büyük baba-Büyük anne	22	5, 6		
Alıcılık	25	Baba	25	7, 7	13, 68	0, 0000
	3	Anne	26	6, 5		
	22	Baba-Anne-Çocuk	41	10, 5		
	2	Büyük baba-Büyük anne	27	14, 8		

3.15. Ailede karar verme süreci ile çocuklardaki yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki

Çocuğun aile içerisinde alının kararlarda görev alması ile çocukların yaratıcı düşünme yetenekleri arasındaki ilişkinin yapılan f testinde anne-baba-çocuk üçlüsünün karar

sürecine birlikte katılması çocuktaki yaratıcı düşünme yeteneğini olumlu yönde geliştirmektedir. “Ailede kararları kim verir?” sorusuna ailelerin verdikleri cevaplar ile çocukların yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki yukarıdaki tabloda büyük bir anlamlılık göstermektedir. Yapılan f testinde değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlılık düzeyi özgünlük faktörü gözönüne alındığında $0,0000 < 0,05$; esneklik faktörü gözönüne alındığında $0,0002 < 0,05$ ve akıcılık faktörü gözönüne alındığında ise $0,0000 < 0,05$ olarak bulunmuştur. (Bkz. Tablo 3.17) Bu bulgulara araştırmamızda öne sürdüğümüz 3. hipotezimizi anlamlı bir şekilde desteklemektedir.

Ailenin çocuğun fikrine danışması ile çocuğun yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki (TABLO 3.18)

	Denek sayısı	Ailenin tavrı	Aritmetik ortalama	Standart sapma	f	Anlamlılık
Özgünlük	5	Danışmayız	33	17,9	5,97	0,0015
	15	Az danışırız	33	17,7		
	22	Ara-sıra danışırız	47	20,5		
	10	Her zaman danışırız	65	21,0		
Esneklik	5	Danışmayız	18	7,5	5,41	0,0027
	15	Az danışırız	21	5,2		
	22	Ara-sıra danışırız	24	5,6		
	10	Her zaman danışırız	29	7,0		
Akıcılık	5	Danışmayız	26	13,1	7,88	0,0002
	15	Az danışırız	26	10,0		
	22	Ara-sıra danışırız	31	10,2		
	10	Her zaman danışırız	45	9,0		

3.16.Ailenin çocuğun fikrine önem vermesi ile çocuklardaki yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki

Ailenin çocuğun fikirlerine danışması ve değer vermesi, çocuğun yaratıcı düşünme yeteneğinin gelişmesinde olumlu katkı sağlamaktadır. Çocuğunun fikrini her zaman

danışmak gibi tutum sergileyen ailelerin çocuklarının yaratıcı düşünme yetenekleri ile çocuklarının fikrine kesinlikle başvurmayan ailelerin çocuklarının yaratıcı düşünme yetenekleri arasında anlamlı bir ilişki vardır. Yapılan f testinde bu değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlılık düzeyi özgünlük faktörü gözönüne alındığında $0,0015 < 0,05$; esneklik faktörü gözönüne alındığında $0,0027 < 0,05$; akıcılık boyutu gözönüne alındığında ise $0,0002 < 0,05$ tir.(Bkz. Tablo 3.18) Bu bulgularda Tablo 3.17’ de olduğu gibi araştırmamızdaki 3. hipotezimizi desteklemektedir.

Aile içerisinde ortaklaşa karar verme tutumu ile çocuğun yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki (TABLO 3.19)

	Denek sayısı	TV programı izlemeye aile nasıl karar veriyor	Aritmetik ortalama	Standart sapma	f	Anlamlılık
Özgünlük	1	Çocuğun istediği program izlenir	26	,	7,89	0,0011
	10	TV kapatılır	24	9,5		
	41	Birlikte karar verilir	51	21,4		
Esneklik	1	Çocuğun istediği program izlenir	23	,	5,04	0,0102
	10	TV kapatılır	18	4,1		
	41	Birlikte karar verilir	25	6,6		
Akıcılık	1	Çocuğun istediği program izlenir	22	,	8,29	0,0008
	10	TV kapatılır	20	4,9		
	41	Birlikte karar verilir	35	11,6		

3.17.Aile içerisinde ortaklaşa karar verme tutumu ile çocuğun yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki

Aile içerisinde ortaklaşa karar verme tutumu ile çocukların yaratıcı düşünme yetenekleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla “Siz, eşiniz ve çocuğunuz aynı saatte televizyonda ayrı ayrı programları izlemek istiyorsunuz. Bu sorunu nasıl çözersiniz?”

sorusuna ailelerin verdikleri cevaplar Tablo 3.19’ da gösterilmiştir. “Hangi programı izleyeceğimize birlikte karar veririz” diyen ailelerin çocuklarının TYDT’ nden aldıkları puanlar, “çocuğumuzun istediği programı izleriz” veya “Televizyonu kapatırız” şeklinde cevap veren ailelerin çocuklarının aldıkları puanlardan yüksek çıkmıştır. Yapılan f testinde bu değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlılık düzeyi özgünlük faktörü gözönüne alındığında $0,0011 < 0,05$; esneklik faktörü gözönüne alındığında $0,0102 < 0,05$ ve akıcılık faktörü gözönüne alındığında $0,0008 < 0,05$ olarak çıkmıştır. (Bkz. Tablo 3.19) Bu bulgular da 3. hipotezimizi anlamlı bir şekilde desteklemektedir.

Çocuklar arasında çıkan tartışmada ailenin tutumu ile çocuklarının yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki (TABLO 3.20)

	Denek sayısı	Ailenin tutumu	Aritmetik ortalama	Standart sapma	f	Anlamlılık
Özgünlük	18	Haksız olanı uyarırız	37	18, 4	9, 23	0, 0001
	17	Tartışmamaları m söyleriz	37	17, 7		
	1	Hepsini cezalandırırız	17	,		
	16	Sorunlarını kendilerinin çözmesi için fırsat tanırız	65	18, 8		
Esneklik	18	Haksız olanı uyarırız	21	6, 0	0, 91	0, 0000
	17	Tartışmamaları m söyleriz	20	4, 4		
	1	Hepsini cezalandırırız	17	,		
	16	Sorunlarını kendilerinin çözmesi için fırsat tanırız	30	5, 7		
Akıcılık	18	Haksız olanı uyarırız	27	9, 6	9, 4221	0, 0001
	17	Tartışmamaları m söyleriz	28	10, 2		
	1	Hepsini cezalandırırız	16	,		
	16	Sorunlarını kendilerinin çözmesi için fırsat tanırız	43	9, 9		

3.18.Çocuklar arasında çıkan tartışmada ailenin tutumu ile çocuklarının yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki

Ailenin çocuklarının herhangi bir sorunu çözmek için onlara fırsat verip vermediğini öğrenmek amacıyla ailelere yönelik sorulan “Çocuklarınız arasında çıkan tartışmalarda tavrınız ne olur?” sorusuna verilen cevaplar ile çocukların yaratıcı düşünce testinden

aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. “Sorunlarını kendilerinin çözmesine fırsat tanırız” diyen ailelerin çocuklarının TYDT’nden aldıkları puanlar, “Haksız olanı uyarırım”, “Bir daha tartışmamalarını söylerim” ve “Hepsini cezalandırırım” şeklinde cevap veren ailelerin çocuklarının aldıkları puanlardan yüksek çıkmıştır. Yapılan f testinde bu değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlılık düzeyi özgünlük faktörü gözönüne alındığında $0,0001 < 0,05$; esneklik faktörü gözönüne alındığında $0,0000 < 0,05$ ve akıcılık faktörü gözönüne alındığında ise bu oran $0,0001 < 0,05$ olarak bulunmuştur. (Bkz. Tablo 3.20) Çocuklarına her alanda kendilerine olan güvenlerini kazandırmak için fırsat tanıyan ailelerin bu tutumlarının çocuklarda yaratıcı düşünme yeteneğinin gelişmesine katkıda bulunduğu açıkça görülmektedir.

Ailenin eleştiriye karşı tutumu ile çocukların yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki (TABLO 3.21)

	Denek sayısı	Ailenin tutumu	Aritmetik ortalama	Standart sapma	f	Anlamlılık
Özgünlük	19	Eleştiriye karşıyız	26	9,1	18,62	0,0000
	32	Hoşgörüyle karşılarız	57	20,4		
	1	Saçmaladığımı söyleriz	43	,		
Esneklik	19	Eleştiriye karşıyız	19	4,6	10,43	0,0002
	32	Hoşgörüyle karşılarız	26	6,3		
	1	Saçmaladığımı söyleriz	28	,		
Akıcılık	19	Eleştiriye karşıyız	22	6,4	17,85	0,0000
	32	Hoşgörüyle karşılarız	38	10,7		
	1	Saçmaladığımı söyleriz	29	,		

3.19.Ailenin eleştiriyeye karşı tutumu ile çocukların yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki

Çocuğun eleştirici düşünmesi ile yaratıcı düşünme yeteneği arasında da yakın bir ilişki vardır. Hele hele ailenin eleştiriyeye açık olması ve çocuklarını eleştirici düşünmeye yöneltmesi çocuğun yaratıcı düşünme yeteneği açısından daha da önem kazanmaktadır. “Çocuğunuz herhangi bir konuda sizi eleştirirse tavrınız nasıl olur?” sorusuna ailelerin verdikleri cevapların analizinde “Eleştirici düşünmesini hoşgörü ile karşılarım” şeklinde cevap veren ailelerin çocuklarının yaratıcı düşünme testinin özgünlük, esneklik ve akıcılık boyutlarından aldıkları puanların, eleştirici düşünmeyi olumsuz yönde karşılayan ailelerin çocuklarının aldıkları puanlara göre yüksek olduğu görülmektedir. Yapılan f testinde bu değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlılık düzeyi özgünlük boyutu dikkate alındığında $0,0000 < 0,05$; esneklik boyutu dikkate alındığında $0,0002 < 0,05$ ve akıcılık boyutu gözönüne alındığında ise $0,0000 < 0,05$ çıkmıştır.(Bkz. Tablo 3.21)

Bu testin bulgularına göre, güven verici ve hoşgörülü aile tutumlarının çocuklardaki yaratıcı düşünme yeteneğini etkilerken, özellikle baskıcı aile tutumlarının ise bu yeteneğin gelişmesine ket vurduğu görülmektedir. Güven verici ve hoşgörülü aile tutumlarına ise genellikle eğitim ve ekonomik düzeyi yüksek olan ailelerde rastlanmaktadır. Eğitim düzeyi düşük ve ekonomik sorunlarla karşı karşıya bulunan aileler ise genellikle çocuklarının eleştirici düşünmelerine tahammül gösteremezken, yaptıkları hatalardan dolayı da hemen cezalandırma yoluna gitmektedirler.

“Çocuğun iplere tutunarak bulutlara çıkacağını” söylemesine karşı ailenin göstereceği tutum ile çocuğun yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki (TABLO 3.22)

	Denek sayısı	Ailenin tutumu	Aritmetik ortalama	Standart sapma	f	Anlamlılık
Özgünlük	9	Fikrini destekleriz	76	11, 5	18, 17	0, 0000
	4	Saçma fikir olduğunu söyleriz	25	6, 1		
	11	Güler geçiriz	53	24, 8		
	28	Saçma bir fikirlerle kafasını yormamasını söyleriz	35	13, 0		
Esneklik	9	Fikrini destekleriz	32	5, 9	11, 6	0, 0000
	4	Saçma bir fikir olduğunu söyleriz	21	3, 6		
	11	Güler geçiriz	25	5, 7		
	28	Saçma bir fikirle kafasını yormamasını söyleriz	21	5, 0		
Akıcılık	9	Fikrini destekleriz	50	5, 4	18, 82	0, 0000
	4	Saçma bir fikir olduğunu söyleriz	21	1, 9		
	11	Güler geçiriz	34	11, 6		
	28	Saçma bir fikirle kafasını yormamasını söyleriz	27	8, 3		

Çocuğun ortaya attığı fikir karşında ailenin tutumu ile çocuğun yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki (TABLO 3.23)

	Denek sayısı	Ailenin tutumu	Aritmetik ortalama	Standart sapma	f	Anlamlılık
Özgünlük	9	İlgileniriz	71	18, 1	6, 45	0, 0009
	2	İlgilenmeyiz	38	5, 6		
	25	Sonra ilgileniriz	41	20, 2		
	16	Önemliyse destekler, önemsizse desteklemeyiz	38	19, 4		
Esneklik	9	İlgileniriz	31	5, 3	5, 81	0, 0018
	2	İlgilenmeyiz	23	0, 0		
	25	Sonra ilgileniriz	22	6, 5		
	16	Önemliyse destekler, önemsizse desteklemeyiz	22	5, 4		
Akıcılık	9	İlgileniriz	46	8, 9	7, 05	0, 0005
	2	İlgilenmeyiz	23	0, 7		
	25	Sonra ilgileniriz	29	11, 7		
	16	Önemliyse destekler, önemsizse desteklemeyiz	29	9, 2		

Çocuğun icat etmiş olduğu bir projeye ailenin yaklaşım şekli ile çocuğun yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki (TABLO 3.24)

	Denek sayısı	Ailenin yaklaşımı	Aritmetik ortalama	Standart sapma	f	Anlamlılık
Özgünlük	11	Kesinlikle destekleriz	61	23, 7	4,57	0, 0068
	36	Projenin önemine göre davranırız	44	19, 8		
	3	Yaşının küçük olduğunu söyleriz	16	10, 0		
	2	Kesinlikle desteklemeyiz	31	15, 5		
Esneklik	11	Kesinlikle destekleriz	26	8, 4	1, 85	0, 1495
	36	Projenin önemine göre davranırız	23	5, 9		
	3	Yaşının küçük olduğunu söyleriz	17	6, 0		
	2	Kesinlikle desteklemeyiz	21	6, 3		
Akıcılık	11	Kesinlikle destekleriz	39	12, 3	4, 05	0, 0120
	36	Projenin önemine göre davranırız	31	11, 1		
	3	Yaşının küçük olduğunu söyleriz	15	7, 0		
	2	Kesinlikle desteklemeyiz	31	9, 1		

Çocuğunun oyuncacı ile konuştuğunu gören anne-babanın çocuğuna karşı tutumu ile çocuğun yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki (TABLO 3. 25)

	Denek sayısı	Ailenin tutumu	Aritmetik ortalama	Standart sapma	f	Anlamlılık
Özgünlük	20	Ne konuştuğunu sorarız	47	17, 0	20, 77	0, 0000
	18	Cansız varlıklarla konuşulmayacağı söyleriz	28	12, 9		
	12	Başka sorular sorması için yol gösteririz	72	15, 5		
	2	Doktora götürürüz	30	5, 6		
Esneklik	20	Ne konuştuğunu sorarız	24	5, 5	9, 14	0, 0001
	18	Cansız varlıklarla konuşulmayacağı söyleriz	19	5, 3		
	12	Başka sorular sorması için yol gösteririz	30	6, 0		
	2	Doktora götürürüz	22	0, 7		
Akıcılık	20	Ne konuştuğunu sorarız	33	8, 9	18, 66	0, 0000
	18	Cansız varlıklarla konuşulmayacağı söyleriz	22	7, 9		
	12	Başka sorular sorması için yol gösteririz	46	8, 7		
	2	Doktora götürürüz	26	6, 3		

3.20.Çocuğun geliştirdiği fikir ve projelere karşı ailelerin gösterdiği tutum ile çocukların yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki

Ailenin tutumları ile çocukların yaratıcı düşünme yetenekleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla çocukların fikir ve proje bazında ortaya attıkları görüşleri aileleri tarafından desteklenen çocukların TYDT’nden aldıkları puanların destek vermeyen ailelerin çocuklarına göre yüksek olduğu görülmüştür.

“Çocuğumuz iplere tutunarak bulutlara çıkacağını söylese tepkiniz ne olur?” sorusuna ailelerin verdikleri cevaplar arasından “ocuğumuzun fikrini destekleriz” diyen ailelerin çocuklarının yaratıcı düşünme testinden aldıkları puanlar, “saçma fikir olduğunu söyleriz”; “güler geçeriz”, “olmayacak işleri düşünüp de kafasını boşa yormamasını söyleriz” şeklinde cevap veren ailelerin çocuklarının aldıkları puanlardan yüksek çıkmıştır. Yapılan f testinde bu değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlılık düzeyi özgünlük boyutu gözönüne alındığında $0,0000 < 0,05$; esneklik boyutu gözönüne alındığında $0,0000 < 0,05$ ve akıcılık boyutu dikkate alındığında ise bu oran $0,0000 < 0,05$ olarak çıkmıştır. (Bkz. Tablo 3.22)

“İşinizin olduğu bir zamanda çocuğumuz ilginç bir fikirle karşınıza gelse tavrınız ne olur?” sorusuna “ocuğumuzun fikri ile ilgileniriz” cevabını veren ailelerin çocuklarının testten aldıkları yaratıcı düşünme puanları çocuğun fikrine ilgisiz kalan ailelerin çocuklarına oranla yüksek çıktığı görülmektedir. Yapılan f testinde bu değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlılık düzeyi özgünlük faktörü gözönüne alındığında $0,0009 < 0,05$; esneklik faktörü gözönüne alındığında $0,0018 < 0,05$ ve akıcılık faktörü gözönüne alındığın da ise $0,0005 < 0,05$ olarak çıkmıştır.(Bkz. Tablo 3.23)

Aynı şekilde yaptığı bir projenin ailesi tarafından desteklenen çocukların yaratıcı düşünme testinden aldıkları puanların, projeyi desteklemeyen ailelerin çocukların aldıkları puanlardan yüksek olduğu görülmüştür. Yapılan f testinde bu değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlılık düzeyi özgün boyutu gözönüne alındığında $0,0068 < 0,05$; akıcılık boyutu gözönüne alındığında $0,0120 < 0,05$ çıkarken, esneklik boyutunda ise anlamlı bir ilişki kurulamamıştır. (Bkz. Tablo 3.24).

Ailenin çocuğuna karşı tutumunu belirlemek amacıyla “çocuğunuzu oyuncadı ile konuştuğunu gördüğünüzde tepkiniz ne olur?” sorusuna ailelerin verdikleri cevaplarla çocukların yaratıcı düşünme yetenekleri arasında anlamlı bir ilişki kurulmuştur. “oyuncağına başka sorular sorması için çocuğuma yol gösteririz” cevabını veren ailelerin çocuklarının TYDT’nden aldıkları puanların, “cansız varlıklarla konuşulmayacağını söyleriz” veya “zihinsel bir problemi var diye çocuğumuzu doktora götürürüz” şeklinde tutum sergileyen ailelerin çocuklarına oranla yüksek olduğu görülmüştür. Yapılan f testinde bu değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlılık düzeyi özgünlük faktörü gözönüne alındığında $0,0000 < 0,05$; esneklik faktörü gözönüne alındığında $0,0001 < 0,05$ ve akıcılık faktörü gözönüne alındığında ise bu oran $0,0000 < 0,05$ çıkmıştır. (Bkz. Tablo 3.25)

Bulgularda da görüldüğü gibi çocuğunun fikrine destek veren ve onlarla ilgilenen, getirdiği projeleri destekleyen ve yol gösteren ailelerin bu tutumlarının çocukların yaratıcı düşünme yeteneğini geliştiren önemli etkenler olduğu görülmektedir.

Çocuğun evde bir enstrüman çalmasına ailenin göstereceği tutumla çocuğun yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki (TABLO 3.26)

	Denek sayısı	Ailenin tutumu	Aritmetik ortalama	Standart sapma	f	Anlamlılık
Özgünlük	2	Tahammül göstermeyiz	53	14, 1	14, 71	0, 0000
	22	Çalmasını destekleriz	62	19, 4		
	25	Ev içerisinde çalmasına karşıyız	31	14, 0		
	3	Enstrüman çalmasına karşıyız	29	14, 9		
Esneklik	2	Tahammül göstermeyiz	29	2, 1	8, 94	0, 0001
	22	Çalmasını destekleriz	28	6, 4		
	25	Ev içerisinde çalmasına karşıyız	20	4, 8		
	3	Enstrüman çalmasına karşıyız	20	3, 4		
Akıcılık	2	Tahammül göstermeyiz	38	12, 7	12, 31	0, 0000
	22	Çalmasını destekleriz	41	9, 9		
	25	Ev içerisinde çalmasına karşıyız	25	9, 1		
	3	Enstrüman çalmasına karşıyız	23	3, 5		

3.21.Çocuğun evde bir enstrüman çalmasına ailenin göstereceği tutumla çocuğun yaratıcı düşünme yeteneği arasındaki ilişki

Ailenin ev içerisinde çocuğun çeşitli davranışlarına hoşgörü ile yaklaşması ve enstrüman çalma, resim yapma gibi sosyal faaliyetleri yapmasını destekleyen ailelerin

bu tutumlarının çocukların yaratıcı düşünme yeteneğini arttırdığı görülmektedir. “Çocuğunuz ev içerisinde bir enstrüman çaldığında anne baba olarak bu olaya ne kadar tahammül gösterebilirsiniz?” sorusuna ailelerin verdikleri cevaplar ile çocukların yaratıcı düşünme yetenekleri arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir. “Çocuğumuza enstrümanı güzel çaldığını söyleriz” cevabını veren ailelerin çocuklarının TYDT’ nden aldıkları puanların, “kesinlikle tahammül gösteremeyiz” tutumunu gösteren ailelerin çocuklarına oranla yüksek olduğu görülmektedir. Yapılan f testinde bu değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlılık düzeyi özgünlük faktörü gözönüne alındığında $0,0000 < 0,05$; akıcılık faktörü gözönüne alındığında $0,0001 < 0,05$ ve akıcılık faktörü gözönüne alındığında ise bu oranın $0,0000 < 0,05$ olarak bulunmuştur. (Bkz. Tablo 3.26)

Ailenin aylık geliri ile öğrencilerin okuduğu okullar arasındaki ilişki
(Tablo 3.27)

Değişkenler	Devlet Okulu	Özel A. Okulu	Özel B. Okulu	Toplam
50-75 milyon	Denek Sayısı			14
	12	1	1	
	Okullar arasındaki yüzdelik oran			
	85, 7	7, 1	7, 1	
	Bu değişkenin diğer değişkenlere göre oran			
	48, 0	6, 7	8,3	
80-100 milyon	Denek sayısı			10
	6	4		
	Okullar arasındaki yüzdelik oran			
	60, 0	40, 0		
	Bu değişkenlerin diğer değişkenlere göre oran			
	24, 0	26, 7		
110-150 milyon	Denek sayısı			10
	4	5	1	
	Okullar arasındaki yüzdelik oran			
	40, 0	50, 0	10, 0	
	Bu değişkenin diğer değişkenlere göre oran			
	16, 0	33, 3	8, 3	
Daha yukarı	Denek sayısı			18
	3	5	10	
	Okullar arasındaki yüzdelik oran			
	16, 7	27, 8	55, 6	
	Bu değişkenin diğer değişkenlere göre oran			
	12, 0	33, 3	83, 3	

3.22. Ailenin aylık geliri ile öğrencilerin okuduğu okullar arasındaki ilişki

Ailenin aylık geliri ile çocukların okudukları okullar arasında değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlılık düzeyi oldukça yüksek çıkmıştır. Tabloda da görüldüğü gibi devlet okulunda okuyan ve örnekleme alınan 25 öğrencinin mensup olduğu ailelerden 12 tanesinin aylık geliri 50-75 milyon lira arasında, 6 tanesinin 80-100 milyon lira arasında, 4 tanesinin 110-150 milyon lira arası ve 3 tanesinin de daha yukarı gelire sahip oldukları görülüyor. Bunun yanısıra genellikle muhafazakar kesime sahip ve çocuklarını özel A okulunda okutan 15 aileden 2 sinin aylık gelirleri 50-75 milyon, 80-milyon lira arasında değişirken, 5 ailenin aylık geliri 110-150 milyon, diğer 5 ailenin aylık geliri ise daha yukarı seviyededir. Çocuklarını Özel B okuluna gönderen ve daha çok liberal

görüŖe mensup 12 aileden yalnızca 1 tanesi 50-75 milyon lira arasındaki aylık gelire sahipken, 1 aile 110-150 milyon, 10 aile ise daha yukarı aylık gelire sahiptir. Tablo verilerine göre 50-75 milyon lira arasında aylık gelire sahip olan 14 aile arasındaki yüzdeler oran ise devlet okulunda % 85, 7; Özel A okulunda % 7, 1; Özel B okulunda ise % 7, 1 dir. 80- 100 milyon lira arasında aylık gelire sahip olan 10 aile arasındaki yüzdeler oran ise devlet okulunda % 60; Özel A okulunda ise % 40 tır. Özel B okulunda ise bu gelir grubuna dahil aile yoktur. 110-150 milyon lira arasında aylık gelire sahip olan 10 aile arasındaki yüzdeler oran ise devlet okulunda % 40; Özel A okulunda % 50 ve Özel B okulunda ise % 10 dur. 150 milyon lira aylık gelirden daha yukarı aylık gelire sahip olan 18 aile arasındaki yüzdeler oran ise devlet okulunda % 16, 7; Özel A okulunda % 27, 8; Özel B okulunda ise % 55, 6 dır. Devlet okulunda okuyan ve örnekleme alınan 25 öğrencinin ailelerinin aylık gelir değişkenlerine göre yüzdeler oranı ise şöyledir. 50-75 milyon lira aylık gelire sahip olanlar: % 48 ; 80-100 milyon lira aylık gelire sahip olanlar: % 24 ; 110-150 milyon lira aylık gelire sahip olanlar: % 16 ; Daha yukarı aylık gelire sahip olanlar: % 12. Özel A okulunda okuyan ve örnekleme alınan 15 öğrencinin ailelerinin aylık gelir değişkenliklerine göre yüzdeler oranı ise şöyledir. 50-75 milyon aylık gelire sahip olanlar: % 6, 7 ; 80- 100 milyon lira aylık gelire sahip olanlar: 26, 7 ; 110-150 milyon lira aylık gelire sahip olanlar: % 33, 3 ; Daha yukarı aylık gelire sahip olanlar: % 33, 3 tür. Özel B okulunda okuyan ve örnekleme dahil edilen 12 öğrencinin ailelerinin aylık gelir değişkenliklerine göre yüzdeler oranı ise şöyledir. 50-75 milyon lira gelire sahip olanlar: % 8, 3 ; 80-100 milyon lira aylık gelire sahip olanlar: % 0 ; 110-150 milyon lira aylık gelire sahip olanlar: % 8, 3 ; Daha yukarı gelire sahip olanlar: % 83, 3.(Bkz. Tablo 3.27).

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi Özel A ve Özel B okulunda okuyan öğrencilerin velilerinin aylık gelirleri devlet okulunda okuyan öğrenci velilerine göre daha yüksektir. Özel okullarda okuyan toplam 27 öğrenciden 15 tanesinin ailesinin aylık gelir durumu 150 milyon liranın daha yukarısında iken, devlet okulunda okuyan 25 öğrenciden yalnız 3 tanesinin ailesi 150 milyon liradan yüksek gelir grubuna sahiptir. Ancak yalnızca gelir grubunun tek başına yüksek olması çocuklardaki yaratıcı düşünme yeteneğini geliştiren önemli bir etken değildir.

Babanın eğitim durumu ile çocuklarının okuduğu okullar arasındaki ilişki
(Tablo 3.28)

Değişkenler	Devlet Okulu	Özel A. Okulu	Özel B. Okulu	Toplam
Okur-yazar değil	Denek Sayısı			1
	1			
	Okullar arasındaki yüzdelik oran			
	100, 0			
	Bu değişkenin diğer değişkenlere göre oranı			
	4, 0			
İlkokul	Denek sayısı			16
	12	4		
	Okullar arasındaki yüzdelik oran			
	75, 0	25, 0		
	Bu değişkenlerin diğer değişkenlere göre oranı			
	48, 0	26, 7		
Ortaokul	Denek sayısı			6
	5	1		
	Okullar arasındaki yüzdelik oran			
	83, 3	16, 7		
	Bu değişkenin diğer değişkenlere göre oranı			
	20, 0	6, 7		
Lise	Denek sayısı			10
	4	4	2	
	Okullar arasındaki yüzdelik oran			
	40, 0	40, 0	20, 0	
	Bu değişkenin diğer değişkenlere göre oranı			
	16, 0	26, 7	16,7	
Yüksekokul	Denek sayısı			19
	3	6	10	
	Okullar arasındaki yüzdelik oran			
	15, 8	31, 6	52, 6	
	Bu değişkenin diğer değişkenlere göre oranı			
	12, 0	40, 0	83, 3	

3.23.Babanın eğitim durumu ile çocuklarının okuduğu okullar arasındaki ilişki

Çocukların okudukları okullar ile babanın eğitim durumu arasında yapılan değerlendirmede babaların eğitim durumları ile çocuklarını gönderdikleri okullar arasında anlamlı ilişki görülmüştür. Tablodaki verilere göre devlet okulunda okuyan ve örnekleme dahil edilen 25 öğrencinin babasının eğitim derecesi şöyledir: Okur yazar olmayan 1 kişi ; ilkokul mezunu olan 12 kişi ; ortaokul mezunu 5 kişi ; lise mezunu 4

kişi ; yüksekokul mezunu olan 3 kişi. Özel A okulunda okuyan ve örnekleme dahil edilen 15 öğrencinin babasının eğitim durumu ise şöyledir: Okur yazar olmayan yok; ilkokul mezunu 4 kişi ; ortaokul mezunu 1 kişi ; lise mezunu 4 kişi ; yüksekokul mezunu 6 kişi. Özel B okuluna giden öğrencilerin babalarının eğitim düzeyleri ise şöyledir: Okur yazar olmayan, ilkokul ortaokul mezunu yok ; lise mezunu 2 kişi ; yüksekokul mezunu 10 kişi.

Tablo verilerine göre okur-yazar olmayan 1 babanın okullar arasındaki yüzdelik oranı devlet okulunda % 100 dür. İlkokul mezunu olan toplam 16 babanın okullar arasındaki yüzdelik oranı devlet okulunda % 75 ; Özel A okulunda % 25 tir. Özel B okulunda ise bu oran % 0 dir. Ortaokul mezunu olan toplam 6 babanın okullar arasındaki yüzdelik oranı devlet okulunda % 83, 3 ; Özel A okulunda ise % 16, 7 ; Özel B okulunda ise % 0 dir. Lise mezunu olan toplam 10 babanın okullar arasındaki yüzdelik oranı ise devlet okulunda % 40 ; Özel A okulunda % 40 ; Özel B okulunda ise % 20 dir. Yüksekokulu mezunu olan toplam 19 babanın okullar arasındaki yüzdelik oranı ise devlet okulunda % 15, 8 ; Özel A okulunda % 31, 6 ; Özel B okulunda ise % 52, 6 dır.

Devlet okulunda okuyan ve örnekleme dahil edilen 25 öğrencinin babasının eğitim durumunun değişkenlere göre yüzdelik oranı ise şöyledir: Okur yazar olmayan % 4 ; ilkokul mezunu % 48 ; ortaokul mezunu % 20 ; lise mezunu % 16 ; yüksekokul mezunu % 12. Özel A okulunda okuyan ve örnekleme dahil edilen 15 öğrencinin babasının eğitim durumunun değişkenlere göre yüzdelik oranı: Okur yazar olmayan % 0 ; ilkokul mezunu 26, 7 ; ortaokul mezunu % 6, 7 ; lise mezunu % 26, 7 ; yüksekokul mezunu % 40.Özel B okulunda okuyan ve örnekleme alınan 12 öğrencinin babasının eğitim durumu ile değişkenler arasındaki yüzdelik oran ise: okur yazar olmayan % 0 ; ilkokul mezunu % 0 ; ortaokul mezunu % 0 ; lise mezunu % 16, 7 ve yüksekokul mezunu % 83, 3 tür. (Bkz. Tablo 3.28)

Babanın eğitim durumu ile çocukların okuduğu okullar arasında yapılan değerlendirmede devlet okulunda okuyan toplam 25 öğrencinin babasının eğitim seviyelerinin, özel okullarda okuyan 27 öğrencinin babasının eğitim seviyesine göre düşük olduğunu görüyoruz. Özellikle Özel B okulunda okuyan ve denek grubu olarak

seçilen 12 öğrenciden 10 tanesinin babasının yüksekokul mezunu oldukları görülüyor. Özel A okulundan örneklem olarak alınan 15 ğrenci velisinden 6 tanesinin, devlet okulundan seçilen 25 ğrenci velisinden de 3 tanesinin yüksekokul mezunu oldukları görülmektedir. Eğitim seviyesi ilkokul derecesinde olan velilerin çoğunlukta olduğu okul grubu ise devlet okuludur. 25 öğrenciden 12 tanesinin babasının ilkokul mezunu olduğu tabloda görülmektedir. Bu tablodaki verilere göre genellikle liberal grğ benimseyen babaların eğitim durumları yüksek çıkarken, muhafazakar kesimde bu oranın dğtğ, alt gelir gruplarında ise bu oranın daha da azaldığı dikkat çekmektedir.

Annelerin eğitim durumu ile çocuğun okuduğu okul arasındaki ilişki
(Tablo 3.29)

Değişkenler	Devlet Okulu	Özel A. Okulu	Özel B. Okulu	Toplam
Okur-yazar değil	Denek Sayısı			3
	3			
	Okullar arasındaki yüzdelik oran			
	100, 0			
	Bu değişkenin diğer değişkenlere göre oranı			
	12, 0			
İlkokul	Denek sayısı			25
	17	8		
	Okullar arasındaki yüzdelik oran			
	68, 0	32, 0		
	Bu değişkenlerin diğer değişkenlere göre oranı			
	68, 0	53, 3		
Ortaokul	Denek sayısı			7
	4	1	2	
	Okullar arasındaki yüzdelik oran			
	57, 1	14, 3	28, 6	
	Bu değişkenin diğer değişkenlere göre oranı			
	16, 0	6, 7	16, 7	
Lise	Denek sayısı			12
		5	7	
	Okullar arasındaki yüzdelik oran			
		41, 7	58, 3	
	Bu değişkenin diğer değişkenlere göre oranı			
		33, 3	58, 3	
Yüksekokul				5
	1	1	3	
	20, 0	20, 0	60, 0	
	4, 0	6, 7	25, 0	

3.24. Annelerin eğitim durumu ile çocuğun okuduğu okul arasındaki ilişki

Çocukların okudukları okullar ile annenin eğitim durumu arasında yapılan değerlendirmede annenin eğitim durumları ile çocuklarını gönderdikleri okullar arasında anlamlı ilişki vardır. Tablodaki verilere göre devlet okulunda okuyan ve örnekleme dahil edilen 25 öğrencinin annesinin eğitim derecesi şöyledir: Okur yazar olmayan 3 kişi ; ilkokul mezunu olan 17 kişi ; ortaokul mezunu 4 kişi ; lise mezunu yok;

yüksekokul mezunu olan 1 kişi. Özel A okulunda okuyan ve örnekleme dahil edilen 15 öğrencinin babasının eğitim durumu ise şöyledir: Okur yazar olmayan yok; İlkokul mezunu 8 kişi ; ortaokul mezunu 1 kişi ; lise mezunu 5 kişi ; yüksekokul mezunu 1 kişi. Özel B okuluna giden öğrencilerin babalarının eğitim düzeyleri ise şöyledir: Okur yazar olmayan, ilkokul mezunu yok ; ortaokul mezunu 2 kişi ; lise mezunu 7 kişi ; yüksekokul mezunu 3 kişi.

Tablo verilerine göre okur-yazar olmayan 3 annenin okullar arasındaki yüzdelik oranı devlet okulunda % 100 dür. İlkokul mezunu olan toplam 25 annenin okullar arasındaki yüzdelik oranı devlet okulunda % 68 ; Özel A okulunda % 32 dir. Özel B okulunda ise bu oran % 0 dir. Ortaokul mezunu olan toplam 7 annenin okullar arasındaki yüzdelik oranı devlet okulunda % 57, 1 ; Özel A okulunda ise % 14, 3 ; Özel B okulunda ise % 28, 6 dir. Lise mezunu olan toplam 12 annenin okullar arasındaki yüzdelik oranı ise devlet okulunda % 0 ; Özel A okulunda % 41, 7 ; Özel B okulunda ise % 58, 3 tür. Yüksekokulu mezunu olan toplam 5 annenin okullar arasındaki yüzdelik oranı ise devlet okulunda % 20 ; Özel A okulunda % 20 ; Özel B okulunda ise % 60 tır.

Devlet okulunda okuyan ve örnekleme dahil edilen 25 öğrencinin annesinin eğitim durumunun değişkenlere göre yüzdelik oranı ise şöyledir: Okur yazar olmayan % 12; ilkokul mezunu % 68 ; ortaokul mezunu % 16; lise mezunu % 0 ; yüksekokul mezunu % 4. Özel A okulunda okuyan ve örnekleme dahil edilen 15 öğrencinin annesinin eğitim durumunun değişkenlere göre yüzdelik oranı: Okur yazar olmayan % 0 ; ilkokul mezunu 53, 3 ; ortaokul mezunu % 6, 7 ; lise mezunu % 33, 3 ; yüksekokul mezunu % 6, 7. Özel B okulunda okuyan ve örnekleme alınan 12 öğrencinin annesinin eğitim durumu ile değişkenler arasındaki yüzdelik oran ise: okur yazar olmayan % 0 ; ilkokul mezunu % 0 ; ortaokul mezunu % 16, 7 ; lise mezunu % 58, 3 ve yüksekokul mezunu % 25 tir. (Bkz. Tablo 3.29)

Annenin eğitim durumu ile çocukların okuduğu okullar arasındaki ilişkinin oldukça anlamlı olduğu görülüyor. Genellikle liberal görüşlü ailelerin çocuklarının okuduğu Özel B okulunda okuyan öğrencilerinin annelerinin eğitim düzeyleri, Özel A ve devlet okulunda okuyan öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyine göre yüksek olduğu

görülmektedir. Devlet okulunda okuyan öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyleri genellikle ilkokul seviyesinde iken, Özel A okulunda okuyan 15 öğrencinin annesinin 8 tanesi ilkokul mezunu, 1 tanesi ortaokul, 5 tanesi lise ve 1 tanesi de yüksekokul mezunudur. Özel B okulunda okuyan 12 öğrencinin annesinin eğitim düzeyi ise diğerlerine göre farklıdır. Bu okulda çocuğu okuyan annelerin 2 tanesi ortaokul mezunu iken, 7 tanesi lise, 3 tanesi ise yüksekokul mezunudur. Annenin ve babanın eğitim düzeyi, çocuklardaki yaratıcı düşünme yeteneğinin gelişmesini etkileyen önemli etkidir.

Ailedeki çocuk sayısı ile öğrencilerin okuduğu okullar arasındaki ilişki
(Tablo 3.30)

Değişkenler	Devlet Okulu	Özel A. Okulu	Özel B. Okulu	Toplam
1 çocuklu	Denek Sayısı			4
	1		3	
	Okullar arasındaki yüzdelik oran			
	25, 0		75, 0	
	Bu değişkenin diğer değişkenlere göre oranı			
	4, 0		25, 0	
2 çocuklu	Denek sayısı			17
	8	3	6	
	Okullar arasındaki yüzdelik oran			
	47, 1	17, 6	35, 3	
	Bu değişkenlerin diğer değişkenlere göre oranı			
	32, 0	20, 0	50, 0	
3 çocuklu	Denek sayısı			16
	7	7	2	
	Okullar arasındaki yüzdelik oran			
	43, 8	43, 8	12, 5	
	Bu değişkenin diğer değişkenlere göre oranı			
	28, 0	46, 7	16, 7	
4 çocuklu	Denek sayısı			9
	4	5		
	Okullar arasındaki yüzdelik oran			
	44, 4	55, 6		
	Bu değişkenin diğer değişkenlere göre oranı			
	16, 0	33, 3		
5 ve daha fazla çocuklu	Denek sayısı			6
	5		1	
	Okullar arasındaki yüzdelik oran			
	83, 3		16, 7	
	Bu değişkenin diğer değişkenlere göre oranı			
	20, 0		8, 3	

3.25.Ailedeki çocuk sayısı ile öğrencilerin okuduğu okullar arasındaki ilişki

Ailedeki çocuk sayısı ile öğrencilerin okudukları okullar arasındaki değerlendirmede değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlılık düzeyi yüksek çıkmıştır. Çocukları devlet okulunda okuyan ve örneklem olarak seçilen 25 ailenin değişkenlere göre çocuk sayısı şöyledir: 1 çocuklu 1 aile ; 2 çocuklu 8 aile ; 3 çocuklu 7 aile ; 4 çocuklu 4 aile ; 5 ve daha yukarı çocuklu 5 aile. Çocukları Özel A okula giden ve örneklem grubu olarak

alınan 15 ailenin değişkenlere göre çocuk sayısı ise şöyledir: 1 çocuklu aile yok ; 2 çocuklu 3 aile ; 3 çocuklu 7 aile ; 4 çocuklu 5 aile ; 5 ve daha yukarı çocuklu aile yok. Çocukları Özel B okuluna giden ve örneklem grubu olarak seçilen 12 ailenin değişkenlere göre çocuk sayısı ise şöyledir: 1 çocuklu aile 3 kişi ; 2 çocuklu aile 6 kişi; 3 çocuklu aile 2 kişi ; 4 çocuklu aile yok ; 5 ve daha yukarı çocuklu aile 1 kişi.

Bir çocuklu ailelerin, okullar arasındaki yüzdelik oranları ise devlet okulunda % 25; Özel B okulunda ise % 75 oranındadır. İki çocuklu ailelerin, okul değişkenleri arasındaki oranı ise devlet okulunda % 47, 1 ; Özel A okulunda % 17, 6 ; Özel B okulunda ise % 35, 3 tür. Üç çocuklu ailelerin, okul değişkenleri arasındaki yüzdelik oranı: devlet okullarında % 43 ; Özel A okulunda % 43 ; Özel B okulunda ise % 12, 5 çıkmıştır. Dört çocuklu ailelerin okul değişkenleri arasındaki yüzdelik oranı ise devlet okullarında % 44, 4 ; Özel A okulunda % 55, 6 ; Özel B okulunda ise bu oran % 0 dır. Beş ve daha yukarı çocuklu ailelerin, okul değişkenleri arasındaki oranı ise devlet okulunda % 83, 3 ; Özel A okulunda % 0 ; Özel B okulunda ise % 16, 7 çıkmıştır.

Çocukları devlet okulunda okuyan 25 ailenin çocuk sayısı değişkenine göre yüzdelik oranı ise şöyledir: 1 çocuklu aile % 4 ; 2 çocuklu aile % 32 ; 3 çocuklu aile % 28 ; 4 çocuklu aile % 16 ; 5 ve daha yukarı çocuklu aile % 20 dir. Çocukları Özel A okulunda okuyan 15 ailenin çocuk sayısı değişkenine göre yüzdelik oranı ise şöyledir: 1 çocuklu aile % 0 ; 2 çocuklu aile %20 ; 3 çocuklu aile % 46, 7 ; 4 çocuklu aile % 33, 3 ; 5 ve daha yukarı çocuklu aile % 0. Çocukları Özel B okulunda okuyan 12 ailenin çocuk sayısı değişkenine göre yüzdelik oranı ise şöyle: 1 çocuklu aile % 25 ; 2 çocuklu aile % 50 ; 3 çocuklu aile % 16, 7 ; 4 çocuklu aile % 0 ; 5 ve daha yukarı çocuklu aile % 8, 3 olarak çıkmıştır. (Bkz. Tablo 3.30)

Tablo verilerine göre, yaratıcı düşünme yeteneğinden yüksek puan alan Özel B okulunda okuyan öğrencilerin mensup olduğu ailelerdeki çocuk sayısı diğer ailelere oranla azdır. Devlet okulunda çocuğu olan ailelerden 5 tanesinin çocuk sayısı 5' ten daha yukarı iken, özel okullarda bu oran yok denecek kadar azdır. Evde çocuk sayısının fazla olması ailelerin çocuklarına ayıracak zamanı da sınırlamaktadır. Tek veya iki çocuklu aile çocuklarına daha fazla zaman ayırırken, çok çocuklu aileler ise az zaman

ayırmak zorunda kalmaktadır. Ailedeki çocuk sayısı çocuklardaki yaratıcı düşünme yeteneğini etkileyen önemli bir etkidir.

Çocuğun evdeki ders çalışma ortamı ile okuduğu okul arasındaki ilişki
(Tablo 3.31)

Değişkenler	Devlet Okulu	Özel A. Okulu	Özel B. Okulu	Toplam
Özel Çalışma odası var	Denek Sayısı			27
	9	7	11	
	Okullar arasındaki yüzdelik oran			
	33, 3	25, 9	40, 7	
	Bu değişkenin diğer değişkenlere göre oranı			
	36, 0	46, 7	91, 7	
Özel Çalışma odası yok	Denek sayısı			8
	4	4		
	Okullar arasındaki yüzdelik oran			
	50, 0	50, 0		
	Bu değişkenlerin diğer değişkenlere göre oranı			
	16, 0	26, 7		
Oturdüğümüz odada ders çalışıyor	Denek sayısı			8
	4	3	1	
	Okullar arasındaki yüzdelik oran			
	50, 0	37, 5	12, 5	
	Bu değişkenin diğer değişkenlere göre oranı			
	16, 0	20, 0	8, 3	
Boş bulduğum her yerde ders çalışıyor	Denek sayısı			9
	8	1		
	Okullar arasındaki yüzdelik oran			
	88, 9	11, 1		
	Bu değişkenin diğer değişkenlere göre oranı			
	32, 0	6, 7		

3.26.Çocuğun evdeki ders çalışma ortamı ile okuduğu okul arasındaki ilişki

Çocukların ev içerisinde ders çalışma imkanları ile okudukları okullar arasında yapılan kıyaslamada değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlılık düzeyi yüksek çıkmıştır. Çocukları devlet okulunda okuyan 25 aileden 9 tanesinin çocuğunun özel bir ders çalışma odası mevcut iken, 4 tanesinin çalışacak özel bir odasının olmadığı görülmektedir. Ailenin oturduğu odada ders çalışanların sayısı 4 iken, boş bulduğu yerde ders çalışan öğrenci sayısı ise 8 dir. Çocukları Özel A okulunda okuyan 15 ailenin

çocuğunun ders çalışma ortamı değişkenine göre sayıları ise şöyledir: Özel çalışma odası olan 7 ; özel çalışma odası olmayan 4 ; oturduğu odada ders çalışan 3 ve boş bulunduğu yerde ders çalışan ise 1 öğrencidir. Özel B okulundaki durum ise şöyledir: Özel ders çalışacak odası olan 11, özel çalışma odası olmayan yok, oturduğu odada ders çalışan 1; boş bulunduğu yerde ders çalışan ise yok.

Özel ders çalışma odası olan 27 çocuktan okul değişkenine göre yüzdelik dağılımları ise şu şekildedir: Devlet okullu % 33, 3 ; Özel A okulu % 25, 9 ; Özel B okulu % 40, 7. Özel ders çalışma odası olmayan 8 çocuktan okul değişkenine göre yüzdelik dağılımı ise şöyledir: Devlet okulu % 50 ; Özel A okulu % 50. Ailenin oturduğu odada ders çalışan 8 öğrencinin okul değişkenine göre yüzdelik oranı ise; devlet okulunda % 50 ; Özel A okulunda % 37, 5 ; Özel B okulunda ise % 12, 5 tir. Boş bulunduğu yerde ders çalışan 9 çocuğun okul değişkenine göre yüzdelik dağılım oranı ise ; devlet okulunda % 88, 9; Özel 1 okulunda % 11, 1 dir.

Ders çalışma ortamlarının devlet okulundaki yüzdelik oranı ise şöyledir; Özel çalışma odası var % 36 ; Özel çalışma odası yok 16; ailenin oturduğu odada ders çalışan % 16; boş bulunduğu yerde ders çalışan % 32 dir. Özel A okulunda ise ; özel çalışma odası var % 46, 7 ; özel ders çalışma odası yok % 26, 7 ; ailenin oturduğu odada ders çalışan % 20, 7 boş bulunduğu yerde ders çalışan % 6, 7 dir. Ders çalışma ortamı ile Özel B okulundaki yüzdelik oran ise şöyle: Özel ders çalışma odası var % 91, 7 ; Özel ders çalışma odası yok % 0; ailenin oturduğu odada ders çalışan % 8, 3 ; boş bulunduğu yerde ders çalışan % 0 dir. (Bkz. Tablo 3.31)

Çocuğa evde sağlanan ders çalışma ortamı ile çocukların okuduğu okullar arasındaki ilişkinin sonuçları oldukça anlamlıdır. Özel okullarda okuyan öğrenciler ile devlet okulunda okuyan öğrenciler arasında ders çalışma ortamı arasında bir kıyaslama yapıldığında özel okullarda okuyan öğrencilerin evde ders çalışma imkanları, devlet okulunda okuyan öğrencilere oranla fazladır. Devlet okulunda okuyan 25 öğrenciden 9 tanesinin evde özel ders çalışma odası bulunurken, özel okullarda okuyan 27 öğrenciden 18 tanesinin bu imkana sahip olduğu görülmektedir. Az gelirli ailelerin çoğunluğunda çocuklar boş bulunduğu bir yerde veya ailenin tüm fertlerinin oturduğu odada ders

çalışırken, özel okullarda okuyan öğrencilere bu duruma az rastlanmaktadır. Evde özel ders çalışma odasına sahip çocukların yaratıcı düşünme yetenekleri, bu imkanı olmayan çocuklara oranla yüksektir.

Aile içerisinde alınan kararlarda çocuğun fikrine danışılması ile çocukların okuduğu okullar arasındaki ilişki (Tablo 3.32)

Değişkenler	Devlet Okulu	Özel A. Okulu	Özel B. Okulu	Toplam
Kesinlikle danışmam	Denek Sayısı			5
	4	1		
	Okullar arasındaki yüzdelik oran			
	80, 0	20, 0		
	Bu değişkenin diğer değişkenlere göre oranı			
	16, 0	6,7		
Çok az danışırım	Denek sayısı			15
	9	5	1	
	Okullar arasındaki yüzdelik oran			
	60, 0	33, 3	6, 7	
	Bu değişkenlerin diğer değişkenlere göre oranı			
	36, 0	33, 3	8, 3	
Ara-sıra danışırım	Denek sayısı			22
	7	9	6	
	Okullar arasındaki yüzdelik oran			
	31, 8	40, 9	27, 3	
	Bu değişkenin diğer değişkenlere göre oranı			
	28, 0	60, 0	50, 0	
Kesinlikle danışırım	Denek sayısı			10
	5		5	
	Okullar arasındaki yüzdelik oran			
	50, 0		50, 0	
	Bu değişkenin diğer değişkenlere göre oranı			
	20, 0		41, 7	

3.27.Aile içerisinde alınan kararlarda çocuğun fikrine danışılması ile çocukların okuduğu okullar arasındaki ilişki

Aile içerisinde alınan kararlarda çocuğun fikrine danışılması ve çocuktan da fikir alma eğiliminde olan aile tutumları ile çocukların okudukları okullar arasında değişkenler arasındaki ilişkinin yüzdelik oranları anlamlı çıkmıştır. Bulgulara göre çocukları devlet okulunda okuyan ve örneklem grubu olarak seçilen 25 ailenin değişkenlere verdikleri

cevaplara göre sayıları şu şekildedir; Kesinlikle danışmam 4 aile; az danışırım 9 aile ; ara-sıra danışırım 7 aile; kesinlikle danışırım 5 aile ; Özel A okulunda çocukları okuyan 15 ailenin bu değişkenlere göre sayıları ise; kesinlikle danışmam 1 aile; az danışırım 5 aile; ara-sıra danışırım 9 aile ; her zaman danışırım diyen aile yok Özel B okulunda çocukları okuyan 12 ailenin değişkenlere göre dağılımı ise şöyledir: Kesinlikle danışmam diyen aile yok; az danışırım 1 aile ; ara-sıra danışırım 6 aile ; her zaman danışırım 5 aile.

Kesinlikle danışmam tutumunu sergileyen toplam 5 ailenin okul değişkenine göre yüzdelik oranı ise devlet okulu % 80 ; Özel A okulu % 20 dir. Az danışırım tutumunu sergileyen toplam 15 ailenin okul değişkenine göre yüzdelik oranı ise devlet okulu % 60 ; Özel A okulu % 33, 3 ; Özel B okulu ise % 6, 7 dir. Ara-sıra danışırım tutumunu sergileyen 22 ailenin yüzdelik dağılımı ise devlet okulu % 31, 8 ; Özel A okulu % 40, 9; Özel B okulu ise % 27, 3 tür. Her zaman danışırım tutumunu sergileyen 10 ailenin yüzdelik dağılımı ise devlet okulu % 50 ; Özel B okulu ise % 50 dir. Devlet okulu ile ailenin tutumları değişkenleri arasındaki yüzdelik oran ise; kesinlikle danışmam % 16 ; az danışırım % 36 ; ara-sıra danışırım % 28 ; her zaman danışırım % 20 olarak çıkmıştır. Özel A okulunda ise değişkenlere göre oran kesinlikle danışmam % 6, 7 ; az danışırım % 33, 3 ; ara-sıra danışırım % 60 ; her zaman danışırım % 0 dir. Özel B okulu ile değişkenler arasındaki yüzdelik oran; kesinlikle danışmam % 0 ; az danışırım % 8, 3 ; ara-sıra danışırım % 50 ; her zaman danışırım % 41, 7 dir. (Bkz. Tablo 3.32)

Tablo verilerine göre aile içerisinde alınan kararlarda çocuğun fikrine danışılması gibi aile tutumları ile çocukların okuduğu okullar arsında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Çocuğu devlet okulunda okuyan ailelerin çocuğun fikrine kesinlikle danışmamak veya az danışmak gibi bir tutum sergilerken, bir kısmı ise ara-sıra danışma veya kesinlikle danışırım gibi tutum sergilemektedir. Muhafazakar görüşlü aileler ise çoğunlukla ara-sıra danışırım veya az danışırım gibi tutum sergilerken, liberal görüşlü ailelerin çoğunluğu ise ara-sıra danışırım veya kesinlikle danışırım gibi tutum göstermektedir. Bu sonuçlara göre daha çok liberal görüşü benimseyen ailelerin çocuklarının fikirlerine sık sık başvurdukları görülmektedir.

Öğrencilerin Torrance Yaratıcı Düşünme Testi'nden aldıkları puanlarla cinsiyet arasındaki ilişki (Tablo 3.33)

Denek No	Okuduğu okul türü	Cinsiyeti	Yaratıcı düşünme yeteneğinin alt boyutlarından aldıkları toplam puanlar			
			Akıcılık	Esneldik	Özgünlük	Toplam
1	Devlet Ok.	E	31	22	34	87
2	"	E	14	11	16	41
3	"	K	23	17	22	62
4	"	E	20	18	17	55
5	"	E	16	17	17	50
6	"	K	25	17	20	62
7	"	K	21	16	31	68
8	"	E	24	21	33	88
9	"	E	21	19	24	64
10	"	E	40	28	73	141
11	"	K	30	18	30	78
12	"	E	33	19	56	108
13	"	E	8	11	6	25
14	"	E	53	25	67	145
15	"	K	33	31	46	110
16	"	E	24	26	32	82
17	"	K	22	23	26	71
18	"	K	50	37	63	150
19	"	K	38	26	42	106
20	"	E	52	30	70	152
21	"	K	25	20	24	69
22	"	K	32	18	35	85
23	"	E	34	29	46	109
24	"	K	47	31	63	141
25	"	K	46	26	49	121
26	Özel A. okulu	E	18	15	23	56
27	"	E	22	19	24	65
28	"	K	33	19	49	101
29	"	K	19	19	24	62
30	"	K	36	26	47	109
31	"	K	24	23	34	81
32	"	K	36	28	62	126
33	"	E	38	29	61	128
34	"	E	17	18	25	60
35	"	K	20	19	25	64
36	"	E	23	18	25	66
37	"	K	27	24	46	97
38	"	E	23	23	42	88
39	"	E	25	20	34	79

40	"	E	47	25	82	154
41	Özel B. okulu	K	44	29	65	128
42	"	K	47	39	91	177
43	"	E	48	36	73	157
44	"	K	58	33	71	162
45	"	K	56	41	98	195
46	"	E	42	29	69	141
47	"	K	51	32	90	173
48	"	K	29	28	43	100
49	"	E	32	24	45	102
50	"	E	27	21	40	88
51	"	K	35	29	47	111
52	"	E	42	22	87	151

3.28.Öğrencilerin Torrance Yaratıcı Düşünme Testi' nden aldıkları puanlarla cinsiyet arasındaki ilişki

Araştırmaya katılan 52 denek arasında kız ve erkek öğrencilerin Torrance Yaratıcı Düşünme Testi'nin alt boyutları olan akıcılık, esneklik ve özgünlükten almış oldukları puanlar, okul türlerine göre tabloda verilmiştir. Deneklerden 26 tanesi kız, 26 tanesi ise erkektir. Örneklemeye alınan 26 kız öğrenciden 12 tanesi devlet okulundan, 7 tanesi Özel A okulundan 7 tanesi ise Özel B okulundan alınmıştır. Erkek deneklerin 13 tanesi devlet okulundan, 8 tanesi Özel A, 7 tanesi ise Özel B okullarından alınmıştır. (Bkz. Tablo 3.33)

Tablodaki bulgulara göre toplam 26 kız öğrencinin Torrance Yaratıcı Düşünme Testi'nin alt boyutları olan akıcılık, esneklik ve özgünlük faktörlerinden almış oldukları puanların toplamı 2809 dur. Bu sayının aritmetik ortalaması alındığında her kız öğrencinin ortalama 108, 03 puan aldığı görülüyor. Toplam 2482 puan alan 26 erkek öğrencinin bu puana göre aritmetik ortalaması alındığında 95, 46 ortalama puan aldıkları görülmektedir. Bulgular 4. hipotezimizde ileri sürdüğümüz "kız öğrencilerin yaratıcılık düzeyi erkek öğrencilere göre yüksektir" görüşünü desteklemektedir. Kız öğrencilerin daha yaratıcı düşüncülerinin sebepleri arasında, ailelerin kız çocukları ile daha yakından ilgilenmelerini ve ailedeki çocuk sayısının azlığını gösterebiliriz.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yaratıcılık doğuştan getirilen bir yetenek olduğu gibi, ailelerin sosyo-ekonomik statüleri, eğitim durumları, tutumları ile okulun yapısı ve öğretmen tutumlarından da etkilenmektedir. Aile ve okul, çocuklarda var olan yaratıcılık yeteneğinin gelişmesinde veya körelmesinde önemli etkenlerdir. Okulun yapısı, öğretmenlerin öğrenciye karşı tutumları, sınıf içinde demokratik bir ortamın olup olmadığı yaratıcılığın gelişmesi ile yakından ilgilidir.

Özellikle sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan ailelerin çocukları genellikle özel okullarda eğitim ve öğretim görmektedir. Özel okul yönetici ve öğretmenleri ile yaptığımız görüşmelerde velilerin çocuklarının eğitim durumları ile yakından ilgilendikleri belirtildi. Devlet okullarında okuyan öğrencilerin velileri ise bu konuda ilgisiz kalmaktadır. Öğretmenler ayda bir yaptıkları veli toplantılarına, velilerin gelmemesinden şikayet ederken, aynı durumun evlerde de yaşandığını söylediler. Okulda ve evde ilgisiz kalan çocukların hem okul başarı durumları düşerken, hem de yaratıcı düşünme yeteneklerinin de olumsuz yönde etkilendiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Çocuğun eğitim ve öğretim gördüğü okul kadar, yaşadığı sosyal çevre, eğlenmek ve dinlenebilmek imkanları başarısını ve yaratıcılığını etkilemektedir. Bu da bir anlamda ailenin sosyo-ekonomik durumu ile ilgilidir. Babanın toplumca beğenilen bir mesleğe sahip olması, ailenin gelir seviyesinin yüksek olması çocuğun yaşadığı çevreyi belirlemektedir. Böyle bir aileye sahip olan çocuğun yakın çevresi de bu tür ailelerden oluşmaktadır. Bu tür çocuklar eğlenme ve dinlenme gibi temel ihtiyaçlarını rahatlıkla karşılarlarken, tiyatro, sinema, spor müsabakalarını izleyerek ve bu tür sosyal faaliyetlerle yaşantılarına çeşitli zenginlikler de katmaktadır.

Yaratıcılığın gelişmesinde oyunun rolü çok büyüktür. Yaratıcı oyun bir anlamda çocukta yaratıcılık eğitiminin temelidir. Yaratıcı oyun çocukların duygularını yansıtma açısından önemlidir. Üzüntülerini, sıkıntılarını, sevinçlerini değişik rollere girerek ortaya koyarlar. Bu onların rahatlamalarına, duygusal yönden sağlıklı olmalarına

yardımcı olur. Annesi ile arasında çatışma olan çocuk bebeği ile oynarken duygularını ortaya koyar, annesine söyleyemediklerini bebeğine söyleyerek doyum sağlar. Çocuklar birbirleri ile oynarken birbirleri ile etkileşim halindedirler. Bu birbirlerinin yaşantılarından yararlanma, bir işi beraberce yapma, karşılaştıkları sorunlara kendi kendilerine çözüm yolları bulabilme, kısaca birlikte yaşamayı öğrenme açısından son derece önemlidir. Bu arada çocukların davranışlarında değişimler ve gelişmeler görülür. Yeni şeyler öğrenirler. En önemlisi yaratıcılıkları gelişir

Sosyo-ekonomik statüleri yüksek olan aileler teknolojinin bütün imkanlarından kolaylıkla yararlanmaktadır. Evinde bilgisayarla çalışan çocuğun yaratıcı yeteneğinin gelişmesi beklenen bir sonuçtur. Sosyo-ekonomik statüleri düşük olan ailelerin çocuklarına sağladığı imkanlar yok denecek kadar azdır. Geçim sıkıntısı çeken aile, değil ayda bir sinemaya gitmek, çocuğuna okul harçlığı vermekte bile sıkıntı çekmektedir.

Ailenin dirlik ve düzenlik içerisinde olmasında gelir önemli bir etkidir. Yeterli bir gelire sağlanacak iyi bir aile ortamı, çocukların kişiliğinin gelişmesinde de etkili olmaktadır. Kuşkusuz yoksul bir aile gereksinimlerini gideremediği için bir çok sorunla karşılaşır. Ekonomik sıkıntılar çoğu zaman ailenin parçalanmasına kadar gitmektedir. Öte yandan geçim sıkıntısı çeken ailenin üyeleri, yeterli beslenememeleri yüzünden sağlıklarını da tehlikeye atarlar. Çalışan anneler evin geçimine katkıda bulunmaktadır. Hele de yorucu bir işte çalışıyorsa akşam eve geldiğinde yorgunluktan çocuğu ile çoğu zaman ilgilenemez. Çalışan anne ve babaların ilgisizliği çocuğu aile sevgisinden ve ilgisinden mahrum bırakmaktadır. Özellikle bu tür çocuklar okuldan eve döndüklerinde anne babanın olmaması yüzünden kendilerini sokağa atmakta, kötü alışkanlıklar edindikleri görülmektedir. Sosyo-ekonomik statüsü yüksek olan ailelerin eğitim seviyelerinin sosyo-ekonomik statüsü düşük olan ailelere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Ailelerin eğitim düzeyleri çocuklarına karşı tutumlarının oluşmasında belirgin bir farklılık gösteriyor. Eğitim düzeyi yüksek olan ailelerde genellikle demokratik bir ortam hakim olurken, eğitim düzeyi düşük olan ailelerde babanın otoriterliği dikkati çekmektedir. Ailelerin çocukları ile iletişim kurmaları da çocuğun başarısını ve yaratıcılığını etkileyen önemli bir etkidir.

Eğitim düzeyi yüksek olan ailelerin çocukları ile olan iletişimleri, eğitim düzeyi düşük ailelerle farklılık göstermektedir. Dil öğrenci başarısını ve yaratıcı düşünme yeteneğini etkileyen en önemli etmenler arasındadır. Özellikle zeka gelişimi, düşünme biçimini ve algıyı etkilemesi bakımından ayrı bir öneme sahiptir. Farklı sosyo-ekonomik düzeylerde bulunan ailelerde tek dilin farklı kullanılması, çocuğun okul başarısının yanısıra yaratıcı düşünme yeteneğini de etkilemektedir. Alt sosyo-ekonomik düzeyde bulunan ailelerde çok kısır bir dil kullanılması, çocuğun yaratıcı düşünme yeteneğini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu aile çocuklarının kullandıkları tümceler kısa ve gramer bakımından basittir. Sözcük hazinesi kısıtlı ve sıfatlar azdır. Kalıp yargılı ifadeler kullanırlar. Soyut düşüncelerin kullanışı çok azdır. Genellikle bitmemiş ve yapısal bakımdan zayıf cümleler kurarlar. Duygu ve düşüncelerini tam olarak anlatamazlar. Duygu ve düşüncelerini daha çok hareketlerle anlatmaya çalışırlar. Yani duygu ve düşüncelerini ifade ederken sıkılırlar. Oysa ki, üst sosyo-ekonomik düzeyde bulunan aile çocukları daha karmaşık bir konuşma biçimine sahiptirler. Ana babalarının konuşmalarını dinleyerek onları taklit ederler. Ayrıntılı ve ince bir konuşma biçimi, uzun cümleler, karmaşık cümle yapısı, seçilmiş sıfatlar, soyut adlar bu çocukların konuşma biçimini oluşturur.

Sadece basit dili öğrenen çocukların yeni şeyleri öğrenme yetenekleri sınırlıdır. Ayrıca bu tür çocukların diğer kimselerle etkileşimi de sınırlı kalmaktadır. Çünkü, onların kullandıkları dil, deneyimleri düzenleme yeteneğini sınırlamaktadır. Karmaşık bir dili öğrenen çocuklar ise, düşüncelerini daha ayrıntılı olarak anlatabilme ve yaratıcı düşünebilme yeteneklerini elde etmektedir. Ayrıca duygu ve düşünceleri de ayırt edebilme gücüne sahip olmaktadır.

Yaratıcı düşünme yeteneği, doğuştan getirilen bir özellik olmasının yanısıra, çocuğun hayatına giren zengin yaşantılarla da geliştirilebilir. Yaratıcı düşünme yeteneği bireyler arasında farklılık göstermektedir. Özellikle çocuklarda yaratıcılığın geliştirilmesi konusunda gelişmiş ülkelerde bir dizi çalışmalar yapılmaktadır. Sosyal yaşamdaki demokrasi anlayışı aile hayatına da girmiştir. Aileler çocuklarına demokratik bir ortam sağlayarak, her türlü karar sürecine onları da dahil etmektedir. Çocuk problemlerini çözerken çoğu zaman aile çocuğuna yol göstericidir. Bağımsız iş yapabilme yeteneğini

kazanan çocuk, yaşamının her alanında düşüncelerini rahatlıkla ifade edebilmekte ve olaylara farklı açılardan bakabilmektedir. Aynı durum eğitim kurumlarında da söz konusudur. En basit örneği, ilkokul çocuklarında önlük giyme mecburiyeti yoktur. Yani çocuk giyim kuşam konusunda tek bir kalıba sokulmamıştır. Ülkemizde ise durum farklıdır. Öğrencinin önlük giymesi mecburidir. Çocuğa özgürce giyinme imkanı tanınmamıştır.

Araştırmanın bulgularına göre, ilköğretim okulu 5. sınıf öğrencilerinin yaratıcı düşünme yeteneği ile ailelerin eğitim durumları, ekonomik durumları ve çocuklarına karşı tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca öğrenciler arasındaki cinsiyet farklılığının yaratıcı düşünme yeteneğinde farklılık gösterdiği, kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha yaratıcı düşündükleri istatistiksel olarak belirlenmiştir. Bulgulara göre, anne ve babanın eğitim durumlarının, ailenin aylık geliri ile geçim durumunun ve ailenin çocuğa karşı tutumlarının çocuklardaki yaratıcı düşünme yeteneğini etkilediği sonucuna varılmıştır.

Yaratıcı düşünme yeteneğinin alt boyutları ile ilgili bulgular incelendiğinde, akıcılık, esneklik ve özgünlük özelliği ile anne ve babanın eğitim durumları, ailenin ekonomik durumu, çocuğa karşı tutum ve yaklaşımları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Bu sonuçlardan yola çıkarak, ailelerin eğitim ve ekonomik durumları ile tutumlarının yaratıcı düşünme yeteneğinin çocuklarda olumlu olarak geliştirilmesi amacıyla aileye, öğretmenlere ve araştırmacılara yönelik bazı önerilerde bulunulmuştur.

Aileye yönelik öneriler:

Aile çocuğun dünyaya gözlerini açtığı ilk sosyal kurumdur. Ailenin ve çevrenin çocuğa sağladığı imkanlar, ailenin duyguları, davranışları, tutumları ve bunları ifade etme biçimi çocuğun olumlu ya da olumsuz bir kişilik kazanmasına yol açmaktadır. Bu nedenle çocuğun gelişiminin ilk yıllarından itibaren, ailenin çocukla olan ilişkisi kişilik kavramı D ve yaratıcılık yönünün gelişmesinde önemli bir rol oynar. Anne ve babanın

kabul edici, olumlu, yapıcı yaklaşımları çocuğun kendini ifade etmesine ve kendisini tanımasına yardımcı olur.

Olumlu bir kişilik geliştiren bireyler, kendilerine daha çok güvenir, kendilerini tanır ve kendilerini geliştirmek için büyük çaba gösterirler. Yaratıcı düşünme yeteneği bütün çocuklarda olan bir özelliktir. Yaratıcı düşünme yeteneğinin gelişmesinde de ailenin önemli bir rolü vardır. Ailenin demokratik anlayışta olması, çocuğunun fikirlerini desteklemesi, yol göstermesi, sağlıklı iletişim kurması çocukta varolan bu yeteneğin gelişmesine yardımcı olur. Aynı şekilde aileler mutlaka kadının ve erkeğin eğitime büyük önem vermelidirler. Eğitim düzeyi yüksek olan anne ve babalar çocukları ile iletişimlerini daha sağlıklı kurmaktadır. Cümleleri kurarken, zengin bir dil kullanmakta, aynı dili çocuklarına da kazandırmaktadırlar.

Araştırma bulgularında anne ve babanın eğitim düzeyi ile çocukların yaratıcı düşünme yeteneği arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Eğitim düzeyi yüksek olan ailelerin, çocuklarının da yaratıcı düşünme yetenekleri yüksek çıkmıştır. Bu nedenle eğitim düzeyi düşük olan anne ve babalar eğitimin önemini kavramalı ve kendilerini bu yönde geliştirmelidir. En azından, çocuklarına karşı tutumlarını gözden geçirmek için anne ve babaya yönelik çeşitli kitaplar okuma yoluna gitmelidirler.

Aynı şekilde ailenin ekonomik durumu da çocuğun yaratıcı düşünme yeteneğini etkileyen önemli bir etken olarak karşımıza çıkıyor. Dar gelirli aileler, ekonomik imkanlarını biraz zorlayarak, çocuklarına iyi bir eğitim ortamı sağlama yolunu seçmelidir. Ev içerisinde iyi bir ders çalışma ortamına sahip olan çocukların yaratıcı düşünme yetenekleri, bu ortama sahip olmayan çocuklara göre yüksek çıkmıştır. Dar gelirli aileler oturdukları ev ortamında mutlaka çocuklarına rahat ders çalışacak ortamlar hazırlamalıdır. Ekonomik sıkıntılarını çocuklarına yansıtmamak için gerekli gayreti göstermelidir.

Ailenin çocuğun okul durumu ile yakından ilgilenmesi çocuğun okul başarısının yanısıra yaratıcı düşünme yeteneğini de etkilemektedir. Bu nedenle aileler çocuklarının okul durumları ile yakından ilgilenmelidir.

Uyumlu ve hoşgörölü bir aile ortamı içinde , tutarlı ve sağılıklı ilişkiler içerisinde yetişen çocuk, özerk ve yaratıcı bir birey olarak yetişkin yaşamına ulaşabilir. Ana-baba- çocuk üçgenindeki sorunların başlangıç noktası çoğı zaman anne ve babada düğümlenmektedir. Anne ve babanın çocuklarına karşı tutumlarının sağılıklı olması, büyük ölçüde onların kendi içinde barışık, dengeli, huzurlu ve birbirlerine karşı sevgi ve saygılı olmalarına bağılıdır. Anne babanın birbirine karşı tutumları da çocuğun yaratıcı düşünme yeteneğini etkilemektedir. Çocuklarının gözü önünde sürekli tartışan ailelerin çocukları, anne ve babaya olan güvenlerini kaybederler. Ailenin mutluluğı, anne babanın birbirine karşı tutumları çocuk açısından önemlidir. Karı-koca çocuklarının yanında kesinlikle birbirlerini aşağılayıcı tavırlar sergilemeden uzak durmalıdır.

Çocuğı sorumluluk duygusu kazandırmak ailede başlar. Sorumluluğun kazandırılmasında aile içerisinde çocuğı karşı anne ve babanın takındığı tavırlar, aile içi etkileşim ve özellikle ailedeki disiplin anlayışının önemli bir rolü vardır. Disiplin, çocuğı istenilen davranışı ve alışkanlıkları öğretmek, kendi kendini denetlemeyi ya da iç denetim demek olan ahlak gelişimini sağlamaktır. Sevgi temeline dayanmayan bir disiplinin gerçekleşme şansı yoktur. Disiplin aslında sorumluluğı öğretmektir. Sorumluluk, öncelikle anne ve babanın sorumluluk bilinci içinde rollerini gereğince yapmaları ile mümkün olur.

Anne-baba çocuğı, işlediğı bir suçtan dolayı hemen cezalandırma yolunu seçmemelidir. Aileler çocuğı cezalandırmak yerine, çocuğı bu hataya sürükleyen sebepleri araştırma gayreti içine girmeli ve çocuklarına karşı daha sevecen, tutarlı davranışlar sergilemelidir.

Aile içerisinde fikrine değeri verilen çocukların yaratıcı düşünme yetenekleri, fikrine değeri verilmeyen çocuklara göre daha yüksektir. Kendi çocukluk yıllarında engellenmiş bireyler, ana-baba olduklarında eskiden kendilerine tanınmamış olan özgürlüklere çocuklarının sahip olmalarına karşı bilinç dışı bir kıskançlık geliştirirler. Bu nedenle çoğı kez kendi ana-babalarından gördükleri yöntemlerle çocuklarını dizginleme, suçlama, aşağılama yollarını denerler. Çocuğun evde karar verme sürecine katılması ve fikirlerine değeri verildiğinin farkında olması aileler tarafından dikkate alınması gereken

bir konudur. “senin kafan çalışmaz”, “sen anlamazsın”, “işe burnunu sokma” vb. tutumlar çocuğun fikrini serbestçe söyleme ve girişimde bulunma gibi duyguların yıkılmasına neden olur. Çocukluk döneminde anne-babasının sürekli eleştirisine maruz kalan çocuk, ailesinden kendisine azar gelmemesi için pısrık yetişecektir. Anne ve babalar mutlaka bu tutumlardan kaçınmalıdır

Ailenin demokratik olması, çocuğun hem sağlıklı bir kişilik geliştirmesine, hem de yaratıcı düşünme yeteneğinin gelişmesine katkı sağlar. Ailede fikirlere karşı gösterilen hoşgörü, çocuğa aile tarafından kazandırılacak en önemli davranıştır. Çocuk ailede kazandığı bu davranışı başkaları ile olan ilişkilerinde de sürdürür.

Resim yapmak, resim boyamak, herhangi bir enstrümanı çalmak çocuğun yaratıcı düşünme yeteneğinin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Sinema, tiyatro ve sportif oyunlar gibi sosyal faaliyetler çocuğun yaşamına zenginlik katan önemli etmenlerdir. Aileler çocuklarına bu imkanları tanımak için gayret göstermelidir. Anne ve baba çocuğun resim yapması, enstrüman çalması gibi yaptığı bu çalışmalarını desteklemeli, onlara karşı yol gösterici olmalıdır. Çocuğun yaptığı projeler anlamsız da olsa, annesi ve babası tarafından desteklenmelidir. Aile çocuğu aşırı derecede koruyucu tutumlardan uzak durmalıdır.

Araştırma bulgularında ortaya çıkan önemli bir sonuçta devlet okulu ile özel okullarda okuyan öğrencilerin yaratıcı düşünme yetenekleri arasındaki anlamlı ilişkidir. Özel okullarda okuyan öğrencilerin eğitim gördüğü okul ortamları, sınıflardaki öğrenci sayısı, okuldaki ders araç gereçleri devlet okuluna göre farklılık göstermektedir. Özel okullardaki 5. sınıflarda okuyan öğrenciler en fazla 15 kişilik sınıflarda eğitim ve öğretim görürken, devlet okulunda sınıflardaki öğrenci sayısı 40 dolayındadır. Ayrıca özel okullarda okuyan öğrencilerin velileri çocuklarının okul durumu ile yakından ilgilenmektedir. Devlet okullarında ise velilerin büyük kısmı bu tutumu sergileyememektedir.

Sonuç olarak, anne-baba çocuğa sevgi veren, girişim yeteneğini ve özgüvenini kazanabilmesi için onu destekleyen kişiler olmalıdır. Yeterli bir desteğin verildiği

demokratik aile ortamında yetişen çocuk cesaretli ve toplumun beklediği yaratıcı düşünme yeteneğine sahip insan olur. Yaşamını yapıcı çabalar üzerinde kurmayı öğrenir. Anne ve babalar üzerlerine düşen bu sorumluluk duygusundan kesinlikle kaçmamalıdır.

Okula ve öğretmenlere yönelik öneriler:

Okul ve öğretmen faktörü çocukların belli özelliklerini, yeteneklerini geliştirmek için önemli bir unsurdur. Bu faktörler çocuklardaki yaratıcı düşünme yeteneğinin gelişmesinde de etkili olmaktadır. Okul yöneticileri ve sınıf öğretmenlerine büyük görevler düşmektedir. Özellikle öğretmenlerimizin çocukların kendilerini tanımaları, düşüncelerini ifade edebilmelerini sağlamak için sınıf içinde uygun ortamlar sağlamalıdır. Ailede gerekli sevgiyi göremeyen, baskıcı bir aile ortamında bulunan çocukların durumları öğretmenler tarafından yakından takip edilmeli, en azından sınıf içerisinde sevgi ve demokratik bir ortam sağlanarak, çocuğun yaratıcı düşünme yeteneğinin gelişmesine katkıda bulunmalıdır.

Öğretmenlerin özellikle sınıflardaki otoriter ve baskıcı tutumları, ifade ve beceri derslerinde öğrenciyi etkin kılmayan yaklaşımları öğrenciler üzerinde olumsuz etkiler yapmaktadır. Aynı zamanda okul-aile işbirliğinin yeterince sağlıklı olup olmadığı öğrencinin hem derslerdeki başarısını hem de yaratıcı düşünme yeteneğini etkilemektedir. Çocuğunu okula kaydettirdikten sonra bir daha okula uğramayan velilerin çocuğuna karşı sorumluluk duygusunu yerine getirdiği söylenemez.

Katı eğitim kuralları dışına çıkıp çocuklara belli sınırlar içerisinde özgürlük tanıyarak ve uyarıcıları düzenleyerek onların yaratıcı düşünme yeteneklerini ortaya koymalarına ve istedikleri denemeleri yapmalarına fırsat verilirse, daha yaratıcı ve daha mutlu çocuklar yetiştirmiş oluruz.

Bunun yanı sıra, eğitim sistemimizdeki programlar, çocuklardaki yaratıcı düşünme yeteneğinin gelişmesi yönünde maalesef herhangi bir katkı sağlamamaktadır. Oysa, yaratıcı düşünme yeteneği önemli bir güçtür. Günümüzde teknolojik gelişmelerin

kaynağı yaratıcı düşünmedir. Bu sebeple çocuklarda yaratıcı düşünme yeteneğinin harekete geçirilmesi ve geliştirilmesi eğitimcilere düşmektedir.

Bundan sonra yapılacak araştırmalara yönelik öneriler:

İleride yapılacak araştırmalara faydası olacağı düşüncesiyle aşağıdaki önerilerin verilmesi gerekli görülmüştür.

1.Bu araştırmanın örneklemini bilindiği gibi Sakarya’ da bir devlet okulu ve farklı görüşlere sahip üst gelir ve eğitim grubuna dahil aile çocuklarının okuduğu iki özel okuldan seçilmiştir. Araştırmanın bulgularının daha geniş bir evrene genellenebilmesi için değişik tipteki okullarda da daha geniş biçimde araştırılması faydalı olacaktır.

2.Yapılacak olan yeni araştırmalarda, ailenin tutumlarının yanısıra, öğretmen tutumlarının da araştırmaya dahil edilmesi, çocuklarda yaratıcı düşünme yeteneğinin geliştirilmesi konusuna katkı sağlayacaktır.

3.Yeni araştırmalarda çocuklar arasındaki sınıf ve yaş değişkenlerinin de gözönüne alınması faydalı olacaktır. Böylece farklı yaş seviyesinde ve sınıflarda okuyan öğrencilerin yaratıcı düşünme yetenekleri ile ailelerin tutumları arasındaki ilişki karşılaştırılabilecektir.

4.Yaratıcı düşünme yeteneği ile ilgili olarak yapılacak olan araştırmalarda Torrance Yaratıcı Düşünme Testi’ nin akıcılık, esneklik ve özgünlük gibi alt boyutlarının da incelenmesi, konunun daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmasına katkı sağlayacaktır.

5. Okul yöneticilerin ve öğretmen tutumlarının, sınıflardaki eğitim ve öğretim gereçlerinin çocuğun yaratıcı düşünme yeteneğine etkisi de araştırılması gereken önemli bir konudur. Araştırma sonuçları okul yöneticileri ve öğretmenlerin öğrencilere karşı yeni tutumlar sergilemesini sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

ADDİNGTON, Jack Ensign, “% 100 Düşünce Gücü”, (% 100 Mind Power), Çeviren: Birol Çetinkaya, Akaşa Yayınları, İstanbul, 1997.

AKBAŞ, Turan, “Yaratıcılık”, Çukurova Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Dergisi, Cilt:1, Sayı:6, Adana, 1991.

ARIK, Alev, “Yaratıcılık”, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1990.

ASLAN, A. Esra, “Yaratıcı Düşünceli Bireylerin Psikolojik İhtiyaçları”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul, 1994.

BAŞARAN, İbrahim Ethem, “Eğitim Psikolojisi, Modern Eğitimin Psikolojik Temelleri”, Ankara, 1988.

BERKTİN, Cezmi Tahir, “Okul Öncesi Eğitim ve Çocuklarımız”, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1972.

BİLEN, Mürüvvet, “Sağlıklı İnsan İlişkileri”. Sistem Ofset, Ankara, 1990.

BOZKURT, Nejat, “Sanat ve Estetik Kuramları” Sarmal Yayınevi, 2. Basım, İstanbul, 1995.

BURSALIOĞLU, Ziya, “Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 6. Basım, Ankara, 1986.

DAVASLIGİL, Ümit, “Yaratıcılık ve Oyun”, Eğitim ve Bilim, Cilt:13, Sayı:71, Ankara, 1989.

ELMACIOĞLU, Tuncer, “Başarıda Aile Faktörü”, Hayat Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 1998.

FREUD, Sigmund, “Beş Konferans ve Psikanalize Toplu Bakış”, Çeviren: (Kamuran Şipal), Cem Yayınevi, İstanbul, 1996.

GEL, Yücel, “Çağdaş Eğitimde Sanat”, Çağdaş Yaşamı Destekleyenler Derneği Yayınları, İstanbul, 1994.

GENÇTAN, Engin, “Çağdaş İnsanda Normaldışı Davranışlar”, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları: 69, Ankara, 1978.

-----“Çağdaş İnsanda Normaldışı Davranışlar”, Maya Matbaası, Ankara, 1981.

İNCELER, Ş. Halime, “Yalnızlaşan Kalabalık”, Çizgi Üstü, 1. Sayı, İstanbul, 1992

JERSILD, Arthur T. “Çocuk Psikolojisi” Çeviren: Gülseren Günce, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, No:79, Ankara, 1979.

KÖKNEL, Özcan, “Kişilik”, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1982.

KUZGUN, Yıldız, “Kendini Gerçekleştirme”, Araştırma:Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Felsefe Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 10. Cilt, Ankara, 1972.

LORAYNE, Harry, “Beyin Gücünün Sırları”, Çeviren: (Kayahan Şentin), Cep Kitapları Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 1996.

MANGIR, Mine; Neriman Çağatay-Aral. “Alt ve Üst Sosyoekonomik Düzeydeki Dokuz Yaş Çocuklarının Yaratıcılıklarını Etkileyen Bazı Faktörlerin İncelenmesi”, Eğitim ve Bilim. Sayı: 79, Cilt: 15, Ankara, 1991.

ONUR, Bekir, “Erginlik Psikolojisi”, Hacettepe Üniversitesi, Taş Kitapçılık, Ankara, 1987.

ÖNCÜ, Türkân. “Torrance Yaratıcı Düşünme Testleri ve Wartegg-Biedma Kişilik Testleri Aracılığıyla 7-11 Yaş Çocuklarının Yaratıcılığı ve Kişilik Yapıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi Ankara Üniversitesi, Ankara, 1989.

ÖZER, Zuhâl, “Yaratıcılığa Giden Yolda Beyin Fırtınası”, Bilim ve Teknik Dergisi. 348, Sayfa: 50-53, Kasım, 1996.

ÖZDEN, Yüksel, “Öğrenme ve Öğretme”, Pegem Yayınları, 1. Basım, Ankara, 1997.

PARHAM, A. Christine, “Studying the Behavior of People 2E”, United States of America, South- Western Publishing Co. Cincinnati, Ohio, 1988.

PETTİJOHN, F. Terry, “Psychology: A Concise Indroduction 2nd Edition”, Ohio State University, The Dushkin Publishing Group, Inc. 1989.

RAZON, Norma. “Yaratıcılığı Geliştiren Oyunla Eğitim”, Yaratıcı Toplum Yolunda Çağdaş Eğitim, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları: 1, Cem Yayınevi, İstanbul, 1990.

RUSSELL, Bertrand, “Sorgulayan Denemeler”, (Sceptical Essays), Çeviren: (Nermin Arık), Tübitak Yayınları, 7. Baskı, Ankara, 1995.

SAMURÇAY, Neriman, “Zeka ve Yaratıcılık”, Eğitim ve Bilim Dergisi, Cilt: 8, 1983.

SAN, İnci, “Yaratıcılık”, Ankara Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No:151, Ankara, 1985

----- “Sanatsal Yaratma, Çocukta Yaratıcılık”, 2. Baskı. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1979.

SARI, Hilal, “Lise Yöneticilerinin Sorun Çözmede Yaratıcılığı”, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli, 1998.

SPRİNTAL, C.R & SPRİNTALL, A. N, “Educational Psychology”, California, Addison-Wesley Pub. Comp, 1977.

SUNGUR, Nuray, “Yaratıcı Düşünce”, Evrim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1997.

----- “Yaratıcı Düşünce”, Özgür Yayın Dağıtım, İstanbul, 1992

SÜZEN, Derya, “İlkokul 5. Sınıf Öğrencilerinde Yaratıcı Düşünme Yeteneği ile Benlik Kavramı Arasındaki İlişki”, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1987.

TEZCAN, Mahmut, “Eğitim Sosyolojisi”, 9. Baskı, Ankara, 1994.

TORRANCE, E. Paul and BALL, Orlow E. “Norms Technical Manuel Torrance Tests of Creative Thinking”, Bensenville, iv., Schoastic Testing Service, Inc., 1974.

ÜLGEN, Gülten & FİDAN, Emel, “Çocuk Gelişimi”, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1990.

WECHSELBERG, Klaus & PUYN, Ulrike, “Anne ve Çocuk”, Çeviren: (Erdoğan Kanlıbay), Remzi Kitapevi, 5. Baskı, İstanbul, 1989.

WEİSS, H. Donald, “Problem Çözümünde Yaratıcılık”, (Creative Problem Solving), Çeviren:(Doğan Şahiner), Cep Yönetim Dizisi, 1. Baskı, İstanbul, 1993.

VEXLIARD, A. “Yaratıcılık Teorileri ve Eğitim”, Çeviren: (N.Hızır), Dil ve Tarih
Coğrafya Fakültesi Felsefe Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 4. Sayı, 1966.

WRIGHT, Scott D. “The Creative Potential İn The Adult Years: Adult Development
and The Contributions Of Carl Jung and Erik Erikson”, The Creative Child
and Adult Quarterly. Vol:XIV, No:3-4, Autumn and Winter 1989.

YAVUZER, S. Halide, “Yaratıcılık”, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları No: 451,
İstanbul, 1996.

YAVUZER, Haluk, “Ana-Baba ve Çocuk”, Remzi Kitapevi, 4. Baskı, İstanbul, 1991.

ÖZGEÇMİŞ

1965 yılında Erzurum' un Horasan İlçesi' ne bağlı Mollamelik Köyü' nde doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Sakarya' da bitirdi. 1983-1989 yılları arasında Sakarya' da çeşitli yerel gazetelerde, muhabir ve sorumlu yazı işleri müdürlüğü görevlerinde bulundu. 1989 yılında Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Fakültesi' ni kazanarak 1993 yılında Sınıf Öğretmenliği Bölümü' nden mezun oldu. 1994 yılında öğretmenliğe başladı. 1996-1997 öğretim yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü' nün açmış olduğu Yüksek Lisans imtihanını kazanarak Sosyoloji Bölümü' nde Yüksek Lisansa başladı. Halen Arifiye Arifbey Bekir Sıtkı Durgun İlköğretim Okulu' nda öğretmenlik yapmaktadır.

TORRANCE YARATICI DÜŞÜNME TESTİ - (EK-1)

E. Paul Torrance

A. Kitapçığı

Adı-soyadı.....

Cinsiyeti.....

Okulun adı.....

Etkinlik I-3 : SORU SOR VE TAHMİN ET

Sizden istenen ilk üç etkinlik aşağıdaki çizime (resme) dayalı olacaktır. Bu etkinlikler size, bilmediğiniz olaylara ilişkin sorular sormada ve meydana gelen olayların olası neden ve sonuçları üzerinde tahmin yürütmede ne kadar başarılı olduğunuzu görme şansı verecektir. Resme bakınız. Neler oluyor? Olanlar hakkında ne söyleyebilirsiniz? Ne olup bittiğini anlamak, nedenlerini ve sonucun ne olacağını tahmin etmeniz için neleri bilmeniz gerek?

ETKİNLİK: I - SORU SORMA

Bu sayfaya 2. sayfadaki resim hakkında düşünebildiğiniz tüm soruları yazınız. Neler olup bittiğinden emin olmak için gereken bütün soruları sorunuz. Sadece resme bakarak cevaplandırılacak sorular sormayınız. İstedığınız kadar süreyle resme bakmaya devam edebilirsiniz.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____
8. _____
9. _____
10. _____
11. _____
12. _____
13. _____
14. _____
15. _____
16. _____
17. _____
18. _____
19. _____
20. _____

Sayfayı çeviriniz

21.

22.

23.

24.

25.

26.

27.

28.

29.

30.

31.

32.

33.

34.

35.

36.

37.

38.

39.

40.

41.

42.

43.

44.

45.

46.

47.

48.

49.

50.

ETKİNLİK - 2 - NEDENLERİ TAHMİN ETME

Aşağıdaki boşluklara, sayfa ikideki resimde gösterilen durum hakkında mümkün olduğu kadar çok neden sıralayın. Resimdekinden hemen önce olmuş olabilecek ya da bu olayların olmasına neden olan çok önceki olayları kullanabilirsiniz. Yapabileceğiniz kadar çok tahminde bulununuz. Tahmin etmekten korkmayınız.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____
8. _____
9. _____
10. _____
11. _____
12. _____
13. _____
14. _____
15. _____
16. _____
17. _____
18. _____
19. _____
20. _____

21.

22.

23.

24.

25.

26.

27.

28.

29.

30.

31.

32.

33.

34.

35.

36.

37.

38.

39.

40.

41.

42.

43.

44.

45.

46.

47.

48.

49.

50.

ETKİNLİK - 3 - SONUÇLARI TAHMİN ETME

Aşağıdaki boşluklara, sayfa 2'deki resimde gösterilen durumun sonucu olabilecek mümkün olduğu kadar çok sayıda sonuç sıralayın. Hem men sonra olmuş ya da gelecekte çok uzun zaman sonra olabilecek olayları kullanabilirsiniz. Elinizden geldiği kadar çok tahminde bulunun. Tahmin etmekten korkmayınız.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____
8. _____
9. _____
10. _____
11. _____
12. _____
13. _____
14. _____
15. _____
16. _____
17. _____
18. _____
19. _____
20. _____
21. _____

Sayfa 2'yi çeviriniz

22.

23.

24.

25.

26.

27.

28.

29.

30.

31.

32.

33.

34.

35.

36.

37.

38.

39.

40.

41.

42.

43.

44.

45.

46.

47.

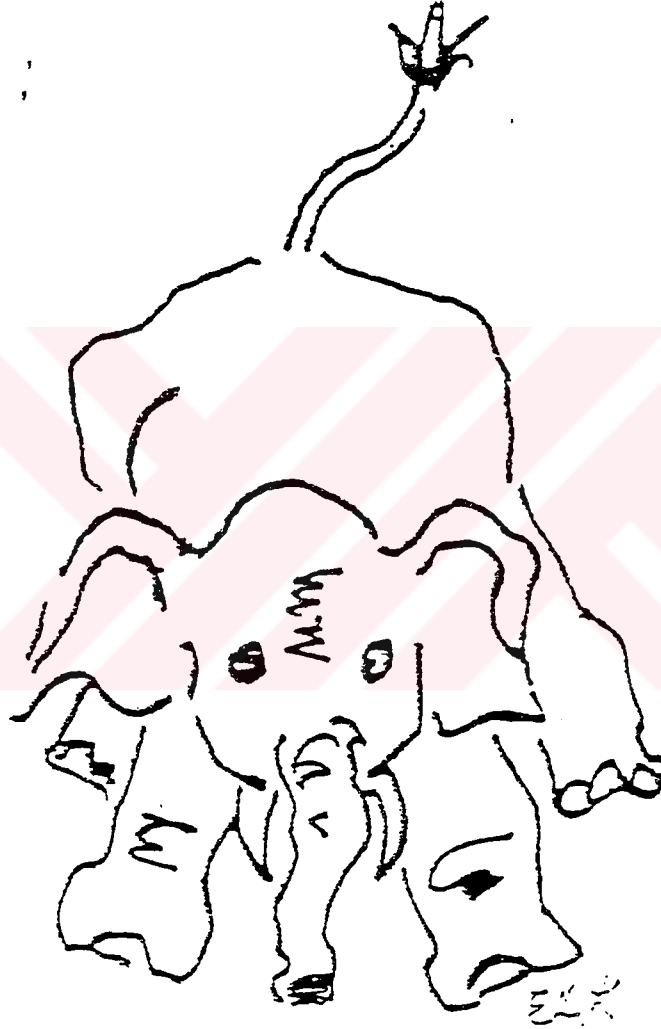
48.

49.

50.

Etkinlik: 4 ÜRÜN GELİŞTİRME

Sayfanın ortasında birçok mağazadan ucuz fiyata alabileceğiniz 15 cm. boyunda 200 gr. ağırlığında oyuncak bir fil resmi görmektesiniz. Sayfanın altındaki boşluğa ve karşı sayfaya, çocukların oynarken daha çok hoşlanmaları için bu oyuncak fil'i değiştirecek en zeki, en ilginç ve alışılmamış yapılabilecek değişiklikleri listeleyin. Değişikliklerin kaçına mal olabileceğini düşünmeyin. Sadece onu, oyuncak olarak neyin daha eğlenceli kılacağını düşünün.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

6. _____
7. _____
8. _____
9. _____
10. _____
11. _____
12. _____
13. _____
14. _____
15. _____
16. _____
17. _____
18. _____
19. _____
20. _____
21. _____
22. _____
23. _____
24. _____
25. _____
26. _____
27. _____
28. _____
29. _____
30. _____
31. _____
32. _____

Etkinlik: 5 ALIŞILMAMIŞ KULLANIMLAR

Çoğu insanlar karton kutuları, kaldırıp bir kenara atarlar, fakat aslında onların binlerce ilginç kullanım alanları vardır. Aşağıdaki boşluğu ve yan sayfaya düşünebildiğiniz kadar çok ilginç ve alışılmamış bu kullanım biçimlerini listeleyiniz. Kendinizi herhangi bir boyuttaki kutu ile sınırlamayınız. İstedikiniz kadar çok sayıda kuru kullanabilirsiniz. Kendinizi, gördüğünüz ya da duyduğunuz kullanım biçimleri ile sınırlamayınız; yapabildiğiniz kadar olası, yeni kullanım biçimleri üzerinde düşününüz.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____
8. _____
9. _____
10. _____
11. _____
12. _____
13. _____
14. _____
15. _____
16. _____
17. _____
18. _____
19. _____
20. _____
21. _____

22.

23.

24.

25.

26.

27.

28.

29.

30.

31.

32.

33.

34.

35.

36.

37.

38.

39.

40.

41.

42.

43.

44.

45.

46.

47.

48.

49.

50.

Etkinlik: 6 ALIŞILMAMIŞ SORULAR

Bu bölümde, karton kutulara ilişkin sorabildiğiniz kadar çok sayıda soru soracaksınız. Bu sorular başkalarının merakını ve ilgisini çekebilecek ve farklı yanıtlar getirebilecek türden olmalıdır. Karton kutulara ilişkin genelde insanların üzerinde düşünmedikleri alışılmamış sorular üzerinde düşünmeye çalışın.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____
8. _____
9. _____
10. _____
11. _____
12. _____
13. _____
14. _____
15. _____
16. _____
17. _____
18. _____
19. _____
20. _____
21. _____

22.

23.

24.

25.

26.

27.

28.

29.

30.

31.

32.

33.

34.

35.

36.

37.

38.

39.

40.

41.

42.

43.

44.

45.

46.

47.

48.

49.

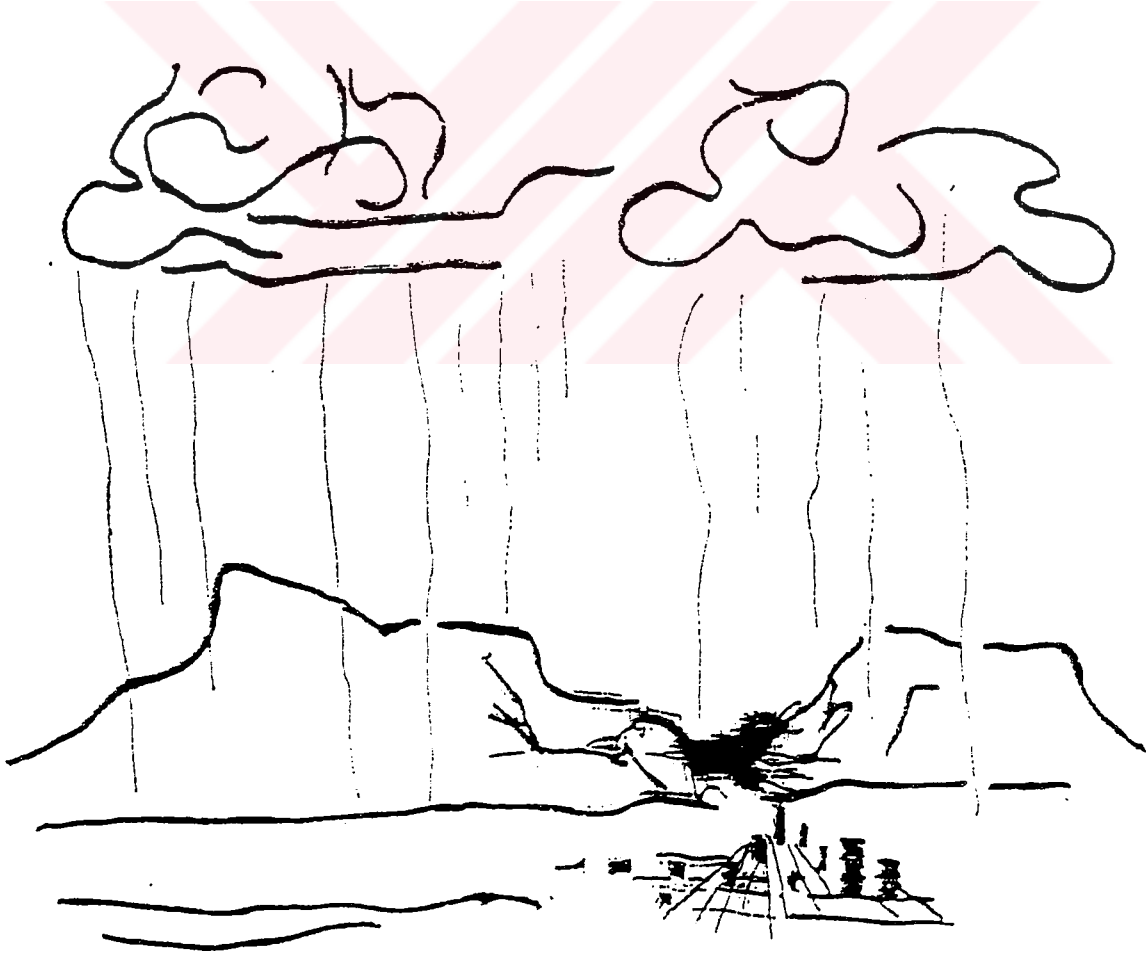
50.

Etkinlik: 7-SADECE DÜŞÜNÜN VE VARSAYIN

Burada size belki olması hiçbir zaman mümkün olmayan bir durum verilecektir. Sadece ne olup bittiği hakkında varsayımlarda bulunacaksınız. Bu size eğer bu hayalî durum gerçekleşseydi bunun sonucu gerçekleşecek olan diğer olaylar üzerinde düşünme ve imgelemenizi kullanma şansı verecektir.

Sadece bir an varsayın ki tüm bu anlatılan durum ortaya çıktı. O zaman bu olay sonucu ortaya çıkabilecek diğer olayları düşünün. Diğer bir deyişle, sonuç ne olacaktır ? Tahmin edebildiğiniz kadar çok tahminde bulunun.

İmkansız durum (Hayalî durum) : SADECE VARSAYIN ki bulutların kendilerini yeryüzüne bağlayan, aşağı doğru sarkan ipleri var. Bu durumda neler ortaya çıkabilir, hangi sonuçları doğurur? Düşüncelerinizi ve tahminlerinizi yan sayfaya listeleyiniz.

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

10.

11.

12.

13.

14.

15.

16.

17.

18.

19.

20.

21.

22.

23.

24.

25.

26.

27.

28.

29.

ANKET FORMU- (EK-2)

Sayın Veli,

Sizlere uygulanan bu test bilimsel bir araştırma için yapılmaktadır. Sizlerin sorulara verecekleri cevaplar araştırmamızın tüm yönüne ışık tutacaktır. Araştırmada kesinlikle kişilerin isimlerinden bahsedilmemektedir. Aşağıdaki sorulara içtenlikle doğru cevaplar vereceğinizi umarak saygılar sunarım.

Mustafa ÖZTUNÇ

Adınız ve Soyadınız :

1) Babanın mesleği

a)Memur b)İşçi c)Emekli d) İşsiz e) Serbest meslek

2) Babanın Eğitim Durumu

a)Okur yazar değil b)İlkokul c)Ortaokul d)Lise e)Yüksekokul

3) Ailenin Aylık Geliri

a)50-75 milyon b)80-100 milyon c)110-150 milyon d)Daha yukarısı

4) Anne çalışıyor mu?

a) Çalışıyor b)Çalışmıyor

5) Annenin Eğitim Durumu

a)Okur yazar değil b)İlkokul c)Ortaokul d)Lise e)Yüksekokul

6) Ailedeki Çocuk Sayısı

a) 1 b) 2 c) 3 d) 4 e) Dörtten fazla

7) Evde büyük baba-büyük anne var mı?:

a) Evet b) Hayır

8) Oturduğunuz evin durumu

a) Kira b)Kendi evimiz

9) Okula giden çocuk sayısı

a) 1 b) 2 c) 3 d) Üçten fazla

10) Geçim sıkıntısı çekiyor musunuz?

a)Çok çekiyoruz b)Kısmen çekiyoruz c)Çok az çekiyoruz d)Hiç çekmiyoruz

11) Aile çocuğun okuldaki ders durumu ile ne sıklıkla ilgileniyor?

a)Baba ilgilenemiyor b) Anne ilgileniyor c)İkisi de ilgileniyor d)İkisi de ilgilenemiyor

12)Aile çocuğuna ne kadar zaman ayırabiliyor?

a)Ayıramıyor b)Az ayırıyor c)Çok az ayırıyor d)Çok ayırıyor

13) Çocuğunuzun evdeki ders çalışma ortamı nasıl?

a)Çalışma odası var b) Çalışma odası yok c)Ailenin oturduğu odada d)Boş bulunduğu yerde

14) Aile çocukları ile birlikte sinema ve tiyatroya gider mi?

a)Her hafta gider b)Ayda bir gider c)Yılda bir gider d)Hiç gitmez

15)Anne ve babanın çocuklarının yanında tartıştığı olur mu?

a)Kesinlikle olmaz b)Kesinlikle olur c)Ara-sıra olur d)Az da olsa olur

16) Anne ve baba çocuğun en çok hangi davranışına sinirlenir?

a)Çocuğun affedilmez bir hata yapmasına b)Çocuğun olmadık bir fikir ileri sürmesine
c)Anne veya babasının fikrine karşı gelmesine d)Ailesine danışmadan bir iş yapmasına

17) Anne-baba olarak çocuğunuzu işlediği bir suçtan dolayı cezalandırır mısınız?

a) Cezalandırırız b)Cezalandırmayız c)Bazen cezalandırırız d) Cezaya karşıyız

18) Aile çocuklara karşı katı bir disiplinden yana mı?

a)Kesinlikle yana b)Kesinlikle yana değil c)Kararsız

19) Bulunduğunuz bir ortamda çocuğunuz bir hata yapsa tepkiniz nasıl olur?

a)Çocuğumuza bir daha böyle hatalar yapmaması için kızarız.
b)Çocuğumuzu bu hatalara sürükleyen sebepleri araştırırız.
c)Çocuğumuzu karşımıza alır konuşuruz.

20)Kitap, gazete, dergi okur musunuz?

a)Yalnızca gazete okuruz b)Sadece kitap okuruz c)Her ikisini de okuruz d)Okumaya hiç vaktimiz yok

21) Aile içerisinde kararları kim verir?

a)Baba b)Anne c)Anne-baba-çocuk d)Büyük baba-büyük anne

22) Aile içerisinde alınan kararlarda çocuğunuzun fikrine danışır mısınız?

a)Kesinlik danışmayız b)Az danışırız c)Arası-sıra danışırız d)Her zaman danışırız

23) Evde en çok kimin sözü geçer?

a)Babanın b)Anninin c)Çocuğun d)Anne-babanın

24) Örneğin; Siz, eşiniz ve çocuğunuz aynı saatte televizyonda ayrı ayrı programları izlemek istiyorsunuz. Bu sorunu nasıl çözer siniz?

a)Çocuğumuzun istediği programı izleriz b)Televizyonu kapatırız
c)Hangi programı seyredeceğimize birlikte karar veririz

25) Çocuklarınız arasında çıkan tartışmalarda tavrınız ne olur?

a)Haksız olanı uyarırız b)Bir daha tartışmalarını söyleriz
c)Hepsini cezalandırırız d)Sorunlarını kendilerinin çözmesine fırsat tanırız

26) Çocuğunuz sizi herhangi bir konuda eleştirdiğinde ve çocuğunuzun eleştirisinde haklı olduğunu bildiğiniz halde tavrınız nasıl olur?

- a) Eleştiriye karşıyız .
- b) Hoşgörü ile karşılarız
- c) Saçmaladığını söyleriz

27)Çocuğunuz iplere tutunarak bulutlara çıkacağını söylese tepkiniz nasıl olur?

- a) Fikrini destekleriz b) Saçma bir fikir olduğunu söyleriz
- c) Güler geçeriz d) Saçma bir fikir olduğunu söyleriz

28)İşinizin çok yoğun olduğu bir anda çocuğunuz ilginç bir fikirle karşınıza gelse o an ne yaparsınız?

- a)Kesinlikle ilgileniriz
- b)İşimiz yoğunsa kesinlikle ilgilenmeyiz
- c)İlgilenecek zamanımız olmadığı için sonra ilgileneceğimizi söyleriz
- d)Getirdiği fikir anlamlı ise yardımcı olur; saçma bir şey ise desteklemeyiz

29) Çocuğunuz yeni bir proje icad etti. Projeyi size getirdiğinde tepkiniz nasıl olur?

- a)Kesinlikle destekleriz
- b)Projenin önemine göre davranırız
- c)Proje yapmak için yaşının henüz küçük olduğunu söyleriz
- d)Kesinlikle desteklemeyiz

30) Çocuğunuzun oyuncağı ile konuştuğunu gördüğünüzde tepkiniz nasıl olur?

- a)Oyuncağı ile ne konuştuğunu sorarız
- b)Cansız bir varlıkla konuşulmayacağını söyleriz
- c)Oyuncağa başka sorularda sorması için çocuğa yol gösteririz
- d)Zihinsel problemi olduğunu zannederek bir doktora götürürüz

31) Çocuk evin içerisinde bir enstrüman çaldığında anne ve baba olarak bu olaya ne kadar tahammül gösterebiliyorsunuz ?

- a)Kesinlikle tahammül gösteremeyiz
- b) Enstrüman çalmasını destekleriz.
- c)Ev içerisinde enstrüman çalmasına karşıyız
- d)Çocuğumuzun enstrüman çalmasına karşıyız.

Sorularımızı içtenlikle cevaplandırduğınız için teşekkür ederim.